

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Diplomová práce

Bc. Markéta Tůmová

**Atributy vyjádření a provedení –
realita v souborných katalozích versus informační potřeby uživatelů**

Attributes of expression and manifestation –
reality in library catalogs vs. information needs of users

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Barboře Drobíkové, Ph.D. za vedení práce, odborné konzultace a především za podnětné rady a připomínky, bez nichž by tato práce nevznikla.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. května 2017

.....

podpis diplomanta

Abstrakt

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké atributy vyjádření a provedení se běžně nacházejí v bibliografických záznamech a porovnat je s informačními potřebami uživatelů. Výzkumná sonda je zaměřena na Souborný katalog České republiky CASLIN. V teoretické části je na základě odborné literatury představena problematika atributů vyjádření a provedení modelu FRBR. Ve výzkumné části byla provedena jednak obsahová analýza vzorku bibliografických záznamů vzhledem k problematice atributů vyjádření a provedení a jednak analýza informačních potřeb uživatelů na základě kvalitativního výzkumu. Konkrétně se jedná o pozorování a také o polostrukturované rozhovory s respondenty. Výsledkem práce by měla být komparace skutečnosti, jak jsou identifikovány atributy v bibliografických záznamech souborných katalogů a informačních potřeb uživatelů.

Klíčová slova: FRBR, Funkční požadavky na bibliografické záznamy, bibliografický záznam, atributy vyjádření, atributy provedení, informační potřeby uživatelů, Souborný katalog České republiky

Abstract

The aim of the thesis is to explore which attributes of expression and attributes of manifestation are commonly found in bibliographic records and compare them with the information needs of users. The research is focused on the Union catalog of the Czech Republic – CASLIN. In the theoretical part there are presented problems with attributes of expression and attributes of manifestation in model FRBR. In the research part there was performed content analysis of several bibliographic records owing to problems of attributes of expression and attributes of manifestation. In the research section there was made the analysis of information needs of users, too. As qualitative research methods were selected observation of participants and semi-structured interviews with respondents. The result of this thesis should be a comparison between reality in library catalogs and information needs of users.

Keywords: FRBR, Functional Requirements for Bibliographic Records, bibliographic entry, bibliographic record, attributes of expression, attributes of manifestation, information needs of users, Union catalogue of the Czech Republic

Obsah

Předmluva	6
Úvod.....	9
1 Kontext Funkčních požadavků na bibliografické záznamy	11
1.1 Katalogizace	11
1.2 Katalogizační pravidla	13
1.3 Datové a konceptuální modelování	21
1.4 Konceptuální model typu E-R.....	23
2 Funkční požadavky na bibliografické záznamy – FRBR	26
2.1 Studie FRBR	26
2.2 Model FRBR	30
2.2.1 První skupina a její entity	31
2.2.2 Druhá skupina a její entity.....	36
2.2.3 Třetí skupina a její entity	38
2.2.4 Atributy entit	42
2.2.5 Vztahy entit	50
3 Analýza bibliografických záznamů	52
3.1 Knihovní katalog.....	52
3.2 Souborný katalog České republiky	55
3.3 Rozhraní Souborného katalogu ČR.....	57
3.4 Bibliografický, katalogizační a minimální záznam.....	59
3.5 Analýza bibliografických záznamů v SK ČR	63
3.5.1 Standardní – uživatelské zobrazení záznamu	66
3.5.2 Odborně-katalogizační zobrazení záznamu.....	69
4 Průzkum informačních potřeb uživatelů.....	80

4.1 Polostrukturované rozhovory	82
4.1.1 Atributy provedení.....	84
4.1.2 Atributy vyjádření	88
4.2 Pozorování – stínování během vyhledávání v SK ČR	88
4.3 Závěr průzkumu informačních potřeb uživatelů	99
Závěr	103
Seznam použité literatury	106
Seznam obrázků.....	115
Seznam příloh	115
Přílohy.....	116

Předmluva

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké atributy vyjádření a provedení se běžně nacházejí v bibliografických záznamech a porovnat je s informačními potřebami uživatelů. Stěžejním tématem práce je prozkoumání studie a modelu *Funkční požadavky na bibliografické záznamy* (zkratka FRBR) se zaměřením na atributy provedení a atributy vyjádření.

Aby bylo docíleno teoretického zasazení do kontextu, budou v teoretické části diplomové práce kromě modelu a studie FRBR krátce představeny a definovány úzce související termíny. Na základě odborné literatury bude v teoretické části diplomové práce také představena historie katalogizačních pravidel a nejpodstatnější etapy vývoje pravidel bibliografického popisu. S přihlédnutím k faktu, že je FRBR konceptuální model, se jeví jako podstatné v teoretické části práce uvést informace o datovém modelování a základních principech metod konceptuálních návrhů informačních systémů, hlavně konceptuálních modelů typu entita-vztah.

Nezanedbatelnou část teoretické části zahrnuje představení konceptuálního modelu FRBR. Kromě historického zasazení bude v druhé kapitole práce popsán také model FRBR, který vznikl na základě cílů studie *Functional Requirements for Bibliographic Records*. Pro snadnější pochopení entit a jednotlivých vztahů mezi nimi bude každá entita doplněna o vizualizaci. V teoretické části práce budou rozebrány jednotlivé entity první, druhé a třetí skupiny modelu FRBR a vztahy mezi nimi.

Ve výzkumné části bude provedena obsahová analýza vzorku bibliografických záznamů vzhledem k problematice atributů vyjádření a atributů provedení. Výzkumná sonda bude zaměřena na nejpoužívanější a nejznámější souborný katalog České republiky – Souborný katalog ČR, jinak také známý jako CASLIN.

Pro analýzu informačních potřeb uživatelů na základě kvalitativního výzkumu byly vybrány dvě metody, konkrétně se bude jednat o pozorování a polostrukturované rozhovory s respondenty.

Výsledkem práce by měla být komparace skutečnosti, jak jsou identifikovány atributy vyjádření a provedení v bibliografických záznamech Souborného katalogu České republiky a jaké jsou informační potřeby uživatelů, kteří souborné katalogy využívají.

Teoretická část pojednávající o FRBR je doplněna o obrázky. Obrázky byly vytvořeny v programu XMind 7, verze 3.6.1, jehož trial verze je k dispozici volně na webu, konkrétně na adrese <http://www.xmind.net/>. Tento software byl zvolen především z důvodu dostupnosti a funkčnosti. Výsledné obrázky jednotlivých entit byly vytvořeny obsahovou analýzou přeloženého textu *Funkční požadavky na bibliografické záznamy* od Ludmily Celbové, a jejich následnou syntézou. Výsledné diagramy jsou kombinací hierarchické a síťové struktury na velmi elementární úrovni. Použití tohoto grafické zobrazení bylo rozhodnuto především z účelu přehlednosti. U všech obrázků byla snaha o dodržení jednotné struktury. Centrem každého diagramu je název entity ve světlemodré elipse, do níž byl název entity zapsán velkými tiskacími písmeny. Nad tímto českým překladem je anglický ekvivalent (původní anglický termín ze závěrečné zprávy FRBR), jenž byl pro odlišení umístěn do obrázku představující mrak. V pravém horním rohu je pro přehlednost vždy vyjádřeno do jaké skupiny (1., 2., nebo 3.) zobrazovaná entita spadá. O jednotnost, tentokrát ne struktury, ale co se týče úpravy, se zasloužilo barevné vyjádření a zvolený typ písma. Všechny entity, ať už na jakékoli úrovni zobrazení, jsou popsány velkými tiskacími písmeny, písmo je barvy černé a tučné, velikost písma 12, funkci zvolení typu písma trial verze softwaru XMind 7 neumožňuje, proto byla využita přednastavená volba. Entity jsou zasazené do světlemodré elipsy s tmavším ohraničením. Ostatní charakteristické vlastnosti jsou umístěny do obdélníků se zakulacenými rohy, velikost i typ písma zůstává neměnný, avšak na rozdíl od entit byla zvolena bílá barva. Vztahy zpravidla vycházejí ze středové entity. Pro znázornění vztahů a souvislostí mezi termíny a instancemi bylo vypůjčeno vyjádření vztahů, jaké se používá u grafického jazyka pro vizualizaci UML (angl. Unified Modeling Language). U většiny termínů je vztah asociace, který se obvykle reprezentuje jako čára. U zařazení entity do skupiny entit byl zvolen vztah kompozice, který představuje vztah části a celku, kdy komponenta může být součástí pouze jednoho celku. Kompozice se znázorňuje vyplněným diamantem. U grafického zobrazení entit třetí skupiny (pojem, objekt, místo, akce) je využit také vztah závislosti a nezávislosti, který se zobrazuje přerušovanou čarou, zakončený je šipkou, jež míří od závislého objektu na objekt nezávislý (Kučerová, 2011).

Pokud nebylo možné využít vyjádření skutečnosti v trpném rodu, byl text vyjádřen v první osobě čísla množného (my forma). V textu a v seznamu použité

literatury je použito citování podle citačních norem ISO 690 a ISO 690-2. Seznam použité literatury je řazen abecedně. Poznámky pod čarou stručně doplňují nebo se snaží objasnit informace uvedené v samotném textu.

Text je formálně upraven typem písma *Times New Roman*, velikost písma je v textu 12, v poznámkách pod čarou 10, řádkování bylo zvoleno 1,5. Okraje normostrany byly nastaveny 2,5 cm pro dolní a horní okraj, 3,5 cm pro levý a 3 cm pro pravý okraj stránky. V textu jsou některá slova zvýrazněna **tučně** (např. názvy analyzovaných děl) nebo *kurzívou* (původní anglické ekvivalenty a údaje získané z SKC), názvy jednotlivých entit a atributů entity jsou zvýrazněny **kombinací** těchto dvou typů písma.

Celkový počet znaků s mezerami: 206 783, tj. 137 normostran (děleno 1800)

Celkový počet znaků bez mezer: 175 570, tj. 97 normostran (děleno 1500)

(Microsoft Word 2013)

Úvod

S rozvojem knihoven a jejich zvětšujícími se knihovními fondy zapříčiněnými zvýšeným přírůstkem dokumentů do knihoven začaly s postupem času do knihovnictví pronikat také nové technologie. Knihovny již nevyužívají lístkové katalogy, ale přešly na jejich modernější variantu – databáze a automatizované systémy, které jsou v knihovnách využívány dodnes.

V těchto automatizovaných knihovnických systémech jsou vytvářeny bibliografické záznamy, tedy soubory bibliografických údajů, které plní identifikační a selekční funkci tím, že od sebe odlišují další bibliografické jednotky. Tvorba bibliografických záznamů by se neobešla bez předem daných pravidel bibliografického popisu.

Záslouhou moderních technologií došlo k usnadnění práce katalogizátorů, lidí, jež vytvářejí katalogizační a bibliografické záznamy. Jsou to totiž oni, kdo stojí u zrodu zaznamenaných bibliografických údajů a díky nimž může uživatel knihovního katalogu vyhledat potřebné údaje. Zároveň však bylo potřeba docílit sjednocení práce katalogizátorů a to nejlépe vytvořením jednotných katalogizačních pravidel.

Kromě jednotných katalogizačních pravidel vyvstala později též otázka na funkční požadavky bibliografických záznamů. Tým odborníků byla vytvořena studie FRBR. FRBR je mezinárodně uznávaná zkratka, která se do českého jazyka překládá jako *Funkční požadavky na bibliografické záznamy*. Podstatnou částí je konceptuální model FRBR, jehož cílem bylo definovat funkce bibliografického záznamu. Model FRBR přinesl nové hierarchické vnímání bibliografických záznamů, kterou dosavadní katalogizační postupy nezahrnovaly. FRBR je rozděleno na tři části zabývající se entitami. Každé z těchto entit jsou přiřazeny vlastnosti, jinak též atributy, které jsou entitám přidělovány zvnějšku, nebo které jsou obsaženy v dané entitě.

Mezi základní entity, ve FRBR označované jako entity první skupiny, patří entity intelektuální činnosti: dílo, vyjádření, provedení a jednotka. Entity první skupiny dílo a vyjádření nesou intelektuální nebo také umělecký obsah a zbývající entity první skupiny, tedy provedení a jednotka, jsou již fyzickou podobou. Mezi jednotlivými entitami jsou vztahy, kdy dílo je realizováno pomocí vyjádření, vyjádření je ztělesněno v provedení a provedení je ilustrováno jednotkou.

Do druhé skupiny jsou ve FRBR řazeny entity osoba a korporace, které jsou zodpovědné za intelektuální případně umělecký obsah, ale také případnou výrobu, distribuci, správu, či rozšiřování entit první skupiny. Obě tyto entity jsou úzce propojené s entitami první skupiny.

Mezi doplňkovou sadu entit se řadí entity pojem, objekt, místo a akce. Všechny tyto čtyři entity vyjmenované v modelu FRBR slouží rovněž jako předměty intelektuální (umělecké) činnosti, terminologií studie FRBR se jedná o předměty entity dílo.

Studie *Funkční požadavky na bibliografické záznamy*, která byla publikována již v roce 1998, se stala významným impulsem pro rozvoj katalogizační teorie. Praktickým využitím a komparací skutečnosti, jak jsou identifikovány především atributy vyjádření a provedení, které se běžně nacházejí v bibliografických záznamech například i Souborného katalogu České republiky, s informačními potřebami uživatelů, se doposud mnoho prací v České republice, ani v zahraničí nezabývalo.

1 Kontext Funkčních požadavků na bibliografické záznamy

Knihovna je podle České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy: „*instituce nebo součást instituce, jejímž hlavním cílem je udržovat knihovní fond a umožňovat, prostřednictvím služeb knihovny, využívání dokumentů, jež jsou zapotřebí k uspokojování informačních, vědeckých, vzdělávacích nebo rekreačních potřeb uživatelů*“ (Sodomková, KTD). K tomu, aby mohly být dokumenty využívány, a tedy aby byla zabezpečena spokojenost uživatelů knihovny, je zapotřebí odborných pracovníků. Někteří knihovníci se s pomocí specializovaných automatizovaných knihovnických systémů zabývají zpracováním knihovních materiálů tak, aby byly přístupné a co nejefektivněji a nejrychleji vyhledatelné uživateli konkrétní paměťové instituce. Čtyři základní činnosti knihovny jsou akvizice, katalogizace, ukládání a zpřístupňování dokumentů. Zatímco práce akvizitéra (angl. *acquirer*) zahrnuje výběr, objednávání a příjem knihovních materiálů, práce katalogizátora (angl. *cataloguer*) se skládá ze dvou složek, a to sice z popisného (jmenného) a věcného zpracování dokumentů, které budou následně umístěny do knihovního fondu (Cabonero, Dolendo, 2013, s. 2).

1.1 Katalogizace

Katalogizace pochází z anglických termínů *cataloguing* nebo také *cataloging*, jde o činnost, která zahrnuje popis dokumentů (Vodičková, KTD). Katalogizace je jeden ze základních procesů v jakékoli knihovně, jejím cílem je poskytovat informace o zdrojích a dokumentech, jež knihovna zpřístupňuje a vlastní. Hlavním cílem katalogizátora (angl. *cataloguer*), odborného pracovníka knihovny, jinými slovy člověka, jenž vykonává katalogizaci, je vytvořit bibliografický a katalogizační záznam¹ složený z metadat², která reprezentují dokumenty, lépe řečeno informační prameny, jakými jsou v knihovnictví a informační vědě nejčastěji periodické, ale i neperiodické dokumenty, tedy písemné dokumenty, ale také zvukově, obrazově, nebo audiovizuálně zaznamenaná data (Planková, KTD). Proškolení zaměstnanci

¹ **Bibliografický záznam** (angl. *bibliographic entry, bibliographic record*) je „záznam obsahující bibliografický popis“ (Vodičková, KTD).

Katalogizační záznam (angl. *catalogue entry, catalogue record*) představuje „záznam v katalogizačním systému, který popisuje, analyzuje a kontroluje bibliografické nebo normalizované údaje o exempláři“ (Vodičková, KTD) a jehož cílem je zajištění přístupu ke knize v knihovním fondu.

² **Metadata** mají několik definic, včetně „*Strukturovaná data, která nesou informace o primárních datech*“ (Celbová, KTD). Přesněji však metadata vystihl Tim Berners-Lee, který uvádí, že jde o „*stroji srozumitelné informace o webovských zdrojích nebo dalších věcech*“ (Berners-Lee, 1997).

knihovny, katalogizátoři, svojí prací přispívají k zefektivnění služeb celé knihovny a spokojenosti uživatelů, neboť díky nim uživatelé knihovny mohou identifikovat a získat vhodné informační materiály, a mohou tak docílit splnění svých informačních potřeb (Caborero, Dolendo, 2013, s. 5). V dnešní době, kdy stále a velice rychle přibývají nové a nové záznamy, je katalogizace jakožto systematické uspořádání navzájem různých entit zásadním řešením mnoha problémů (Vodičková, KTD). Díky detailnějšímu popisu dokumentu je uživateli, který vyhledává ve specializovaném knihovním katalogu, usnadněno vyhledání požadovaného dokumentu, který má knihovna uložen ve svém knihovním fondu. Katalogizace je velice důležitá a to právě především díky organizovanému uspořádání materiálů, které paměťová instituce používá. Mnoho autorů se také shoduje, že je katalogizace jednou z primárních a nejvýznamnějších funkcí v knihovnictví.

Katalogizace se dělí na jmenné a věcné zpracování dokumentů. Jmenná katalogizace má několik ekvivalentů, nejčastějším je jmenný popis (angl. *name cataloguing*, *name cataloging*), nebo také jmenné zpracování. Zřídka se jmenná katalogizace vyjadřuje také pojmy identifikace dokumentu (angl. *author-title cataloguing*, *author-title cataloging*), či identifikační popis. A to nejspíše proto, že se jmenná katalogizace zaměřuje na identifikaci a následné vyhledání dokumentu podle autorů a popisu. Do procesu jmenného popisu se začleňuje tvorba bibliografického popisu, záhlaví a především jmenných a názvových autorit (Vodičková, KTD). Díky jmennému zpracování je uživateli umožněno vyhledávání například podle autora, názvu, podnázvu, nakladatele, místa vydání, roku vydání a dalších formálních údajů.

Věcná katalogizace (angl. *subject cataloguing*, *subject cataloging*) umožňuje, obdobně jako katalogizace jmenná, identifikaci a vyhledání dokumentu. Na rozdíl od jmenné katalogizace se věcné zpracování zabývá obsahovou stránkou dokumentu. Jak je uvedeno v České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy, jedná se o „*proces tvorby věcných selekčních údajů a jejich přidělování dokumentům.*“ (Balíková, KTD). Obsahové údaje, jež doplňuje katalogizátor a které slouží k vyhledání dokumentů, nejčastěji představují téma a obsah dokumentu.

Doposud se práce věnovala představení typů katalogizace. Pro úplnost zde budou v abecedním pořádku uvedeny termíny (společně s anglickými ekvivalenty), které souvisí s pojmem katalogizace. Všechny tyto pojmy byly vyhledány v České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy.

Obecně by se dalo konstatovat, že se jedná o druhy katalogizace, konkrétně se jedná o termíny: automatizovaná katalogizace (angl. *automatic / machine-aided cataloguing*), předmětová katalogizace (angl. *subject cataloguing*), původní (originální) katalogizace (angl. *original cataloguing*), rekatalogizace nebo též retrospektivní katalogizace (angl. *recataloguing*), sdílená katalogizace (angl. *shared / copy / derived cataloguing*), skupinová katalogizace (angl. *collective cataloguing*), speciální katalogizace (angl. *special cataloguing*) a systematická katalogizace (angl. *classification*).

Katalogizace v zásadě zahrnuje i organizaci znalostí a informací (angl. *knowledge organization*), která taktéž usnadňuje přístup k informacím. Organizace má za cíl snížit míru neuspořádanosti tím, že zorganizuje informace a znalosti, jež jsou neuspořádané. Během organizace zpracovatel vytvoří pořádek tak, že rozřazuje podle společných (nebo naopak rozdílných) kritérií do jednotlivých kategorií. Toto vede k jejich rychlejšímu vyhledávání, ale zároveň i lepšímu dohledání v měnících se podmínkách. V procesu organizace znalostí a informací je nejdůležitější zavedení určité struktury, jejímž cílem je usnadnění přístupu k organizovaným, uspořádaným, strukturovaným znalostem a informacím (Kučerová, 2014, s. 2-7). Organizace znalostí zahrnuje kategorizaci a klasifikaci. Zatímco kategorizace představuje syntetický proces, při němž dochází k rozdělení do skupin a podskupin podle vzájemných shod, či odlišností, klasifikace je spíše analytickým procesem, protože zpracovatel celek rozřazuje podle předem stanoveného principu členění (Kučerová, 2014, s. 56-57). Znaky klasifikace a kategorizace lze vidět v procesu katalogizace, neboť i zde dochází k zaznamenávání jednotlivých údajů do předem stanovených a připravených kategorií, lépe řečeno číselně označených polí a podpolí, která později vedou k lepšímu vyhledání konkrétního bibliografického (katalogizačního) záznamu, a dále pak například konkrétního knižního titulu, jenž je dostupný v knihovním fondu. Jak kategorizace, tak katalogizace mají za cíl neuspořádaný svět informačních zdrojů uspořádat, umožnit nalezení pro uživatele potřebných informací, případně dokument identifikovat.

1.2 Katalogizační pravidla

Po úvodním definování katalogizace se bude práce věnovat jejím teoretickým základům a exkurzu do počátků vývoje katalogizačních pravidel. Již v 19. století

si byli pracovníci paměťových institucí, především však archiváři a knihovníci, plně vědomi potřeby jednotných pravidel pro popis dokumentů.

Pro jednotné zpracování dokumentů bylo zapotřebí vymyslet jednotná pravidla. Během zpracování dokumentů, jaké je známo dnes, jsou využívána speciální standardizovaná pravidla, tato pravidla se nazývají pravidla katalogizační. Katalogizační pravidla (angl. *cataloguing / cataloging rules / code*) původně představovala pokyny a zásady pro vytváření a organizaci jmenného, případně předmětového katalogu knihovny. Nyní katalogizační pravidla představují soubor pravidel a metodických pokynů, které slouží k výměně formalizovaných údajů v katalogizačních, respektive bibliografických záznamech (Vodičková, KTD).

Normy, jejichž aktualizace a úpravy jsou v menší, či větší míře zastoupeny a využívány v knihovnictví a informační sféře i dnes, jsou založeny na principech pro knihovnictví velice důležitých osobností. Těmito osobnostmi jsou například Anthony Panizzi³, Charles Coffin Jewett⁴, Charles A. Cutter⁵ nebo Seymour Lubetzky⁶. Obecně lze říci, že odkazy jejich práce tvoří jádro katalogizační teorie a jejich myšlenky dodnes ovlivňují způsob, jakým katalogizátoři konstruují a upravují stávající pravidla a standardy. Na tomto místě by bylo vhodné zmínit, že podle České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy se katalogizačním standardem (angl. *cataloguing / cataloging standard*) míní označení pro všechny materiály používané při katalogizaci, ať už normativního nebo metodického charakteru, tedy jak katalogizační pravidla, tak i jejich interpretace, platné normy, případně mezinárodní doporučení (Vodičková, KTD). Práce zmiňovaných autorů se primárně zaměřovala na tištěné materiály, knihy a časopisy. Nadčasovost práce těchto osobností však dokazuje fakt, že některé jejich myšlenky a principy jsou využívány i v současnosti. Tedy i v době, kdy už přestávají

³ **Sir Anthony Panizzi**, původním jménem Antonio Genesio Maria Panizzi (16. 9. 1797, Itálie až 8. 4. 1879, Londýn) byl italský spisovatel, který se stal známým především jako knihovník Britského muzea (Tikkanen, 2008).

⁴ **Charles Coffin Jewett** (12. 8. 1816, Lebanon, Maine – 9. 1. 1868, Braintree, Massachusetts) byl americký knihovník, jeho lístkový katalog a pravidla pro vládní knihovnu se staly modelem pro ostatní veřejné knihovny (Mitchell, 1993).

⁵ **Charles Ammi Cutter** (14. 3. 1837, Boston, USA – 6. 9. 1903, Walpole, USA) byl americký knihovník, který se zasloužil o založení American Library Association. Největší Cutterovou zásluhou bylo vytvoření expanzivní klasifikace a pravidel pro tvorbu slovníkového katalogu (Sheola, 2010).

⁶ **Seymour Lubetzky**, původním jménem Shmaryahu (28. 4. 1898, Bělorusko – 5. 4. 2003, Los Angeles) je považován za jednoho z nedůležitějších osobností v oblasti katalogizace, byl teoretikem a významným knihovníkem, ale také spisovatelem a pedagogem (ALA, 2013).

být dominantní tištěné materiály, ale lze pracovat i s dokumenty v digitálním prostoru, ve strojem čitelné podobě (Cabonero, Dolendo, 2013, s. 2).

Z výše zmiňovaných osobností se jako první katalogizací zabýval Anthony Panizzi, neboť za první anglický standard, předchůdce katalogizačních pravidel, jsou považována pravidla, která byla používána v Britském muzeu (angl. *British Museum Rules*⁷) od roku 1841. Pravidla dva roky před publikováním upravoval a přetvářel sir Anthony Panizzi. Panizzi se zaměřil na podle něj nejdůležitější požadavek, kterým bylo zajistit vytváření největší možné úplnosti akvizice tištěných dokumentů. Maximální akvizice měla být zárukou samostatnosti knihovny (Tyulina, 1976, s. 95). Tato první pravidla Britského muzea využívalo téměř sto let, konkrétně do roku 1936. V tomto meziobdobí byla v Anglii zpracovávána další pravidla, pravidla pro slovníkový katalog (angl. *Rules for a Dictionary Catalog*⁸). O vznik těchto pravidel se zasloužil Charles Ammi Cutter a jejich první vydání bylo publikováno v roce 1876. Tato pravidla byla specifická především tím, že jako první svého druhu vymezovala principy katalogizace, a také zahrnovala cíle katalogu. Převratným odkazem Cutterových pravidel pro tvorbu slovníkového katalogu bylo zahrnutí vstupu selekčních údajů (pro autory, názvy, předmětů a formu záhlaví) a popisných údajů. Vývoj katalogizačních pravidel ve Velké Británii byl zahájen již před rokem 1890, ale až v roce 1893 byla publikována Katalogizační pravidla (angl. *Cataloguing Rules*⁹) britské Knihovnické asociace (angl. *Library Association*, LA) (Joint Steering Committee... AACR, 2009).

V této práci byly zatím uvedeny dva příklady počátků katalogizačních pravidel na území Anglie, ale o rozvoj a vývoj pravidel se velkou měrou také zasloužila Amerika, především Spojené státy americké. O první zveřejnění zkrácených pravidel pro autory a názvové záhlaví katalogu (angl. *Condensed Rules for an Author & Title Catalog*¹⁰) se v roce 1883 zasloužila Americká knihovnická asociace (angl. *American Library Association*, ALA) v Knihovnickém časopisu (angl. *Library Journal*). O sedm let později, tedy od roku 1900, byla tato katalogizační pravidla upravována a revidována. Pro revidování byla Americkou

⁷ PANIZZI, Anthony. *Rules for the Compilation of the Catalogue*. London: Nichols and Son, 1841. pp. v–ix.

⁸ CUTTER, Charles Ammi. *Rules for a Printed Dictionary Catalogue*. Washington, D. C.: Government Printing Office, 1876.

⁹ *Library Association. Cataloguing Rules: 1. Of the British Museum. 2. Of the Bodleian Library. 3. Of the Library Association*. London: Published for the association by Simpkin, Marshall, Hamilton, Kent & co., limited, 1893.

¹⁰ *Condensed Rules for an Author & Title Catalog*. *Library Journal*. (8), 251-254.

knihovnickou asociací jmenována speciální komise, jejímž hlavním představitelem byl James Christian Meinich Hanson.¹¹ Výsledkem dvouleté práce byla pravidla, vydána v revidovaném znění Kongresovou knihovnou (angl. *Library of Congress*, LOC) v roce 1902. O další dva roky později, tedy v roce 1904, se objevily snahy, jež měly za cíl především dosáhnout jednotnosti mezi pravidly Americké knihovnické asociace a nejnovějším vydáním Cutterových pravidel (Joint Steering Committee... AACR, 2009).

Základem anglo-americké spolupráce a jakými prvopočátky Anglo-amerických katalogizačních pravidel bylo v roce 1902 zřízení komise, která se obdobně jako předchozí, snažila revidovat, upravovat a hlavně najít společné prvky a pokusit se o sjednocení Pannizziho pravidel, která byla používána Britským muzeem, s revidovanými pravidly Americké knihovnické asociace (Spojené státy americké) a Knihovnické asociace (Velká Británie). Výsledný návrh zrevidovaných pravidel byl projednán na zasedání Asociace knihoven (angl. *Library Association*) roku 1904. Dalším a zásadnějším výsledkem vzájemné kooperace Anglie a Ameriky bylo vytvoření prvních mezinárodních katalogizačních pravidel. Tento pokus o kooperaci mezi těmito dvěma velkými státy navrhl Melvil Dewey¹². Na základě korespondenčně dohodnuté spolupráce mezi Americkou knihovnickou asociací a britskou Knihovnickou asociací. Z jejich společné práce došlo roku 1908 ke vzniku společných mezinárodních katalogizačních pravidel, která však obsahovala dvě verze vydání, a to konkrétně Americké vydání (angl. *Catalog Rules, Author and Title Entries*¹³) a Britské vydání (angl. *Cataloguing Rules, Author and Title Entries*¹⁴). Jak Britské, tak Americké vydání těchto prvních mezinárodních pravidel obsahovalo 174 pravidel zabývajících se volbou autorských a názvových záhlaví, ale i popisnými údaji (Joint Steering Committee... AACR, 2009).

I přes fakt, že se zástupci ALA a LA shodli na společných pravidlech, není pravdou, že se tyto dvě verze ve všech bodech doslova shodovaly. Dvěma oblastmi

¹¹ **James Christian Meinich Hanson** (13. 3. 1864, Norsko – 8. 11. 1943, Wisconsin) byl knihovník, který se v LoC vytvořil Klasifikační systém Kongresové knihovny. Přispěl např. také k vypracování Anglo-amerických katalogizačních pravidel (Bay, 1944, s. 57-59).

¹² **Melville Louis Kossuth Dewey** (10. 12. 1851, New York – 26. 12. 1931) byl významný americký knihovník a vynálezce Deweyho desetinné klasifikace (angl. *Dewey Decimal Classification*) (OCLC, 2016).

¹³ *Catalog Rules, Author and Title Entries* / compiled by committees of the American Library Association and the (British) Library Association. Chicago: American Library Association, 1908.

¹⁴ *Catalog Rules, Author and Title Entries* / compiled by committees of the American Library Association and the (British) Library Association. London: Library Association, 1908.

neshod byla problematika volby záhlaví. Hlavními dvěma problémy a prodiskutováványými neshodami mezi americkou a britskou knihovnickou asociací byla měnící se jména autorů a obdobně změny v názvech publikací. V obou verzích vydání z roku 1908 byly nesrovnalosti vyznačeny v poznámkách, případně byly zmíněny obě verze pravidel. Až do roku 1930 byla pravidla používána v nezměněném znění. Devět let před začátkem druhé světové války se však ALA a LA rozhodly o přezkoumání pravidel, prodiskutování výjimek a podobně. Zmiňovaná druhá světová válka však zapříčinila přerušení spolupráce mezi Amerikou a Velkou Británií. Od roku 1939 tedy byla ukončena britská účast na revidování katalogizačních pravidel z roku 1908. Druhé aktualizované vydání tedy bylo v roce 1941 publikováno pouze americkými knihovníky a odborníky na katalogizační problematiku. Druhé vydání, které obsahovalo 324 pravidel, bylo kritizováno za svoji detailnost a zbytečnou obsáhlost, proto se o osm let po tomto druhém vydání ALA rozhodla o zredukování a zjednodušení dosavadních pravidel. Neboť však tato pravidla neobsahovala pravidla pro popisnou katalogizaci, Kongresová knihovna převzala iniciativu a zasloužila se tak o přepracování dosavadních pravidel. Vznikla tak Pravidla pro popisnou katalogizaci v Kongresové knihovně (angl. *Rules for Descriptive Cataloging in the Library of Congress*¹⁵). Tato pravidla zahrnovala pravidla pro monografie, seriály, ale i některé netištěné materiály a následně se takto upravená pravidla stala široce využívanými v amerických knihovnách. Tato pravidla byla v téměř nezměněné verzi využívána do roku 1967 (Joint Steering Committee... AACR, 2009).

Jak již bylo zmiňováno v úvodu této kapitoly, pro katalogizaci je velice důležitou osobností Seymour Lubetzky, který mimo jiné několik let pracoval v Kongresové knihovně. I přes to, nebo právě proto, byl vybrán Americkou knihovnickou asociací k analyzování dosavadních pravidel. Po dvou letech práce Lubetzky publikoval report *Katalogizační pravidla a principy* (angl. *Cataloging Rules and Principles*¹⁶), v němž zdůraznil nutnost pravidel založených na principech. V tomto reportu se také snažil definovat obecné principy, ze kterých by měla katalogizace vycházet. Na základě reportu z roku 1953 byl v roce 1956 Seymour

¹⁵ *Rules for Descriptive Cataloging in the Library of Congress* / adopted by the American Library Association. Washington, D. C.: Library of Congress, Descriptive Cataloging Division, 1949.

¹⁶ LUBETZKY, Seymour. *Cataloging Rules and Principles: a Critique of the A.L.A. Rules for Entry and a Proposed Design for their Revision*. Washington D.C.: Processing Dept., Library of Congress, 1953.

Lubetzky jmenován editorem. Z jeho práce vznikla o čtyři roky později (tj. roku 1960) návrh nových pravidel v originálu nesoucí název *Code of Cataloging Rules; Author and Title Entry*¹⁷ (Joint Steering Committee... AACR, 2009).

V roce 1961 probíhala v Paříži Mezinárodní konference o katalogizačních principech (angl. *The International Conference on Cataloguing Principles*). Na této konferenci se po výsledcích Lubetzkyho práce diskutovalo o přezkoumání volby a především podoby autorsko-názvových katalogů. Výsledkem pařížské konference bylo vydání Pařížských principů (angl. *Paris Principles*¹⁸). Dvanácti principy bylo zaprvé rozsah prohlášení (angl. *Scope of Statement*), dále pak funkce a struktura katalogu (angl. *Functions of the Catalogue, Functions of the Catalogue*), následně druhy vstupu (angl. *Kinds of Entry*), dalším bodem bylo prohlášení o použití více vstupů (angl. *Use of Multiple Entries*), šestou zásadou z roku 1961 bylo ustanovení funkcí různých druhů vstupu (angl. *Function of Different Kinds of Entry*), následující byla volba jednotných uniformovaných záhlaví (angl. *Choice of Uniform Heading*), další dva principy se zabývaly dokumenty, které mají jednoho jediného autora (angl. *Single Personal Author*), případně jejímž autorem je korporace (angl. *Entry under Corporate Bodies*), Pařížské principy také řešily vícenásobné autorství (angl. *Multiple Authorship*), díla, u nichž je znám pouze název (angl. *Works Entered under Title*) a dvanáctým principem je zápis osobních jmen (angl. *Entry Word for Personal Names*) (Statement, 1961, s. 1-3).

V následujících letech došlo k opětovné spolupráci mezi Velkou Británií a Amerikou, tedy mezi LA a ALA. Navíc se Kongresová knihovna rozhodla pomoci s revizí popisných katalogizačních pravidel, která by byla vhodnější pro lístkové katalogy. O pomoc s přezkoumáním předběžných návrhů pravidel byla požádána Kanadská knihovnická asociace (angl. *Canadian Library Association, CLA*). V roce 1967 vznikla nová pravidla, známá pod českým ekvivalentem Anglo-americká katalogizační pravidla (angl. *Anglo-American Cataloguing Rules*), pro něž se ustálila zkratka AACR. Obdobně jako u pravidel z roku 1908, i tato pravidla vyšla ve dvou verzích: Severoamerický text¹⁹ a Britský text²⁰.

¹⁷ LUBETZKY, Seymour. *Code of Cataloging Rules; Author and Title Entry*. Chicago: American Library Association, 1960.

¹⁸ *Statement of Principles Adopted at the International Conference on Cataloguing Principles*. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

¹⁹ *Anglo-American Cataloging Rules: north american text*. Chicago: American Library Association, 1967.

²⁰ *Anglo-american cataloguing rules: british text*. London: Library Association, 1967. 327 s.

Od roku 1967 byla v knihovnictví tato pravidla využívána (Joint Steering Committee... AACR, 2009).

V Kodani, v roce 1969, na Mezinárodním shromáždění katalogizačních expertů (angl. *International Meeting of Cataloguing Experts*), které zařítovála Mezinárodní federace knihovnických sdružení a institucí (angl. *International Federation of Library Associations and Institutions*, IFLA), za účelem identifikace komponent v bibliografickém popisu, jejich pořadí a interpunkce vznikl dokument nesoucí název Mezinárodní standardní bibliografický popis (angl. *International Standard Bibliographic Descriptions*, ISBD). Tato sada katalogizačních pravidel určuje oblast popisných údajů v bibliografickém záznamu. První bibliografický popis, který vznikl v roce 1971, byl určen pro popis monografií²¹. O dva roky později již byl tento standard přeložen do několika jazyků (ISBD, 2011, s. 1,12). Pochopení a porozumění dané struktury popisných údajů a především znalost interpunkce, umožňuje odbornému uživateli, nebo spíše knihovníkovi, porozumět jakémukoliv bibliografickému záznamu bez orientování se v cizím jazyce. Možná právě z tohoto důvodu z ISBD vycházejí i další katalogizační pravidla a standardy, jakými jsou například AACR2, RDA. Výhodou přehledné struktury je i možnost konverze záznamů do strojem čitelné podoby, z čehož vychází například i výměnný formát UNIMARC a další.

Na Anglo-americká pravidla AACR a s přihlédnutím ke struktuře ISBD navázala od roku 1978 katalogizační pravidla AACR2 (angl. *Anglo-American Cataloguing Rules, second edition*). Vznik druhého vydání iniciovalo zřízení Smíšeného řídicího výboru pro revize AACR (angl. *Joint Steering Committee for the Revision of AACR*, JSC) roku 1974 s pomocí ALA, LA, LOC, CLA, jež reprezentoval Kanadský výbor pro katalogizaci (angl. *Canadian Committee on Cataloguing*) a Britské knihovny (angl. *British Library*). JSC si dal za úkol sloučit Severoamerickou a Britskou verzi AACR do jedné jediné. Dvěma novými editory byli jmenováni Michael Gorman²² z Britské knihovny a Paul W. Winkler²³ z Kongresové knihovny. Od roku 1981 tuto sloučenou verzi používala LOC, Národní knihovny Kanady (angl. *National Library of Canada*), Britská knihovna a Australská

²¹ *ISBD(M): international standard bibliographic description for monographic publications*. 1st standard ed. London: IFLA Committee of Cataloguing, 1974. 10, 36 s.

²² **Michael Gorman** (6. 3. 1941, Oxfordshire) je britský knihovník, editor, spisovatel, vykonával též funkci předsedy ALA, obdivovatel Ranganathanovy práce. Jeho principy vycházejí z liberálních, demokratických a humanistických hodnot (Gorman, 2007, s. 2-3).

²³ **Paul Walter Winkler** je americký knihovník, řadu let pracovník Kongresové knihovny.

národní knihovna (angl. *Australian National Library*). Revidovaná verze AACR se zakrátko stala celosvětově nejpoužívanějším katalogizačním standardem, dočkala se několika úprav a zahrnovala mnoho dodatků. Za největší a nejpodstatnější revize jsou považovány úpravy z let 1988, 1998 a 2002 (Joint Steering Committee... AACR, 2009).

O několik let později se ukázalo, že AACR2 již nestačí, neboť se nedokázalo přizpůsobit rozvíjejícím se knihovnám, jejichž práce se začala přesunovat i do digitálního prostoru. V knihovnách se také začaly stále častěji objevovat i jiné druhy dokumentů. Kromě doposud dominantních tištěných materiálů, se knihovny začaly setkávat i s katalogizováním například audiovizuálních, či elektronických a jiných typů dokumentů. Původně bylo zamýšleno vytvořit novou revidovanou třetí verzi AACR, jež by se po vzoru předchozího pojmenování měla nazývat AACR3. Z tohoto prvotního nápadu však sešlo, neboť se ukázalo jako rozumnější vytvořit zcela nový standard (Weiss, Larkin, 2008, s. 285-291). Řešení přišlo roku 2005, kdy se po přezkoumání různých alternativ Smíšený řídicí výbor pro vývoj RDA (angl. *Joint Steering Committee for Development of RDA*, JSC) společně s Výborem představených (angl. *Committee of Principals*, CoP) rozhodli, že by bylo vhodnější vytvořit nový standard určený pro digitální prostředí. Tímto novým standardem se stalo RDA (angl. *Resource Description and Access*). Na vzniku RDA se podíleli také ALA, Britská knihovna, Kongresová knihovna, Australský katalogizační výbor (angl. *Australian Committee on Cataloguing*, ACOC), Kanadský výbor pro katalogizaci (angl. *Canadian Committee on Cataloguing*, CCC) a Autorizovaný institut knihovních a informačních profesionálů (angl. *Chartered Institute of Library and Information Professionals*, CILIP). Na správnost a funkčnost dohlížel Výbor představených. Hlavním cílem RDA bylo zahrnout pokyny, které by pokryly popis a přístup pro všechny digitální a analogové zdroje. Výsledné záznamy by měly být použitelné v různém digitálním prostředí a to jak na internetu, tak například v on-line veřejně přístupných knihovních katalozích (Joint Steering Committee... RDA, 2009).

Česká republika, a její dřívější politicko-hospodářské formy uspořádání, byla mimo uvedená pravidla ovlivněna také jinými zeměmi a jejich pravidly a to především německy a ruský mluvícími zeměmi.

1.3 Datové a konceptuální modelování

V této podkapitole bude nejdříve uvedeno několik informací o datovém modelování, a především o konceptuálním modelování, neboť model FRBR je v katalogizační praxi považován za konceptuální model.

Princip modelování je základním principem metod konceptuálního návrhu informačních systémů, ale také databází, či knihovních katalogů. Metodické postupy a vlastnosti jejich nástrojů a technik vycházejí z myšlenky, že informační systém je modelem reálného světa, v němž informace nevzniká, ale je jím pouze zprostředkována, neboť informační systém poskytuje informace o reálném světě, nikoliv o sobě samém (Řepa, s. 4–5)

Datové modelování využívají informační systémy během analyzování a následně definování požadavků na strukturu dat. Datové modelování je tedy nedílnou součástí procesu navrhování a vývoje systémů dat. Primárním cílem datového modelování je strukturování a uspořádání dat. Dalším důležitým záměrem je ale taktéž zachytit a popsat vymezenou část reality pomocí datových objektů, také navrhnout kvalitní datovou strukturu pro konkrétní aplikaci a databázový systém, který bude tato aplikace využívat k uložení dat. Výsledkem datového modelování je datový model, který má za úkol definovat strukturu dat a určit vzájemné vztahy jednotlivých datových prvků. Jde v zásadě o model, který by měl uživatelům nebo zainteresovaným stranám pomoci pochopit databázový systém, který byl realizován na základě předem zadaných požadavků. Vymezená část reality je následně reprezentována a umožňuje s těmito daty dále pracovat a efektivně je využívat (Ponniah, 2006, s. 4-5).

Datové modelování je postaveno na přístupu nazvaném princip tří architektur, který je často označován akronymem P3A. Přístup P3A se využívá ještě před vytvořením datových modelů. Jak již název napovídá, princip tří architektur se skládá ze tří úrovní, jsou jimi vrstva konceptuální, technologická a implementační, které budou popsány níže. Cílem každého datového modelu je se získanými daty manipulovat. P3A je přístup, který rozděluje proces tvorby informačního systému do tří po sobě jdoucích úrovní, jež se od sebe odlišují rozdílným stupněm abstrakce. Princip tří architektur představuje postup shora dolů, kdy se od nejobecnějšího dostáváme k tomu nejdetailnějšímu. Výsledkem jednotlivé fáze je konkrétní model, který je logickým vstupem do fáze následující (Řepa, s. 6-9).

Princip tří architektur se skládá ze třech vrstev (úrovní), první úroveň je úroveň konceptuální (angl. *conceptual level*), druhá úroveň se nazývá technologická (angl. *external level*), někdy též logická (angl. *logical level*), a třetí vrstva se označuje jako implementační (angl. *internal level*), či jinak fyzická (angl. *physical level*). Jednotlivé úrovně lze zkráceně představit následujícím způsobem.

Nejvyšší úroveň skládající se z obecných představ o obsahu informací se nazývá koncepční úroveň. V první fázi datového modelování je nutné popsat obsah datové základny, tedy snažit se vymezit veškeré informace, které budou uchovávány. Následně je nutné tuto oblast popsat, zamyslet se nad tím, jaké informace jsou důležité a které mají být součástí budoucího informačního systému. V tomto kroku by mělo být určeno pouze to, co bude obsahem systému a ne jaké řešení pro zprostředkování tohoto obsahu v systému bude následně použito. Jak uvádí Paulraj Ponniah, na této úrovni datový model slouží jako výborný prostředek pro komunikaci odborníků (např. domény) s uživateli. K tvorbě datového modelu na konceptuální úrovni se nejčastěji používá některá z modifikací E-R diagramů. Entity-relationship diagramy nezobrazují samostatné entity nebo jednoduché vztahy, zobrazují množiny entit a množiny vztahů. V konkrétním případě se jedná například o knihu, kdy jedna kniha je entita, avšak všechny knihy v databázi jsou označovány pojmem množina entit. Vztah „je půjčena“ mezi čtenářem a jeho knihou je jednoduchý vztah. Množina všech vztahů týkající se recipientů a knih v databázi je množina vztahů (Ponniah, 2006, s. 11).

Po konceptuální úrovni, kde bylo potřeba vysoké míry abstrakce, následuje úroveň zvaná technologická, někdy též označována jako logická, v níž dochází ke střední míře abstrakce. V této úrovni, jak již název napovídá, se zohledňuje technologické řešení, dostupné technologické prostředky, určuje se zde, jak budou daná data strukturována, například zda bude pro jejich uchování a uložení využito objektových, či relačních databází. Tento krok má za cíl popsat jak bude obsah realizován (ne tedy co, jak tomu bylo v předchozí úrovni). V relačním modelu dat je zobrazován ve formě dvourozměrných tabulek, kdy jsou údaje v tabulkách reprezentovány jako údaje v řádcích a sloupcích. To také znamená, že tento datový model pro relační databáze se bude skládat z tabulek a hlavně jejich vzájemných vztahů. Datový model vyvíjený v této úrovni je často použit ve finální fázi jako databáze, může však dojít k situaci, kdy jeden konceptuální model bude

interpretován více technologickými modely, neboť jeden obsah může být vyjádřen různě (Ponniah, 2006, s. 12)

Nejnižší míra abstrakce je představena ve třetí úrovni P3A. Tato úroveň se nazývá implementační, nebo též fyzická, neboť v této fázi již přímo dochází k realizaci datové struktury. V implementační vrstvě je popsáno, čím je technologické řešení realizováno. Tato vrstva již nemůže být použita jako prostředek pro komunikaci s uživateli, neboť zde už dochází k realizaci datové struktury v určitém programovacím jazyce. Datový model reprezentuje požadavky na informace z hlediska souborů, datových bloků, datových záznamů, organizace souborů a tak dále. Konkrétně je v tomto kroku tedy vybírána datová platforma. Stejně jako ve vrstvě logické, kdy mohl být konceptuální model vyjádřen více technologickými modely, i zde platí, že může být vyjádřen několika implementačními modely (Ponniah, 2006, s. 13).

1.4 Konceptuální model typu E-R

Model FRBR, jenž je předmětem této práce, je konceptuálním modelem typu entita-vztah (angl. *entity-relationship*, akronym E-R), proto zde bude ještě podrobněji rozebrán konceptuální model databáze s přihlédnutím k entitám a vztahům.

Konceptuální model databáze je takový model, který umožňuje zobrazit a popsat objekty v dané databázi a současně se zabývá jejich vzájemnými vztahy, především z hlediska jejich významu a chování. Výsledkem konceptuálního modelování je schéma obecně aplikovatelné v jakémkoli technickém, programovém, nebo technicko-programovém prostředí (Kučerová, KTD). Konceptuální modely v rámci tvorby informačních systémů se zabývají reprezentací nejobecnější struktury výseku reality. Za výsek reality je považována část reálného světa, jejíž hranice jsou omezeny rozsahem, ale také úrovní detailnosti. Zásadními myšlenkami, se kterými konceptuální modelování pracuje, je zaprvé předpoklad, že universum je složeno z množiny věcí různého druhu, dále pak, že je možné universum rozdělit na části skládající se z věcí stejného druhu (Souček, Souček, Drobíková, 2013, s. 124-125). Konceptuální modely se zabývají modelováním reálného světa, a tedy představují formalizovaný popis modelované reality a zachycují její vztahy a struktury. Jak již bylo zmíněno výše, konceptuální modely jsou používány při návrhu informačních systémů, kde představují první stupeň tzv. principu

tří architektur. V ideálním případě by se mělo jednat o srozumitelný, jednoznačný a věcně správný model.

Konceptuální datové modely jsou někdy též nazývány jako entitně-vztahové modely, protože k tvorbě datového modelu na konceptuální úrovni se nejčastěji používá některá z modifikací E-R diagramů. Entity-relationship model (někdy se též uvádí zkráceně akronymem ERM) se používá pro abstraktní a především konceptuální znázornění dat, může být použit jako základ pro jednotný pohled na data. Entitně-vztahové modelování je metoda datového modelování, která je založena na chápání světa jako množiny základních objektů, entit (angl. *entity*) a vztahů mezi nimi (angl. *relationship*) (Chen, 1976, s. 8-10).

Pro pochopení konceptuálního modelu je nutné vědět, že část universa skládající se z věcí stejného druhu, je nazývána pojmem entita (angl. *entity*). Jedná se o množinu prvků universa. Může se jednat o věci hmotného nebo nehmotného charakteru. Platí tedy, že entita může být představována konkrétním objektem (osobou, místem, věcí,...), který je zachycen v datovém modelu, či objektem abstraktním. Obecně je v informační vědě pojmem entita myšlen libovolný objekt, jenž je od ostatních entit snadno odlišitelný a nezávisle existuje vedle dalších entit. Jednotlivé entity se někdy také nazývají výskyty, případně instance objektů entitního typu (Souček, Souček, Drobíková, 2013, s. 126). Entity jsou označovány podstatnými jmény a v E-R modelu se zobrazují jako obdélníky.

Jak je uvedeno v práci *Konceptuální model informace a FRBR*, pro konceptuální modely jsou podstatné relace, jinak též vztahy (angl. *relationship*), pod kterými se skrývá spojitost mezi výskyty jedné entity s výskyty entity druhé, případně mezi výskyty více entit (Souček, Souček, Drobíková, 2013, s. 125). Vztahy jsou nejčastěji označovány slovesy spojujícími dvě nebo více podstatných jmen (tím je rozuměno entit). Příkladem typického vztahu je například vztah autorství mezi výskyty entity autor a mezi výskyty entity dílo, neboť jeden autor může být autorem jednoho, ale i více děl a zároveň určité dílo může mít jednoho, ale i několik autorů. Obdobně vztah výpůjčky, je vztah mezi čtenářem a konkrétní knihou, kdy platí, že jeden čtenář si může vypůjčit jednu (teoreticky i žádnou), ale i více knih a zároveň jedna kniha může být vypůjčena žádnému, jednomu, ale i více recipientům.

E-R model je většinou obohacen o další základní prvek a tím jsou atributy (angl. *attributes*), tento model se někdy označuje jako E-R-A model (angl. *entity-*

relationship-attributes). Dalšími charakteristickými prvky, se kterými pracují konceptuální modely, jsou vlastnosti věcí, bez nichž by nebylo možné jednotlivé entity navzájem odlišit. Vlastnosti výskytu entity nazýváme atributy. Ke každé entitě je popsána sada jejích atributů. Pro každou entitu existuje sada „typických“ atributů. Zatímco sada atributů je vlastností entity, hodnoty těchto atributů jsou vlastností výskytu entity. Atribut náleží k určité entitě a ke každému atributu je určena množina jeho možných hodnot, kdy platí, že atribut nabývá na výskytu v entitě určitou hodnotu (Souček, Souček, Drobíková, 2013, s. 125). Je důležité nalézt, podle čeho se jednotlivé výskyty odlišují, najít tzv. identifikační schéma platné pro určitý entitní typ (např. odlišujícím prvkem osoby je rodné číslo, monografie mají své „rodné číslo“ v podobě ISBN apod.). V některých případech může být identifikačních schémat platných pro určitý typ objektu více, v takovémto případě se jedná o alternativní způsob identifikace, kdy např. knihu může uživatel vyhledávat podle ISBN²⁴, nebo čČNB²⁵.

²⁴ **ISBN** (angl. *International Standard Book Number*, čes. mezinárodní standardní číslo knihy).

²⁵ **čČNB** neboli číslo České národní bibliografie.

2 Funkční požadavky na bibliografické záznamy – FRBR

Dříve než se tato práce zaměří na konceptuální model FRBR, bude na tomto místě vysvětleno, proč bylo rozhodnuto v textu preferovat a častěji používat zkratku FRBR namísto víceslovného (v některých případech patrně výstižnějšího) pojmenování. *Funkční požadavky na bibliografické záznamy* je české označení pro původní anglický název *Functional Requirements for Bibliographic Records*, který se též označuje zkratkou FRBR. V této práci bude nejčastěji používáno toto anglické akronymum, neboť se vyskytuje i v české terminologii od roku 2002, kdy byly *Funkční požadavky na bibliografické záznamy* přeloženy Ludmilou Celbovou do českého jazyka. Od tohoto roku se dostala zkratka FRBR do knihovnické terminologie, nepoužívá se tedy například zkratka FPBZ, jak by tomu mohlo být díky českému překladu. Stejně jako Francouzi nepoužívají zkratku SFNB (francouzsky je totiž FRBR označováno *Spécifications fonctionnelles des notices bibliographiques*), ani Němci nepoužívají přetransformovanou zkratku, i přes to, že jsou *Functional Requirements for Bibliographic Records* samozřejmě přeloženy do němčiny a to konkrétně jako *ein bibliothekswissenschaftliches Datenmodell für bibliographische Metadaten*. Díky výběrové rešerši bylo zjištěno, že ani ostatní evropské státy nepoužívají jiné akronymum, než FRBR, namátkou lze uvést několik příkladů do evropských jazyků přeložené studie FRBR: *Requisitos Funcionales de los Registros Bibliográficos*, takto označují FRBR Španělé, označení v italštině zní *Requisiti funzionali per record bibliografici*, ve švédštině *Funksjonskrav til bibliografiske poster*. V žádném z těchto příkladů nebyla ve spojitosti s funkčními požadavky nalezena jiná zkratka než FRBR, a proto i v této práci budou používána tato čtyři písmena namísto celého anglického, či do češtiny přeloženého názvu. V souvislosti s délkou názvu studie a modelu, bylo tedy upřednostněno používat oficiální a mezinárodně používanou zkratku funkčních požadavků na bibliografické záznamy, tedy FRBR.

2.1 Studie FRBR

V této části práce bude představena studie FRBR s přihlédnutím k problematice bibliografického popisu. S problematikou bibliografického popisu mají problém tvůrci knihovních katalogů už od dob, kdy se snaží o účinné popisování dokumentů, jež jsou k nalezení ve fondu dané knihovny. V ideálním

případě by měl popis dokumentu splňovat požadavky, aby bylo možné opětovné dohledání informačních zdrojů a to co nejjednodušeji, tedy pro co největší skupinu uživatelů, nejlépe však pro všechny uživatele. Problematika bibliografických záznamů začala být aktuální se zvětšujícími se knihovními fondy, s větším rozvojem národních, ale také nadnárodních databází a automatizovaných systémů používaných v knihovní praxi. Problém se stal akutním ve druhé polovině 20. století, neboť v tomto období se exponenciální rychlostí zvětšoval přírůstek dokumentů v knihovnách. Kromě klasických dokumentů (tištěné knihy, noviny, časopisy) se díky novým a čím dál tím rozšířenějším technologiím začaly do knihoven dostávat i dokumenty v jiných formách, kupříkladu v elektronické podobě. Tyto dokumenty s sebou zároveň přinesly potřebu zvýšení počtu katalogizovaných údajů. Za přelomová léta by se dala považovat 90. léta, neboť v tomto období došlo také k prudkému nárůstu využívání internetu a s tím souvisejícími změnami uživatelských potřeb. Nejinak tomu bylo v katalogizační praxi, kdy se začalo nahlížet na katalogizaci z jiného úhlu pohledu a kdy začalo docházet například ke sdílení zkatalogizovaných záznamů. Zásluhou technologií došlo k zefektivnění zaznamenávání bibliografických údajů, a zároveň potenciálem technologií bylo urychlení vyhledávání, což kladným způsobem přispělo ke spokojenosti uživatelů automatizovaných knihovních katalogů. Pro zajištění této výhody však bylo nutné zaručit sjednocení procesu katalogizace takto velkého počtu dokumentů, neboť nejen technologie a mechanismy mohly být příslibem zlepšení. Bylo zapotřebí vytvořit jednotná pravidla, či funkční požadavky.

V souvislosti s výše zmíněnými požadavky, byla roku 1991 Stálým výborem IFLA (angl. *International Federation of Library Associations and Institutions*), sekce katalogizace (angl. *Standing Committee of the IFLA Section on Cataloguing*) vytvořena studijní skupina IFLA zaměřená na funkční požadavky na bibliografické záznamy (angl. *IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records*). Tato studijní skupina byla mezinárodně zastoupená, mezi lety 1991 až 1995 měla dva předsedy, první předsedkyní byla Olivia Madison (1991 až 1993) a druhým předsedou Nancy John (1993-1995). Kromě členů této studijní skupiny se práce na zprávě zúčastnilo také několik dalších osob z dalších devíti zemí. Třemi nejznámějšími poradci byli Tom Delsey²⁶, Elaine Svenonius²⁷

²⁶ **Tom Delsey** se zabývá především bibliografickými standardy a informační architekturou, pracuje na projektech pro LOC, IFLA, ISO nebo ALA, stál u vzniku FRBR a RDA (Heaney, 2000, s. 3-5).

a Barbara Tillett²⁸. V dokončovací fázi byl na webu vystaven návrh zprávy, k níž se vyjádřilo okolo 40 knihovníků a erudovaných osob z 16 zemí světa. Konečná a již na základě obdržných připomínek revidovaná a upravená verze závěrečné zprávy o funkčních požadavcích na bibliografické záznamy byla Stálým výborem IFLA sekce katalogizace schválena v září roku 1997 (Layne, 2011, s. 1884-1885).

Jak uvádí Patrick Le Boeuf ve své práci *FRBR a další* (angl. *FRBR and Further*), za přelomové období, ve kterém se údajně změnilo mnoho věcí v knihovním světě, považuje rok 1997 a především vyzdvihuje 63. konferenci IFLA, která proběhla v září v Kodani a na níž byla schválena závěrečná zpráva o funkčních požadavcích na bibliografické záznamy, jež jsou známy právě pod zkratkou FRBR. Těmto událostem samozřejmě předcházelo mnoho dalších pro katalogizaci podstatných studií a prací, ale rok 1997 je s jistým nadnesením považován za začátek nové etapy katalogizace (Le Boeuf, 2001. s. 1-2).

Vše však začalo už o několik let dříve, kdy byl v roce 1990 uspořádán takzvaný Stockholmský seminář o bibliografických záznamech (angl. *Stockholm Seminar on Bibliographic Records*), jehož prvotním cílem bylo zaměřit se na snížení nákladů na proces katalogizace. Na semináři byl také zmíněn bod vztahující se k uspokojování uživatelských potřeb, a proto představitelé semináře dospěli k závěru, že tvoření minimálních bibliografických záznamů by se nemělo obejít bez zkoumání vztahů mezi údaji a uživatelskými potřebami. Tím by se mohlo předejít ztrátám bibliografických informací, které jsou pro konkrétního uživatele zásadní a podstatné.

FRBR je výjimečné v tom, že je modelem bibliografického univerza včetně předmětových (věcných) aspektů díla, neboť bibliografický záznam je pro účely studie FRBR definován jako soubor údajů spojených s entitami popsány v knihovních katalogích a národních bibliografiích. Kdy platí, že jsou v tomto souboru zahrnuty prvky popisných údajů. Dalšími prvky zahrnutými v souboru údajů, jsou selekční prvky, které se používají jako autoritní hesla (osoby, korporace, názvy, předměty) a slouží především v rejstřících. Studie neopomíjí ani další prvky, které se používají pro organizaci, tím jsou myšleny nejrůznější notace, klasifikační schémata. Podle sestavovatelů studie by do definovaného rámce měly být zahrnuty

²⁷ Elaine Svenonius je americká knihovnice zabývající se indexováním, tříděním, do knihovnictví přináší filozofický přístup ke katalogizační teorii (Myall, McGarry, 2000, s. 5-7).

²⁸ Barbara Ann Barnett Tillett je americká knihovnice zabývající se bibliografickými údaji, revidovala AACR, jako pracovnice IFLA se podílela na vývoji FRBR (Malis, 2001, s. 3-4).

také údaje blíže specifikující jednotlivé výtisky (přírůstkové číslo, signatura), ale i anotace či abstrakta. Z toho tedy vyplývá, že FRBR definuje požadavky na jednotlivé záznamy, ne na katalog jakožto celek. Autoři modelu při jeho definování tedy vlastně předpokládali, že při splnění podmínek definovaných pro jednotlivé záznamy, pak budou i automatizované knihovnické systémy splňovat potřeby uživatele.

Při analýze funkčních požadavků na bibliografický záznam vycházeli autoři studie z následujících čtyř obecných uživatelských úloh, tedy potřeb uživatele, které při vyhledávání a využívání národních bibliografií a knihovních katalogů využívá. Prvním a nejdůležitějším cílem je **najít entitu** (angl. *find, locate and collocate*) tak, aby odpovídala kritériím zadaným uživatelem. Jinými slovy využívání údajů pro vyhledání dokumentů odpovídajících vyhledávacím kritériím, která si uživatel zadal. Kritérii je myšleno například vyhledání dokumentů, které mají stejný název, nebo se zaměřují na určitou problematiku. Jako druhý podstatný bod se jeví **entitu identifikovat** (angl. *identify*), tedy využít vyhledané údaje k účelům určení entity (např. potvrdit, že dokument popsáný v záznamu odpovídá dokumentu, který uživatel vyhledával, nebo rozlišit mezi dvěma texty, které mají stejný název). Dalším ze čtyř bodů je již samotný **výběr entity** (angl. *select*). Cílem uživatele je vybrat entitu, jež by odpovídala jeho potřebám. Jde tedy o využívání údajů pro výběr entity, která odpovídá potřebám uživatele (např. vybrat text v jazyce, kterému uživatel rozumí). Posledním krokem je již samotný **přístup k entitě** (angl. *obtain*), což zahrnuje využívání údajů k tomu, aby uživatel získal přístup k popsané entitě. V tomto případě se může jednat o zaslání požadavku na výpůjčku určitého výtisku knihy z fondu knihovny, nebo zajištění online přístupu k elektronickému dokumentu ze vzdáleného serveru a podobně (FRBR, 2001, s. 7).

Jedním z ustanovení, které vzniklo na Stockholmském semináři v roce 1990, bylo vytvořit rámec, jenž by definoval požadavky na bibliografické záznamy. Později vznikla studie FRBR (angl. *Functional Requirements for Bibliographic Records*, čes. *Funkční požadavky na bibliografické záznamy*), která byla publikována na sklonku 90. let 20. století a do češtiny přeložena v roce 2002 Ludmilou Celbovou, zaměstnankyní Národní knihovny České republiky.

Od prvního zveřejnění zprávy o FRBR uplynulo už téměř dvacet let, vznikla dodatková doporučení týkající se rovněž bibliografických záznamů, včetně konceptuálního modelu FRBR. I přes relativně dlouhou dobu od vytvoření původní

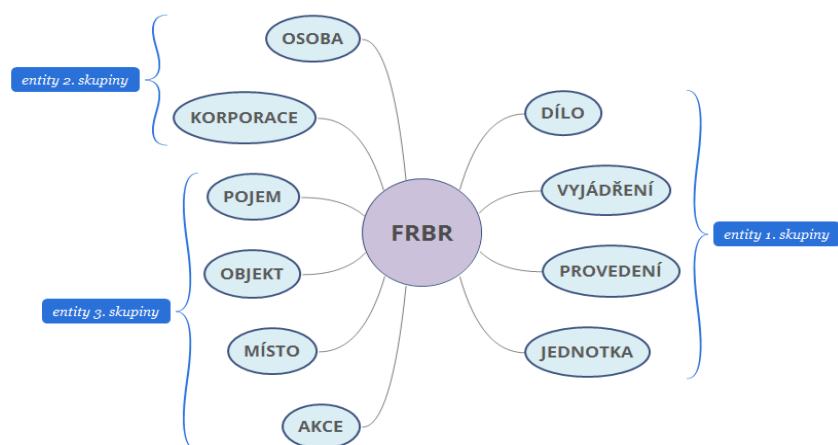
zprávy o funkčních požadavcích, i dnes pracovní skupiny upravují a připravují některé doplňující informace a snaží se o rozvíjení a ovlivňování budoucích norem. Od roku 2003 dokonce existuje FRBR Revizní skupina (angl. *FRBR Review Group*), původně označována jako Pracovní skupina FRBR (angl. *Working Group FRBR*), jež se zaměřuje na zpřístupňování daných požadavků přes webové rozhraní IFLA a zabezpečuje diskuzi v případě připomínek, či nejasností. Zároveň se podílí na vývoji objektově orientované formulaci FRBR, známou jako FRBRoo (Layne, 2011, s. 1884-1885).

2.2 Model FRBR

Model FRBR vznikl na základě cílů studie FRBR. Model FRBR je ve skutečnosti nejpodstatnější částí již zmiňované studie FRBR z roku 1997 a je zároveň konceptuálním modelem, jenž se snaží o vytvoření logického rámce, jehož primárním cílem bylo vymezit a přesně definovat pojmy funkce bibliografického záznamu, a to tak, aby byla použitelná na různá média a vyhovovala různým potřebám koncových uživatelů. Autoři studie se snažili o vytvoření rámce, který by umožnil jasné popsání co nejúplnějšího rozsahu funkcí bibliografického záznamu. Tedy aby bibliografický záznam obsahoval nejen prvky popisných údajů, selekční údaje, ale také anotaci, případně abstrakta, ale i klasifikační znaky a další prvky organizace, údaje specifické pro jednotlivé výtisky dokumentů, jakými jsou například přírůstková čísla nebo signatura (FRBR, 2001, s. 2).

Analyzovaný model FRBR (viz grafické zobrazení Obr. 1 – Entity modelu FRBR) je rozdělen do třech stěžejních částí, jež jsou jinak také označovány pojmem skupiny. Členění modelu FRBR je následující: první skupina zahrnuje produkty intelektuálního

nebo uměleckého snažení, které se vyskytují v bibliografickém záznamu, do druhé skupiny patří entity zodpovědné

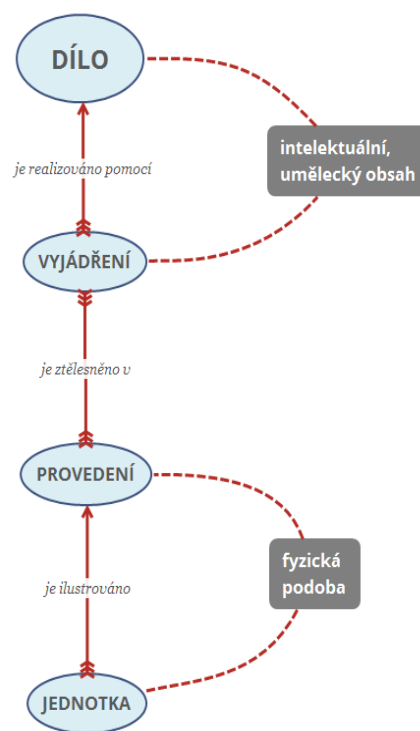
Obr. 1 – Entity modelu FRBR

za intelektuální nebo umělecký obsah, výrobu, případně distribuci. Třetí skupina obsahuje doplňkovou sadu entit, které slouží jako předmět intelektuálních nebo uměleckých snah. V následujících podkapitolách budou rozebrány jednotlivé entity první, druhé a třetí skupiny modelu FRBR.

2.2.1 První skupina a její entity

První skupinou jsou takzvané entity intelektuální (případně umělecké) činnosti, jež jsou zároveň považovány za entity základní. Jmenovitě se jedná o tyto entity vyskytující se v bibliografickém záznamu: **dílo** (angl. *work*), **vyjádření** (angl. *expression*), **provedení** (angl. *manifestation*) a **jednotka** (angl. *item*).

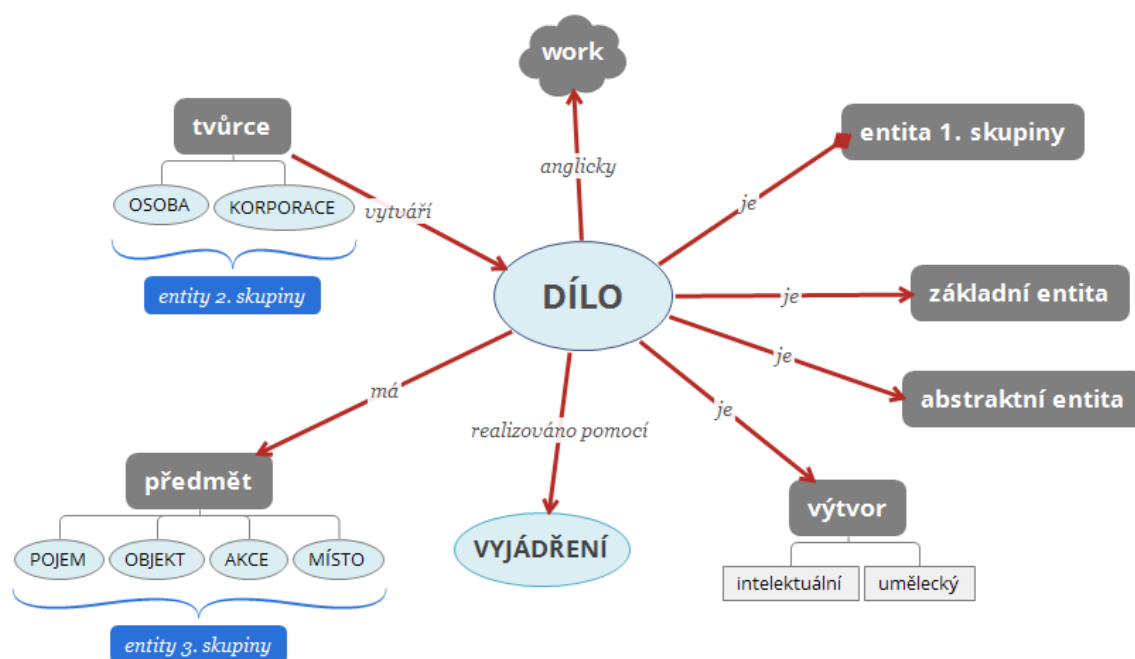
Jak lze vidět na grafickém zobrazení entit první skupiny (viz Obr. 2: Entity 1. skupiny), entita **dílo** a **vyjádření** nesou intelektuální / umělecký obsah a zbývající entity 1. skupiny, tedy **provedení** a **jednotka** jsou již fyzickou podobou. Mezi jednotlivými entitami jsou vztahy, kdy **dílo** je realizováno pomocí **vyjádření**, **vyjádření** je ztělesněno v **provedení** a **provedení** je ilustrováno **jednotkou**. Vztahy znázorněné na Obr. 2 Entity 1. skupiny udávají, že **dílo** může být realizováno v jednom nebo více **vyjádření** (na obrázku

Obr. 2 – Entity 1. skupiny

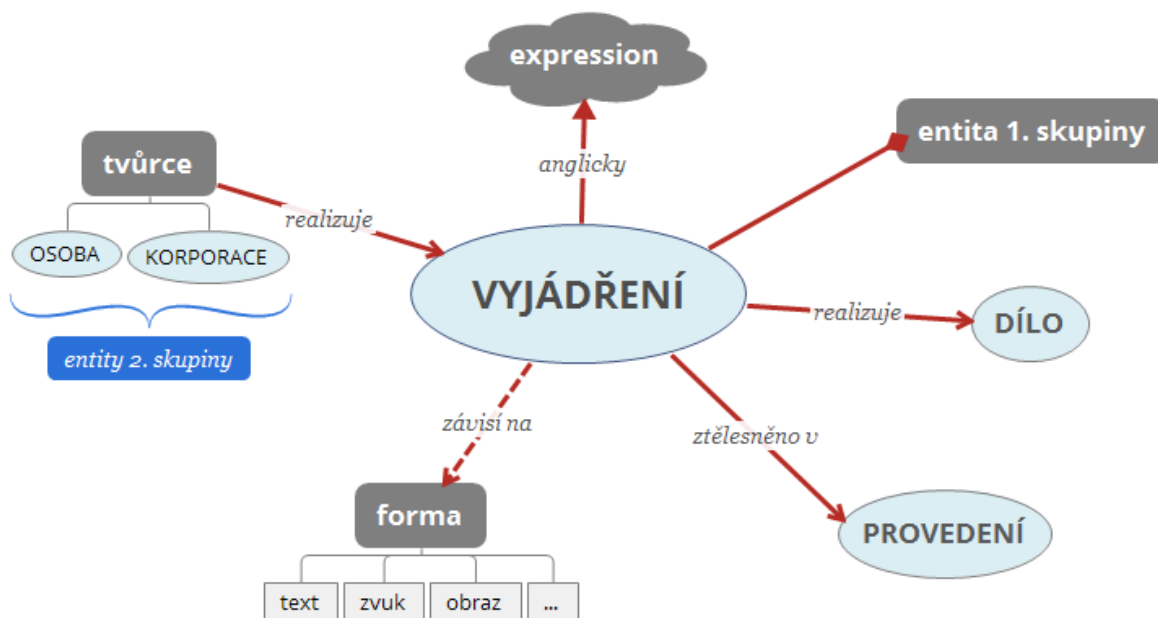
zobrazeno koncem šípů, letkou), šipka (hrot šípů) u entity **dílo** naznačuje vztah, v němž je **vyjádření** realizací pouze jednoho **díla**. Obdobně **vyjádření** může být ztělesněno v jednom nebo více než jednom **provedení** (letka), ale i **provedení** může zahrnovat jedno nebo více **vyjádření** (letka). Na druhou stranu **provedení** může být ilustrováno jednou nebo více **jednotkami** (letka), avšak **jednotka** může ilustrovat jen a pouze jedno **provedení**, proto je mezi nimi vztah znázorněn šipkou (FRBR, 2001, s. 10-11).

První entita, která bude detailněji popsána, je zároveň základní entita, která je v modelu z roku 1997 definována, je abstraktní entita **dílo** (angl. *work*). Entita **dílo** (viz Obr. 3 – Entita dílo) je výtvar intelektuálního, či uměleckého počínu. Kvůli jeho abstraktnímu charakteru je složité určit jeho jednoznačné fyzické hranice. Jak už bylo nastíněno, určení hranic entity **dílo** je velice ošemetné. Příkladem mohou být variantní texty (například překlady, úpravy a revize textu), které by se daly považovat za rozdílná díla, neboť se zajisté v určitých pasážích odlišují od originálu, avšak pro účely *Funkčních požadavků na bibliografické záznamy* jsou zmíněné verze považovány pouze za různá **vyjádření** díla originálního, a nejsou tedy považovány za samostatná nová **díla**. Jak uvádí Ludmila Celbová v překladu *Funkčních požadavků na bibliografické záznamy*, entita **dílo** totiž existuje pouze v obsahu jeho **vyjádření** a dílo samotné lze rozpoznat díky jeho individuálním realizacím, či **vyjádřením** (FRBR, 2001, s. 14). V případě, kdy však úpravy nebo aktualizace originálního (výchozího) díla obsahují tak podstatné změny, že dojde k přetvoření intelektuálního (uměleckého) obsahu, pak je dílo považováno na nové. Takovým případem může být například výtah a abstrakt, jež jsou ve skutečnosti zkráceným výchozím dílem. Dalšími případy jsou například nejrůznější adaptace, parodie a podobně (FRBR, 2001, s. 14-15).

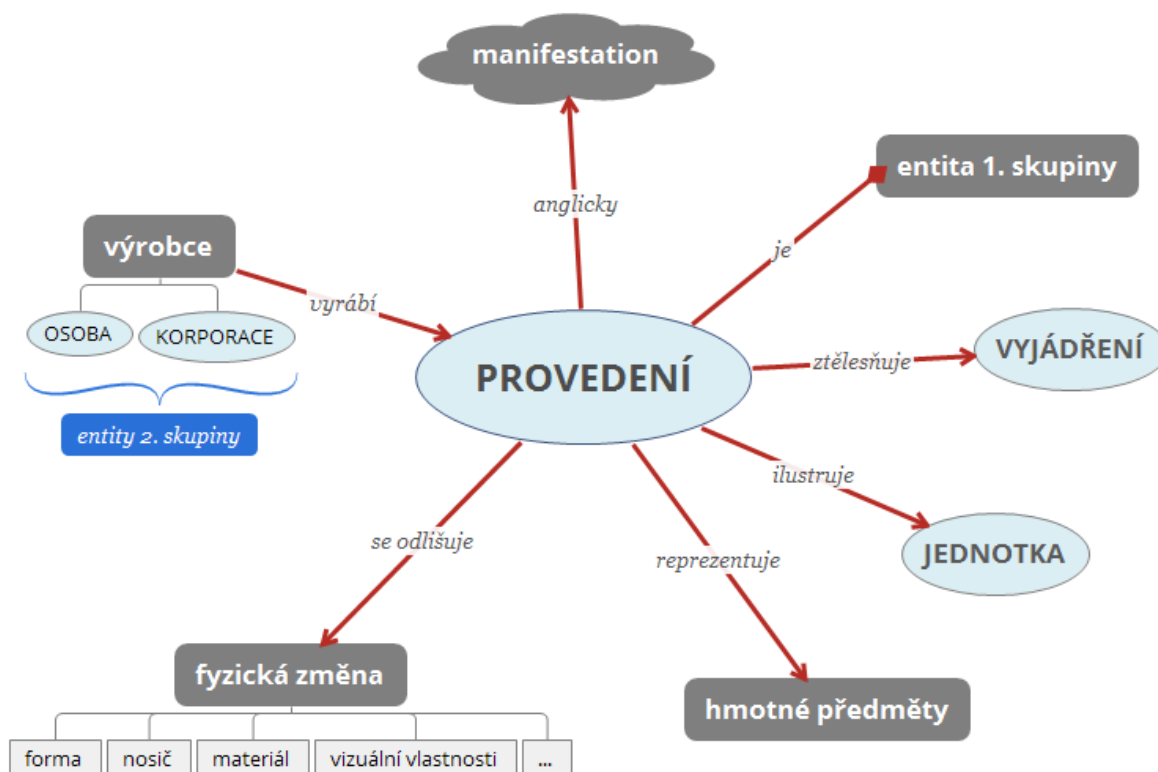
Obr. 3 – Entita dílo

S entitou *dílo* se nejen v modelu a studii FRBR úzce pojí entita *vyjádření* (angl. *expression*). *Vyjádření* (viz Obr. 4 – Entita vyjádření) lze chápat jako realizaci *díla* a to v nejrůznějších formách, případně kombinacích zaznamenání (alfa-numerický, hudební nebo choreografický zápis, zvukový záznam, obrazový záznam a to statický nebo pohyblivý) jakožto intelektuální (uměleckou) formu, kterou se stává dílo, kdykoli je jakkoli vyjádřeno. Pochopení entity *vyjádření* je problematické, neboť se stejně jako v předešlém případě jedná o spíše abstraktní pojem, jehož hranice nejsou definovány fyzickou formou. Za různá *vyjádření* se tedy nepočítá například změna velikosti nebo typu písma, či jiné rozložení znaků na stránce, avšak změna formy. Změna formy (např. ze zvukového záznamu na textový) je považována v modelu FRBR za nové *vyjádření* entity *dílo*. Entita *vyjádření* umožňuje identifikaci díla díky odvození, či lépe případnému dohledání vztahů mezi vyjádřeními díla (překlad z jednoho jazyka do druhého). Dá se tedy říci, že nejrůznější změny v obsahu, zapříčiněné změnou v intelektuálním nebo uměleckém obsahu, vytváří samozřejmě i změnu ve *vyjádření*. Jinými slovy, *vyjádření* je prostředkem pro posouzení rozdílností v intelektuálním (uměleckém) obsahu existujících realizací konkrétního *díla* (FRBR, 2001, s. 16-17).

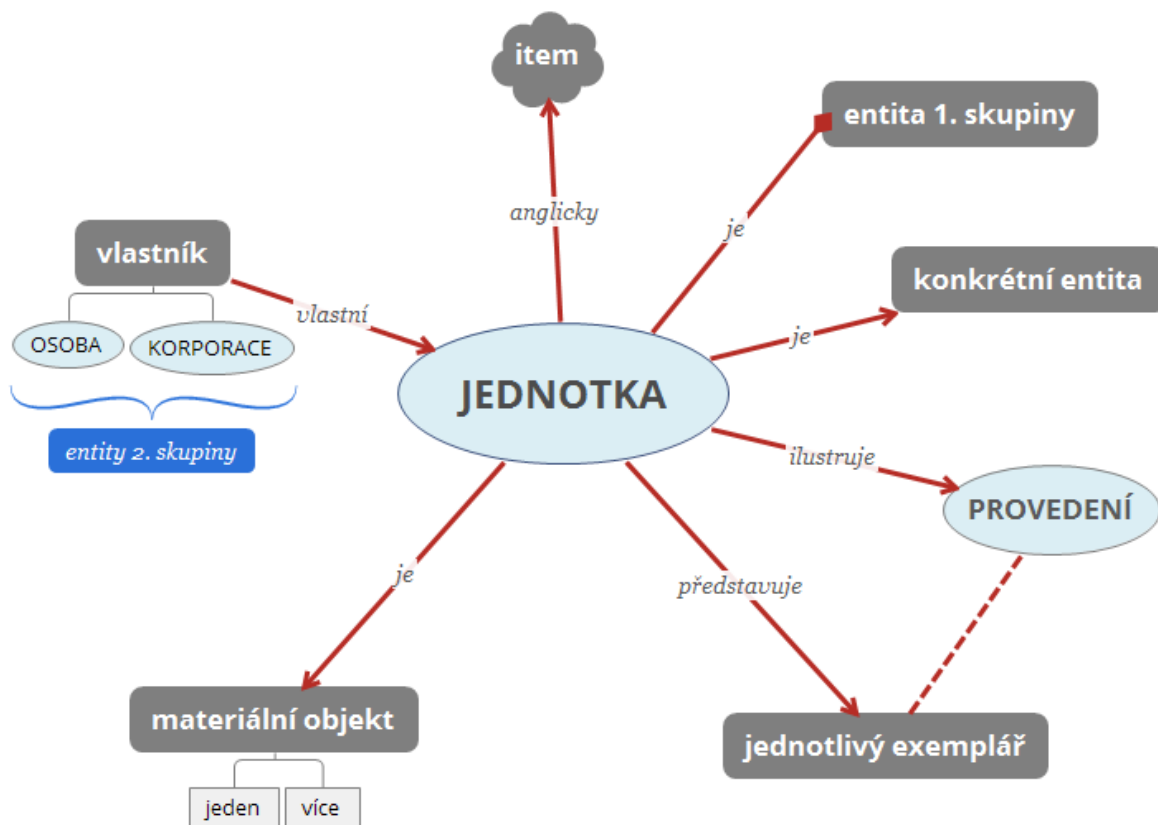
Obr. 4 – Entita vyjádření

Fyzickou podobou **vyjádření díla** je třetí entita první skupiny modelu FRBR, entita **provedení** (angl. *manifestation*). **Vyjádření díla** je ztělesněno na nejrůznějších nosičích, u knih se jedná nejčastěji o papír, ale stejně tak může jít o zaznamenání obsahu **díla** na diskety, kazety, CD. Entita **provedení** (viz Obr. 5 – Entita provedení) reprezentuje hmotné objekty, jimiž mohou být jak knihy, tak periodicky vycházející tisky, ale i další druhy zaznamenaného intelektuálního (uměleckého) obsahu **vyjádření díla** fyzickou formou (např. audiozáznamy zachycené na magnetofonových páskách, případně CD, videozáznamy na VHS nebo novější na DVD a podobně). Na tomto místě se nabízí otázka, zda více kopií téhož **provedení** je považováno za různá **provedení**, nebo ne. Ve *Funkčních požadavcích na bibliografické záznamy* je uvedeno, že nezáleží na počtu zhotovených kopií. Některá díla, tedy **vyjádření děl**, mohou mít pouze jeden fyzický exemplář **provedení** (např. rukopis autorovy prvotiny). V některých případech, nejčastěji pro větší masu lidí, pro distribuci díla, může být vytvořeno například i několik stovek duplikátů téhož **vyjádření**, o stejném **provedení** je ovšem uvažováno pouze jedná-li se o stejnou formu **provedení**. Různá **provedení** se tedy v praxi odlišují tím, že jsou vyjádřena jinou formou **provedení**, jiným fyzickým nosičem a jsou představeny odlišnými vizuálními vlastnostmi, nejčastěji změnou obalu, změnou materiálu (FRBR, 2001, s. 17-19).

Obr. 5 – Entita provedení

Čtvrtou entitou 1. skupiny je **jednotka** (Obr. 6 – Entita jednotka) v originále FRBR označována anglickým termínem *item*. Jednotkou se rozumí konkrétní entita, jež zahrnuje dílčí exemplář *provedení*. Zjednodušeně se dá říci, že *jednotkou* je jeden určitý fyzický objekt, například jeden výtisk publikace. Existují však i případy, kdy je za *jednotku* považováno více materiálních objektů, kupříkladu kniha, která je vydaná ve třech svazcích. Z pohledu intelektuálního obsahu a fyzické formy je *jednotka* exemplář *provedení* a zároveň *provedením* samotným. Nutno podotknout, že kopie, či lépe terminologií FRBR, *jednotky*, u kterých se objeví změna (např. chybějící stránka) až po jejich výrobě (u monografií to znamená až po vytištění), se nepovažují za nové *provedení*. Jde tedy o *jednotku*, na níž se objevila viditelná změna, avšak ne tak markantní, aby došlo k ovlivnění komunikovaného obsahu (FRBR, 2001, s. 19).

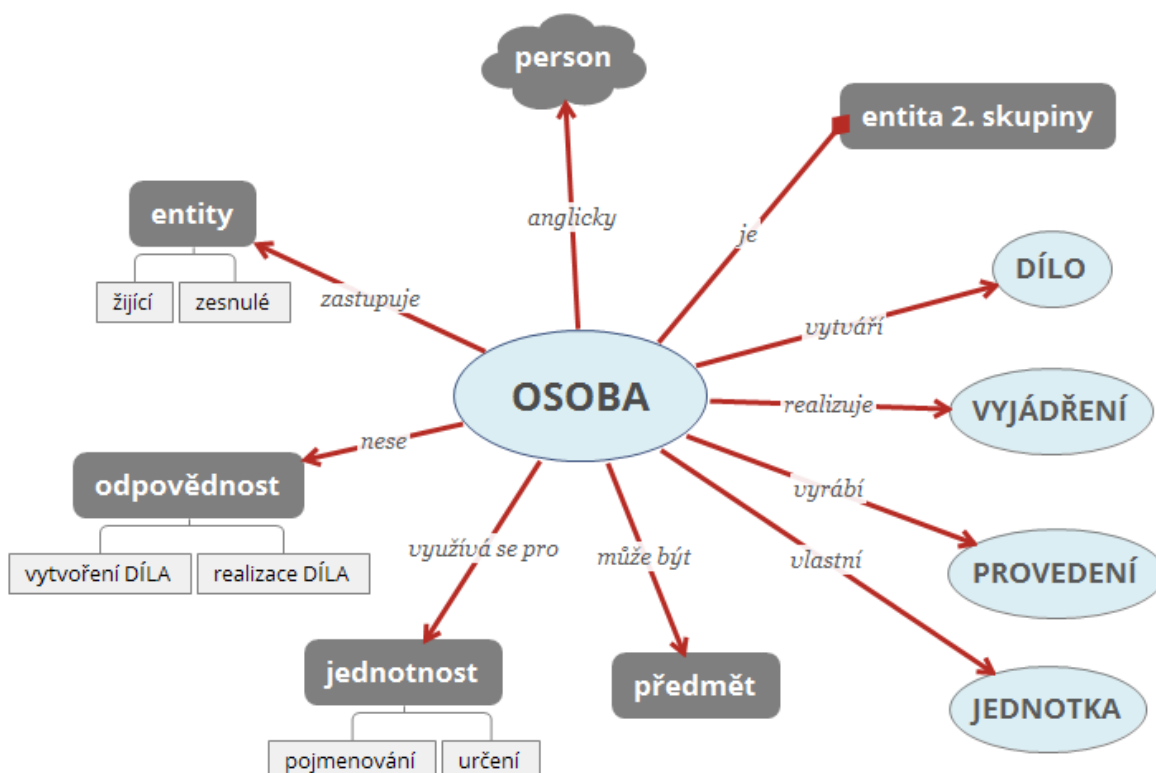

Obr. 6 – Entita jednotka

2.2.2 Druhá skupina a její entity

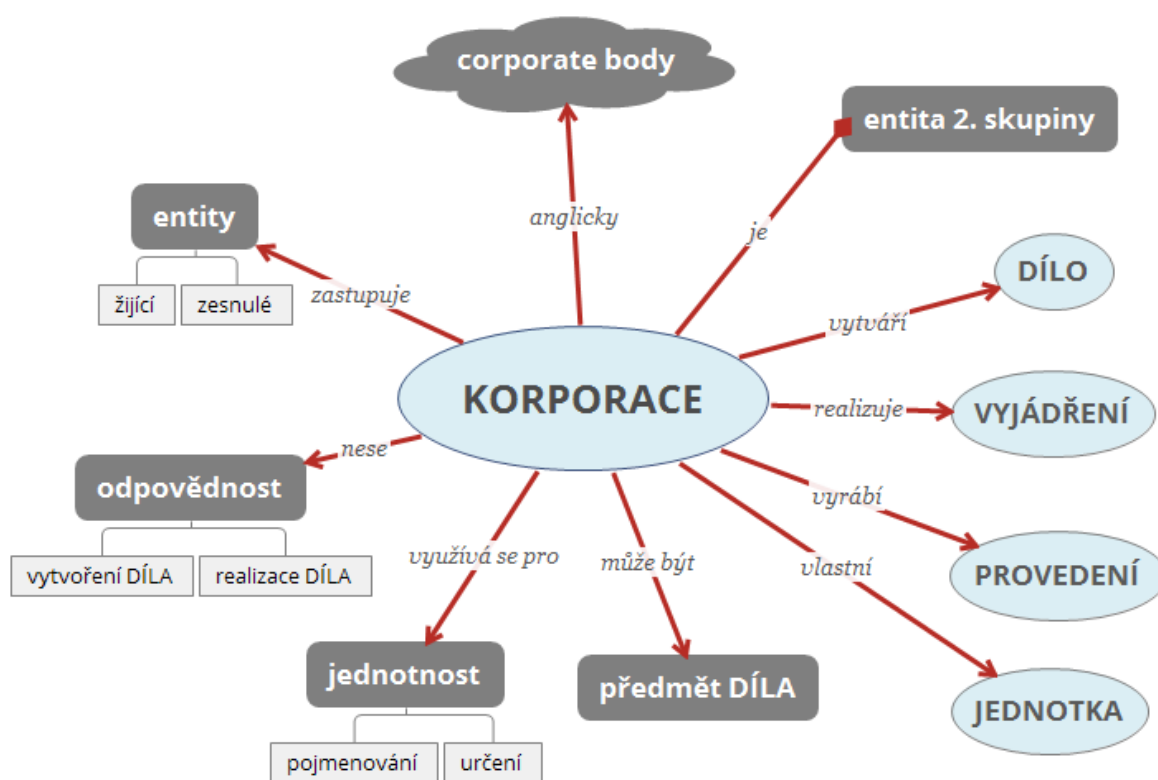
Do druhé skupiny jsou řazeny *osoby* (angl. *person*) a *korporace* (angl. *corporate body*) jakožto entity zodpovědné za intelektuální (stejně tak umělecký) obsah, případně výrobu, distribuci, nebo správu, či rozšiřování entit z první skupiny. Proto platí, že jak entita *osoba*, tak entita *korporace* jsou úzce propojené s entitami první skupiny.

Jako první entita z druhé skupiny bude popsána *osoba* (angl. *person*). *Osoba* (viz Obr. 7 – Entita osoba) je v modelu FRBR charakterizována jako žijící, ale i zesnulý jednatel, jenž je jakýmsi způsobem odpovědný za vytvoření nebo realizaci *vyjádření*. V případě, že se jedná pouze o textovou tvorbu, řadí se sem nejčastěji autoři, editoři, sestavovatelé a překladatelé. Entita *osoba* byla do modelu FRBR zařazena z důvodu snadnějšího odvození vztahů mezi *osobou* a *dílem*, případně mezi entitou *osoba* a *vyjádřením díla* (FRBR, 2001, s. 19-20).

Obr. 7 – Entita osoba

Další entitou 2. skupiny je **korporace** (angl. *corporate body*), jež je stejně jako entita předešlá zodpovědná za vytvoření **díla**, realizaci **vyjádření**, výrobu **provedení** či vlastnictví **jednotky**. Ze zmíněného tedy vyplývá, že entita **korporace** (viz Obr. 8 – Entita korporace) je úzce spojena s entitami první skupiny. Entita **korporace** obsahuje, jak již název napovídá, skupiny osob, tedy skupiny jednotlivců, nejrůznější organizace. Pro účely studie FRBR se za entity považují skupiny osob (organizace), jež jsou odpovědné za vytvoření nebo realizaci **díla** nebo jsou předmětem **díla**. Obdobně jako u entity **osoba**, i entita **korporace** umožňuje odvodit vztahy mezi určitou **korporací** a **dílem** (**vyjádřením díla**). K této entitě by mohly být zařazeny například i skupiny nebo akce vzniklé dočasně, tím jsou myšleny například porady, výstavy, festivaly, veletrhy, kongresy (FRBR, 2001, s. 20).

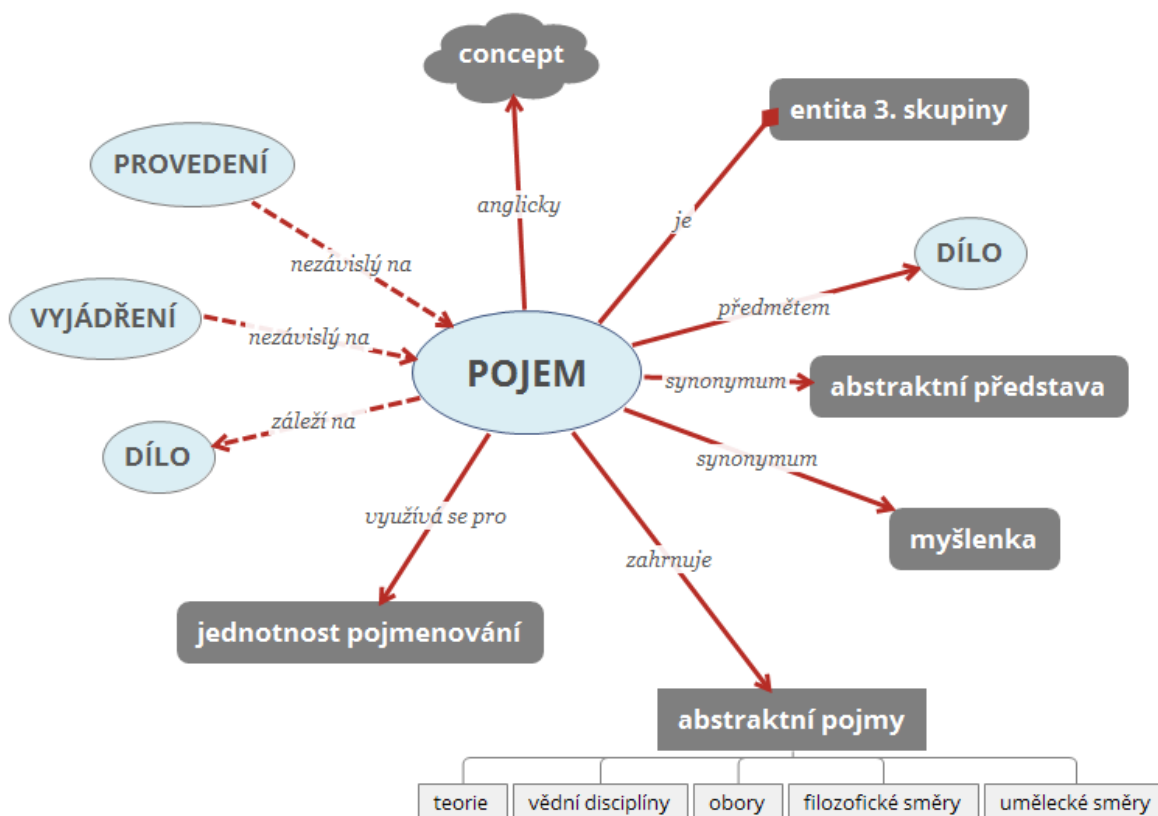

Obr. 8 – Entita korporace

2.2.3 Třetí skupina a její entity

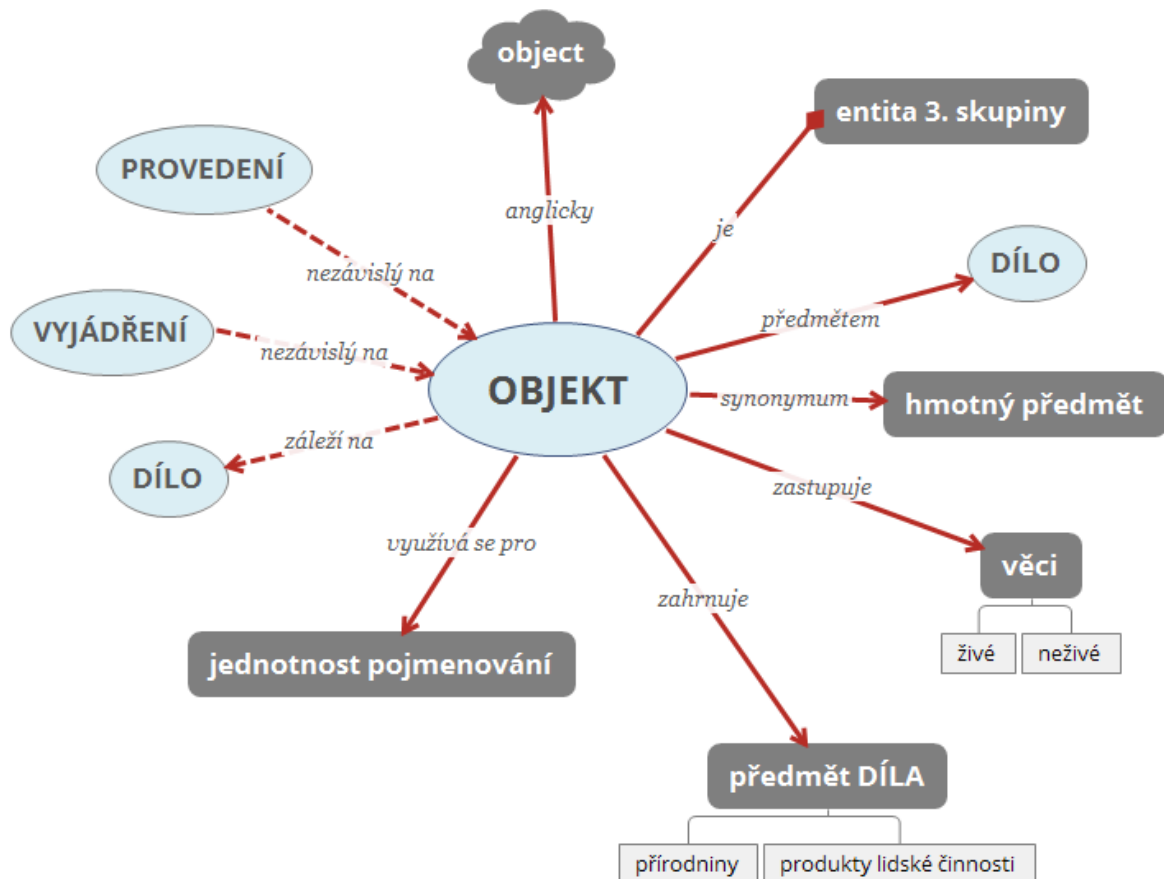
Třetí část modelu FRBR zahrnuje doplňkovou sadu entit, jimiž jsou *pojem* (angl. *concept*), *objekt* (angl. *object*), *místo* (angl. *place*) a *akce* (angl. *event*). Všechny tyto čtyři entity vyjmenované v modelu FRBR slouží rovněž jako předměty intelektuální (umělecké) činnosti, terminologií studie FRBR, předměty entity *díla*.

První entitou zmiňovanou ve třetí skupině modelu FRBR a zároveň hierarchicky sedmou entitou definovanou ve studii FRBR je entita *pojem* (angl. *concept*). Jako synonymní verze tohoto termínu se nabízejí dvě varianty a to představa a myšlenka, neboť entita *pojem* (viz Obr. 9 – Entita pojem) zahrnuje rozsáhlou oblast abstraktních pojmů. Za entity se považují ty *pojmy*, které jsou předmětem první entity z 1. skupiny (*dílo*). Díky *pojmu* lze odvodit vztahy mezi entitou *dílo* a entitou *pojem* jakožto předmětem *díla*. Za *pojem* se mohou považovat nejrůznější teorie, vědní disciplíny a obory (např. fyzika, astronomie), filozofické a umělecké směry (např. renesanční filozofie, preromantismus) a podobně. I přes to, že *pojem* může být široký, nebo být vyjádřen úzce, jeho primárním účelem je umožnit jednotné pojmenování (FRBR, 2001, s. 21).

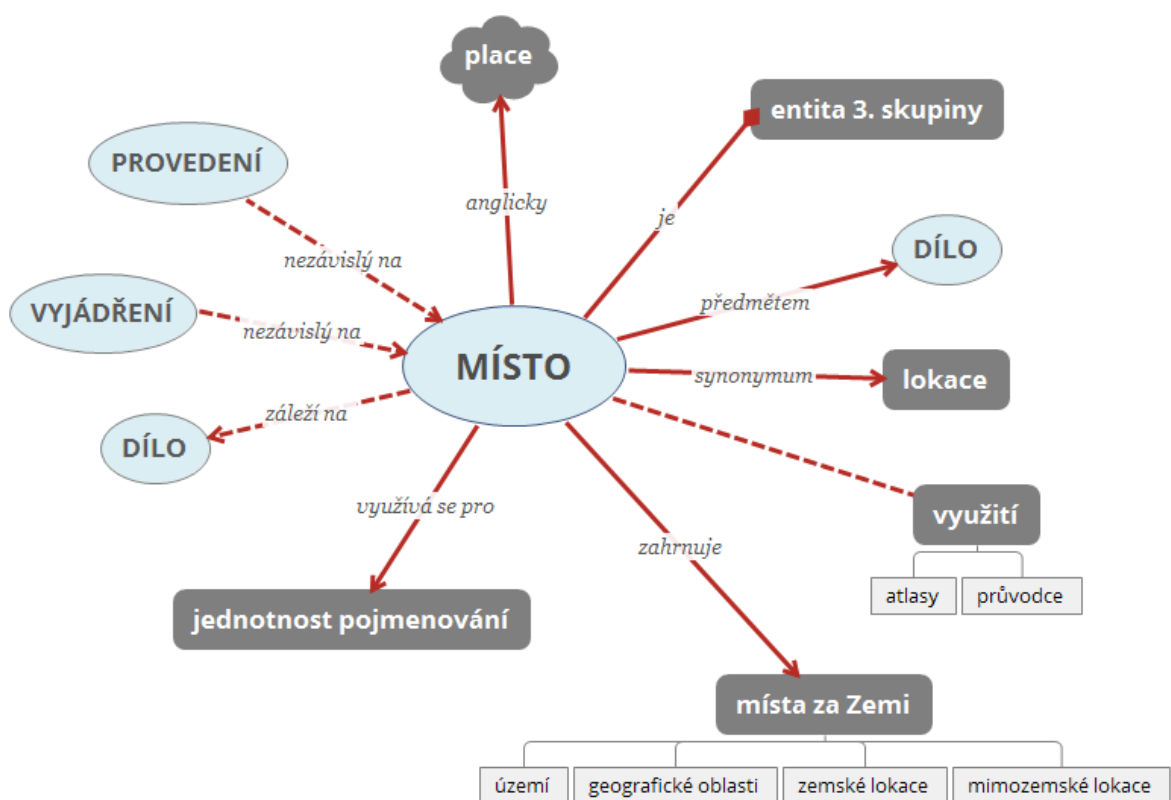
Obr. 9 – Entita pojem

Entita **objekt** (angl. *object*) by mohla být stejně tak dobře označována jako hmotný předmět, neboť reprezentuje takové předměty **díla**, které se vyskytují v přírodě (např. stromy, keře), v lidské blízkosti například jako produkty lidské činnosti (např. mosty, silnice). Může se jednat jak o věci živé, tak neživé. Podobně jako u předchozích entit platí, že entita **objekt** (viz Obr. 10 – Entita objekt) umožňuje odvodit vztahy mezi **dílem** a předmětem **díla**, a zároveň určit **objekt** jednotně a nezávisle na **provedení** nebo entitě **vyjádření** (FRBR, 2001, s. 21-22).

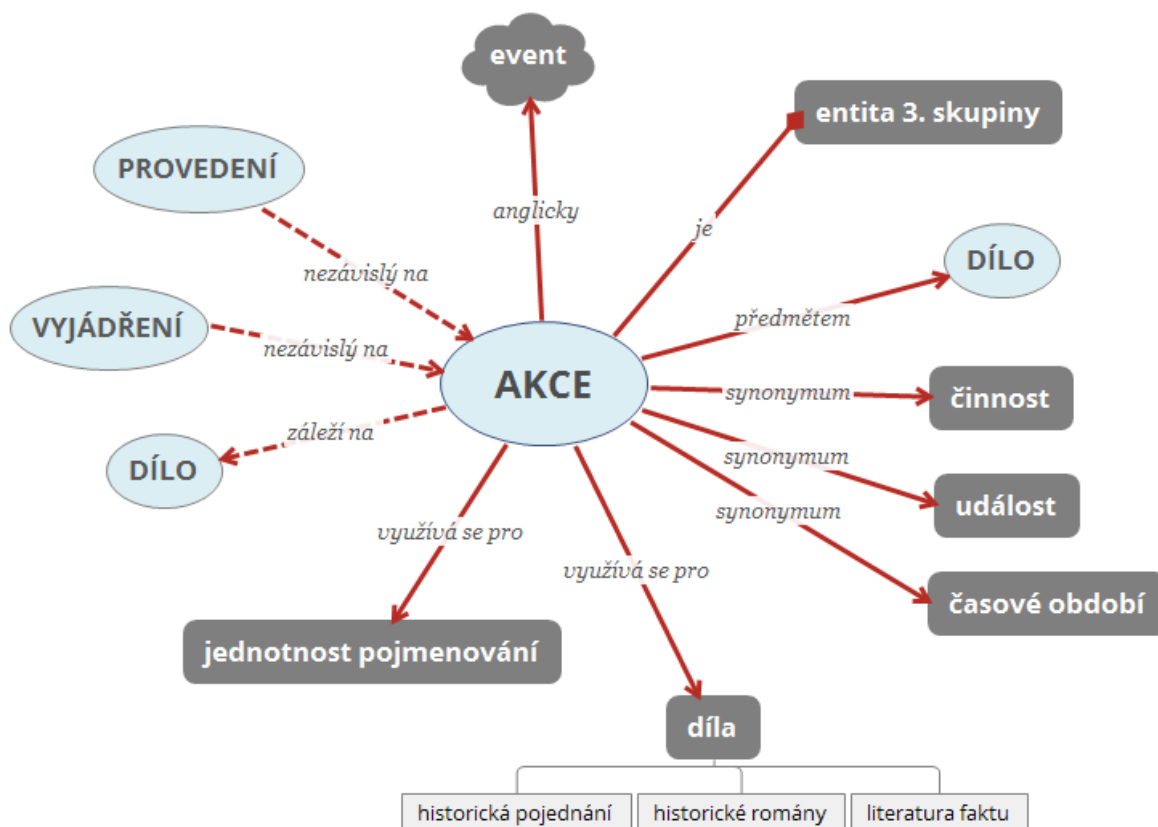
Obr. 10 – Entita objekt

Následující entitou, která je definována v modelu FRBR, je **místo** (angl. *place*), jinak také lokace, protože zahrnuje nejrůznější místa na zemském povrchu, jež jsou předmětem **díla**. Příklady entity **místo** (viz Obr. 11 – Entita místo) jsou území (ať už historická, či současná), geografické oblasti, zemské a mimozemské lokace. Tyto pojmy se nejčastěji vyskytují jako předměty atlasů (např. kontinenty, jména jednotlivých zemí, států), průvodců (nejčastěji se jedná o konkrétní státy, ale i chráněné krajinné oblasti, národní parky) a tak dále. Opět platí, že nezáleží na **provedení**, ani **vyjádření díla**, avšak na díle samotném a jeho případných vztazích s entitou **místo** (FRBR, 2001, s. 22-23).

Obr. 11 – Entita místo

Poslední, tedy desátou, entitou vyskytující se v modelu FRBR, je opět entita, která je předmětem díla, jedná se o entitu *akce* (angl. *event*). *Akce* (Obr. 12 – Entita akce) jakožto činnosti (korunovace v Čáchách), historické události (bitva u Lipan), nebo epochy a časová období (novověk, 21. století) mají za úkol jednotně pojmenovat danou akci. Tyto termíny bývají nejčastěji předměty takových *děl*, která jsou historickými pojednáními, historickými romány nebo literaturou faktu (FRBR, 2001, s. 22).

Obr. 12 – Entita akce

Jak již bylo nastíněno, vztahy mezi entitami třetí skupiny jsou předmětem *díla*, tedy entity, která je charakterizována v první skupině modelu. Není výjimkou, že entity třetí skupiny (*pojem, objekt, místo, akce*) mohou být předmětem jednoho nebo více děl. Stejně jako může mít *dílo* jedno nebo více *vyjádření, provedení, jednotek, osob, korporací*, může mít jako svůj předmět jeden, ale i více *pojmů, objektů, akcí, míst*. Z tohoto tvrzení tedy vyplývá, že vztah předmětu k entitě *dílo* mají i entity první, či druhé skupiny.

2.2.4 Atributy entit

Práce má za cíl se zaměřit na atributy *vyjádření* a *provedení*, jako důležité však považují zmínit i ostatní atributy entit modelu FRBR, a to alespoň ve zkrácené, spíše přehledové podobě.

Obdobně jako tomu je všeobecně u konceptuálních modelů, i v modelu FRBR platí, že každá z entit je spojována s několika vlastnostmi, kterým se také odborně říká atributy (angl. *attributes*). Atributy entit jsou prostředky, pomocí kterých uživatelé formulují své dotazy během procesu vyhledávání jednotlivých entit.

V modelu FRBR jsou atributy členěny do dvou skupin. Do první kategorie spadají atributy, které jsou entitám přiděleny zvnějšku, do druhé pomyslné kategorie se řadí atributy, které jsou obsaženy v entitě. První skupina atributů obsahuje fyzické vlastnosti, jako kupříkladu druh materiálu, typ nosiče, rozměry objektu, ale i rysy vnější, které jsou viditelné a na první pohled rozpoznatelné. Takovými údaji jsou například údaje z knižní obálky, přebalu, titulního listu. První skupina atributů tedy zahrnuje informace, které si entita „nosí s sebou“. Do druhé kategorie jsou zahrnovány takové entitní rysy, které často vyžadují odkaz na externí zdroj a jsou spíše doplňující, nebo lépe doplněné, k entitě. V tomto druhém případě se může jednat o identifikátory, případně o kontextové informace (kdy a kde dílo vzniklo, za jakých okolností, v jakém období). Entita je zpravidla tvořena jednou jedinou hodnotou pro každý atribut (FRBR, 2001, s. 24).

Atributy v modelu FRBR byly odvozeny logickou analýzou údajů, jež jsou zpravidla vyjádřeny v bibliografických záznamech a definovány na logické úrovni, tím je myšleno, že atributy byly definovány spíše z pohledu uživatele, než jako bibliografické údaje. Většina logických atributů představuje soubor datových prvků, tedy nejmenších možných, dále nedělitelných významových jednotek dat (FRBR, 2001, s. 25).

2.2.4.1 Atributy vyjádření²⁹

Jak bylo uvedeno v předchozích odstavcích, existuje mnoho vlastností, atributů, které by mohly být zařazeny do modelu *Funkčních požadavků na bibliografické záznamy*, ve studii FRBR nejsou uvedeny všechny, avšak pouze

²⁹ Pokud není uvedeno jinak, výklad čerpá z práce Dany Kovářové vydaného roku 2009, českého překladu FRBR od Ludmily Celbové (2002), anglické ekvivalenty doplněny z originálu *FRBR: final report* (1998).

výčet těch nejdůležitějších. Mezi atributy **vyjádření**, které jsou definované pro tuto studii, jsou uvedeny následující logické atributy, níže bude uvedeno jenom pár vlastností, jež se vztahují ke knihám a seriálovým publikacím

Jako první a zcela zásadní již z podstaty věci je **název vyjádření** (angl. *title of the expression*). **Název vyjádření** je zpravidla slovo (někdy také skupina slov nebo skupina znaků) označující **vyjádření**. Tedy **dílo**, které je realizováno, vyjádřeno, v nejrůznějších intelektuálních, případně uměleckých formách, či kombinacích těchto forem. **Název vyjádření** může obsahovat písmena i číslice, jde tedy o alfanumerické zaznamenání bibliografického údaje.

Dalším atributem **vyjádření je forma** (angl. *form of expression*). Tato vlastnost zastupuje realizaci **vyjádření** v nejrůznějších formách. Příkladem **formy vyjádření** může být abecední záznam, alfanumerický zápis, ale i mluvené slovo, zvukový, či audiovizuální záznam, stejně tak se může jednat o jinou **formu vyjádření díla** (pantomima).

Další důležitou zaznamenanou vlastností **vyjádření** je **datum vyjádření** (angl. *date of expression*). Pod pojmem **datum vyjádření** si lze jednoduše představit datum, kdy bylo **dílo** realizováno. Datum může být jedno, ale také jich může být k **dílu (vyjádření díla)** připojeno více. Příkladem **data vyjádření** je např. datace prvního vydání, datum úpravy textu.

Čtvrtým atributem **vyjádření** je **jazyk** (angl. *language of expression*), v němž je **dílo**, nebo lépe jeho realizace, vyjádřeno. Knihy jsou nejčastěji napsány v jednom jazyku, ale může být realizováno i více jazyky, z nichž každý náleží k jednomu prvku **vyjádření**.

Další vlastnost, jmenovitě se jedná o **jinou rozlišovací vlastnost** (angl. *other distinguishing characteristic*) zastupují jakékoli vlastnosti **vyjádření**, které slouží jako prvky vzájemného odlišení **vyjádření** stejného **díla**. Příkladem jsou jména, která jsou rozlišujícím znakem pro různé verze anglicky psané Bible.

Další atribut **vyjádření**, který zde bude krátce představen, je nazván jako **rozšiřitelnost** (angl. *extensibility*). **Rozšiřitelnost vyjádření** znamená, že kniha bude mít i následující díly, v tomto případě se jedná například o pokračující monografie, tedy takové knihy, u nichž se předpokládá, že v budoucnu budou doplněny o další intelektuální (umělecké) části.

Předpoklad, že daný intelektuální obsah **vyjádření** bude revidován, že bude aktualizován, upraven, změněn, se ve studii FRBR označuje jako **revize** či také **revidovatelnost vyjádření** (angl. *revisability*).

Počet slov v textu, obrázků v komiksu, příkazů v počítačovém programu, doba trvání zvukového záznamu, to vše a mnohem více představuje kvantifikátory intelektuálního obsahu **vyjádření**. Takováto vlastnost se označuje jako **rozsah vyjádření** (angl. *extent*).

Dalším atributem **vyjádření**, který je vyjmenován ve *Funkčních požadavcích na bibliografické záznamy*, je **sumarizace obsahu** (angl. *summarization of content*). Sumarizací je myšleno slovní zaznamenání intelektuálního nebo uměleckého obsahu **díla** ve zkrácené formě. Jako sumarizaci **obsahu vyjádření** si lze představit shrnutí, anotaci, referát, ale například i seznam částí **vyjádření**, jeho kapitol obsažených v daném **vyjádření**. Tento atribut by však mohl být chápán také jako **vyjádření** příbuzného **díla**.

V anotaci se dá zachytit historický, sociální, intelektuální, ale i umělecký kontext, pro tyto souvislosti **díla** a **vyjádření** je však zaveden jedinečný atribut, ve studii FRBR nazvaný **souvislost s vyjádřením** (angl. *context for the expression*), jenž zastupuje konkrétní události, v rámci nichž bylo **vyjádření díla** realizováno.

S anotací se pojí nejrůznější reakce na **dílo**, ať už kladné, či negativní názory kritiků a recenzentů. Tyto názory jsou zachycovány v takzvané **kritické reakci na vyjádření** (angl. *critical response to the expression*), tedy v dalším atributu pojícím se k entitě **vyjádření**. Pokud by tyto reakce nějakým výraznějším způsobem změnily smysl **díla**, jednalo by se pak o **vyjádření** příbuzného **díla** a ne o novou vlastnost **díla**.

Zvláštní a dá se říci jedinečnou vlastností bibliografického záznamu, která má své právoplatné místo v modelu FRBR, je vlastnost částečně se pojící s právní problematikou, především s autorskými právy. Tímto atributem jsou **uživatelská omezení přístupu k vyjádření** (angl. *use restrictions on the expression*) a následně jeho případného využívání. Uživatelská omezení zahrnují vymezení, jak smí uživatel z právního hlediska zacházet s daným **vyjádřením díla**.

Následující tři atributy **vyjádření** se pojí nikoli k monografiím, ale k seriálům. Jako prvním takovým atributem **vyjádření** je jedna z prioritních vlastností, **označování posloupnosti** (angl. *sequencing pattern*). **Označování posloupnosti vyjádření**, které je vydáváno seriálově, tedy po sobě následujícím způsobem, je forma přijatá pro označování dílčích jednotek, konkrétně svazků, čísel a podobně.

Jednotlivé části seriálových publikací jsou zpravidla propojeny a označeny souborným názvem. Charakteristickým znakem seriálů je také vlastnost víceméně pravidelného vycházení posloupných částí jednotlivých čísel. U seriálů se tedy také rozeznává další atribut **vyjádření**, kterým je **předpokládaná pravidelnost vydávání vyjádření jednotlivých čísel** (angl. *expected regularity of issue*), v níž lze odhadnout, zda daný seriál bude vycházet s určitou pravidelností, anebo vycházet nepravidelně.

Posledním atributem **vyjádření**, který bude v této části práce zmíněn, je atribut vztahující se taktéž k **vyjádření**. Obdobně jako o předpokládané pravidelnosti vydávání, i u **předpokládané četnosti vydávání vyjádření vycházejícího seriálu** (angl. *expected frequency of issue*), lze odhadnout nikoli pravidelnost, ale interval, ve kterém se předpokládá vydávání jednotlivých čísel seriálu. V tomto případě se může jednat například o týdenní, čtrnáctidenní, měsíční, čtvrtletní, ale třeba i roční interval mezi jednotlivými čísly seriálu (FRBR, 2001, s. 28-30).

2.2.4.2 Atributy provedení³⁰

Na tomto místě by bylo dobré si připomenout, že **provedením** se myslí fyzická podoba **vyjádření díla**. Prvním atributem, definovaným pro studii *Funkčních požadavků na bibliografické záznamy*, je **název provedení** (angl. *title of the manifestation*). **Názvem provedení** je nejčastěji slovo (popřípadě skupina slov) označující **provedení díla**. Podobně jako tomu bylo u atributu **název vyjádření**, také v tomto případě se za název považuje jeden, ale i více názvů. Cílem je snaha o uvedení nejlépe všech možných známých zaznamenaných, tedy v knize uvedených, názvů, jež jsou v daném provedení dohledatelné a ať na titulním listě, na obálce, v tiráži. Do **názvů provedení** se však také řadí slova (či skupiny slov), které byly **provedení** přiřazeny dodatečně nejčastěji katalogizátorem, může se jednat o překlad názvu, originální název, rozšířený název a další názvy přiřazené pro účely bibliografické kontroly.

Za velice důležitý atribut jsou považovány **údaje o odpovědnosti** (angl. *statement of responsibility*), které jsou nejčastěji v **provedení** uvedeny v souvislosti s názvem. Tyto údaje většinou označují osoby (jednu, ale i více) přímo odpovědné za realizaci nebo přímo vytvoření **díla** (autor), nebo nepřímo zodpovědné za realizaci (autor knihy, podle níž byl natočen film). Do **údajů o odpovědnosti** se samozřejmě řadí také osoby / skupiny osob, které se nějakým způsobem podílely na **vyjádření díla** obsaženého v **provedení** (překladatel). V těchto údajích se také dá vyjádřit vztah lidí, kteří knihu sestavili, upravili, redigovali, jinak se podíleli na jejich vzniku (sestavovatel, redaktor). Tomu, že jsou **údaje o odpovědnosti** širokým atributem, napovídá skutečnost, že zde mohou být vyjmenováni vydavatelé, sponzoři, jednotlivci, ale i organizace odpovědné za vydání, sponzorování **díla** obsaženého v **provedení**.

Atribut **označení vydání provedení** (angl. *edition / issue designation*) je slovo (či skupina slov), jenž pojmenovává vydání z hlediska rozdílnosti obsahu (formy) mezi **provedeními**. Za různá **označení vydání** je považováno **provedení**, které bylo vydáno, případně distribuováno tímž vydavatelem (distributorem)

³⁰ Pokud není uvedeno jinak, výklad čerpá z práce Dany Kovářové vydaného roku 2009, českého překladu FRBR od Ludmily Celbové (2002), anglické ekvivalenty doplněny z originálu *FRBR: final report* (1998).

posloupně, ale i taková vydání, která byla zveřejněna současně, ale mají jiné **označení vydání**. Tedy když tentýž vydavatel vydá knihu dvakrát a z toho jednou v brožované vazbě a podruhé vázaně, v takovém případě by se jednalo o rozdílnost ve formě mezi **provedeními**. Kdyby tentýž vydavatel vydal knihu, v níž by uvedl, že se jedná o druhé české vydání a to samé **provedení** by označil jako druhé, upravené a rozšířené vydání, mohlo, ale nemuselo by se jednat o rozdíl v obsahu mezi **provedeními**. U atributu **označení vydání** je ještě potřeba zdůraznit, že označení vydání se vztahuje ke kopiím **provedení**, které byly vydané stejným vydavatelem.

S předcházejícím atributem se v zásadě pojí i atribut **místo vydání provedení** (angl. *place of publication / distribution*). Z logiky věci vyplývá, že za **místo vydání** se považuje město, či jinak lokalizované místo, jenž se pojí se jménem vydavatele. Místo vydání může být propojeno s jedním nebo více místy, kromě jména města však může uvádět i jméno státu, země, území.

Osoba, skupina lidí, organizace, korporace jmenovaná jako odpovědná za výrobu **provedení**, je v modelu FRBR označována termínem **výrobce** (angl. *fabricator / manufacturer*). **Výrobci provedení** může být více než jeden. V předchozích vlastnostech **provedení** již několikrát zmiňovaný **nakladatel (distributor)**, zaujímá vlastní atribut **provedení**, jenž se označuje jednoduše termínem **nakladatel** (angl. *publisher*), případně **distributor** (angl. *distributor*), kterým může být jak jeden, tak více **nakladatelů (distributorů)**. **Nakladatelem (distributorem)** jsou osoby, skupiny osob, organizace, korporace, v **provedení** jmenovitě uvedení jako lidé odpovědní za dané **provedení díla**.

Datum, nejčastěji vyjádřeno rokem, ale i rozsah dat, kdy bylo **provedení** zveřejněno, se ve studii FRBR řadí do atributu **datum vydání nebo distribuce** (angl. *date of publication / distribution*). V některých případech se stane, že **datum vydání** není v **provedení** uvedeno, tehdy může jako náhrada posloužit **datum copyrightu** (tisku, výroby).

Dalším atributem **provedení** jsou **údaje o edici** (angl. *series statement*) jakožto výrazy uvedené v **provedení**. Údaje o edici označují edici, řadu knih,

k níž náleží **provedení díla**. Kromě názvu edice jsou tímto atributem zastřešovány i číselná, pořadová označení **provedení**, mohou zde být zmíněny údaje o více edicích či subedicích, řadách uvedených v konkrétním **provedení**.

Nosič je samozřejmě vyroben z určité hmoty. Hmota neboli **materiál** (angl. *physical medium*) může kromě primárního materiálu zahrnovat i další hmoty, neboť jednotlivé složky **provedení** se mohou skládat z více částí, které jsou vyrobeny z odlišných materiálů. **Forma nosiče** (angl. *form of carrier*) se specializuje na fyzickou stránku nosiče provedení. Díky tomuto atributu **provedení** lze zařadit fyzický, hmotný nosič do určité kategorie. U **nosiče provedení**, jenž obsahuje více materiálních, fyzických částí, mohou být různé **formy nosiče** (kniha, jejímž doprovodným materiálem je CD, zvukový záznam s tištěnou verzí v podobě brožury). Po formě nosiče lze představit následující atribut obsažený ve studii FRBR, kterým je **rozsah nosiče** (angl. *extent of the carrier*). **Rozsah nosiče** stanovuje počet fyzických jednotek. Tyto jednotky následně tvoří nosič. Hmotný nosič má určitou velikost. Tyto **rozměry nosiče** (angl. *dimensions of the carrier*) jsou tvořeny výškou, šířkou a případně hloubkou. Výška se měří například u svazků, v případě filmů se využívá měření šířky, rozměry výška x šířka se určuje kupříkladu u diapositivů, hloubka je společně se šířkou a výškou nepostradatelným rozměrem například u modelů. Dalším rozměrem nosiče je například průměr (desky, CD).

Dalším atributem, jenž se pojí pouze k tištěným knihám, je **druh písma** (angl. *typeface*). **Druh písma** zastupuje znaky, které byly použity pro zaznamenání a následný tisk knihy. Dnes se pro vydávání tištěné knihy nejčastěji využívá některá z variant písma Times New Roman či Georgia, jedná se o dominující takzvaná serifová písma, neboli písma patková, a využívají se proto, že patky usnadňují sledování řádků, neboť zdůrazňují horizontální tok textu. Times New Roman je jedním z nejpoužívanějších patkových typografických písem, který byl navržen před více než 80 lety pro britský deník The Times. S používáním tohoto patkového písma se totiž můžeme setkat jak v sazbě knih, tak i v počítačovém světě v textových editorech. Písmo Georgia má velmi podobný řez, ale o něco širší patky (Blümelová, 2011). Pro tištěnou knihu je důležitým atributem též **velikost písma** (angl. *type size*), tedy velikost znaků v knize. Velikost písma se udává v bodech.

Se starými tisky se pojí především dva atributy **provedení**. Prvním je **foliace** (angl. *foliation*), tedy o číslování listů dokumentu, či jinak řečeno o počtu zalomení na vytištěném archu. S vlastností označovanou jako foliace se lze setkat u alfanumerického označování listů rukopisu, tiskovin, starých tištěných knih. Jak je uvedeno v České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy, hlavní funkcí **foliace** je orientace v dokumentu, ale také fixace údajů při jeho popisu (Uhlíř, KTD). Obdobnou vlastností, pojící se opět ke starým tiskům a složkám listů, je **kolace** (angl. *collation*). **Kolace** vyjadřuje řazení složek v knize, jejímž primárním účelem je zjištění úplnosti dochované knihy, u rukopisů se lze díky kolaci dopracovat objasnění geneze textu (Richterová, KTD).

I provedení seriálových publikací má specifické atributy. Jedním z nich je **status vydávání provedení** (angl. *publication status*), které je vydáváno seriálově. V tomto případě se rozlišují dvě základní vlastnosti, konkrétně se jedná o ukončení vydání a na druhé straně pokračující vydávání, odlišuje se tedy, zda seriál i nadále pokračuje, je dále vydáván, nebo bylo jeho vydávání ukončeno. Pro seriály je taktéž důležité **číslování provedení** vydávaného jako seriálová publikace (angl. *numbering*). Seriály nesou označení svazku, případně čísla, doplněného často o dataci. V praxi je **číslování** zpravidla složeno z alfanumerické části (abecedně-číselné vyjádření je například ročník 2, číslo 1) a dat (většinou se jedná o číselně zaznamenané datum, nejčastěji rok, například březen 2016).

Identifikátor provedení (angl. *manifestation identifier*) jakožto další atribut **provedení entity díla** představuje jednoznačné číslo (případně kód), které slouží k odlišení různých **provedení**. Není pravdou, že by se vždy jednalo pouze o numerické vyjádření identifikátoru, v praxi se lze setkat i s kombinací číselných a textových částí. Identifikátory se totiž liší podle toho, kdo (jaká osoba, korporace, agentura) jednoznačný identifikátor danému **provedení** přiděluje. Identifikátor je předělován z národního, nebo mezinárodního systému identifikace. Do národních systémů číslování řadíme například číslo povinného výtisku, nakladatelské číslo, jenž je přiřazováno nakladatelem, popřípadě přírůstkové číslo, které knize přiřazuje systém v knihovním katalogu. Mezinárodním systémem kódování je např. ISBN u knih, či ISSN u seriálů a zároveň platí, že identifikátor může být připojený k více než jednomu **provedení**.

Provedení může být spojeno s jedním, ale i více zdroji. **Zdrojem akvizice** (angl. *source for acquisition*) je rozuměn zdroj, od kterého lze **provedení** získat, případně, díky němuž je možné ke knize (je-li řeč o akvizici knihy) získat přístup. Ve studii FRBR se tento atribut **provedení** nazývá **oprávnění k přístupu** (angl. *access authorization*). Zdroj v konkrétním katalogizovaném titulu představuje jméno vydavatele (případně distributora), jenž je uveden v **provedení** a je ještě dále konkretizovaný, či specifikovaný, adresou.

Podobně jako entity **díla**, tak samozřejmě i **provedení** mají vlastní hodnotu na trhu. Tato práce se zaměřuje spíše na knihy, publikace, seriály a u nich platí, ale i o dalších **provedeních** platí, že se musí kupovat, případně jsou darovány, nebo náleží do práva povinného výtisku, kterým zpravidla disponují národní knihovny. Ve studii FRBR jsou uvedeny podmínky, za kterých zdroj akvizice, tedy vydavatel nebo distributor, či jinými slovy dodavatel, zpřístupňuje provedení. Tímto atributem provedení jsou **údaje o dostupnosti** (angl. *terms of availability*). Nejčastěji se do tohoto atributu řadí prodejní cena, případně jiné podmínky zpřístupnění (např. volný přístup e-knihy přes určité webové rozhraní, předplacený přístup elektronických informačních zdrojů přes konkrétní databázi konkrétním uživatelům od konkrétního nakladatele).

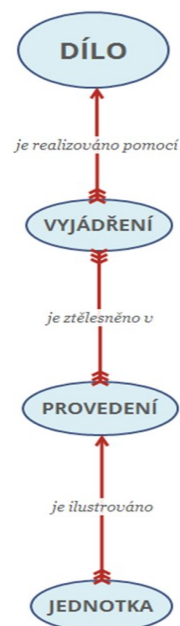
S předchozím atributem okrajově souvisí i **omezení přístupu k provedení** (angl. *access restrictions on the manifestation*). Tato vlastnost zahrnuje **omezení přístupu a použití k provedení**, jež jsou založena na autorském zákonu, výjimkou není ani rozšíření nad autorskoprávní ochranu, tedy nad rámec zákona o ochraně autorských práv (FRBR, 2001, s. 32-36).

2.2.5 Vztahy entit

K doplnění celistvosti představovaného modelu FRBR se jeví jako podstatné také popsat vztahy entit. Mezi entitami v modelu FRBR existují vzájemné vztahy, které jsou označovány jako entitně-vztahové vztahy, případně zkratkou E-R, což je zkratka anglického termínu entity-relationship. Cílem těchto vztahů je znázornit spojitost mezi dvěma entitami, umožnit uživatelům knihovnických katalogů práci během vyhledávání a zjednodušit jim cestu k bibliografickým údajům

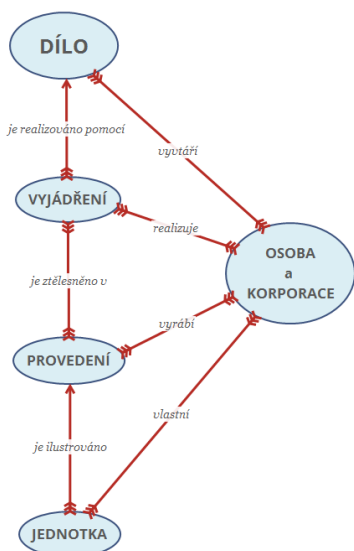
a konkrétním *jednotkám*. Nejdůležitější funkcí vztahů vyjádřených v bibliografickém záznamu je však propojení mezi nalezenou entitou a jinými souvisejícími entitami.

Studie *Funkční požadavky na bibliografické záznamy* rozlišuje dvě úrovně vztahů mezi entitami. První z nich jsou takzvané vztahy na nejvyšší úrovni. Do vztahů vysoké úrovně se řadí primární vazby vznikající mezi entitami první skupiny (*dílo, vyjádření, provedení a jednotka*) a entitami druhé (*osoby a korporace*) a třetí skupiny (*pojmem, objekt, místo a akce*). Ve struktuře modelu FRBR jsou za nejdůležitější považovány vztahy mezi entitami první skupiny. Na Obr. 13 – Vztahy 1. skupiny je možno vidět grafické zobrazení jakéhosi nepřetržitého řetězce těchto třech nejdůležitějších vztahů. Sestupně první z těchto vztahů dává na vědomí, že *dílo* je realizováno pomocí *vyjádření*, ale stejně tak opačně *vyjádření* je realizací *díla*. Obdobně tomu je u dalších dvou entit,

tedy *vyjádření* je ztělesněno v *provedení* a zároveň *provedení* je ztělesněním *vyjádření*. Podobně vztah mezi *provedením* a *jednotkou*, kdy *provedení* je ilustrováno *jednotkou* a taktéž *jednotka* je ilustrací *provedení*.

Obr. 13 – Vztahy 1. skupiny

Obr. 14 – Vztahy 1. a 2. skupiny

Na Obr. 14 – Vztahy 1. a 2. skupiny jsou znázorněny další úrovně, které zahrnují všechny zbývající vztahy, které fungují mezi entitami první a druhé skupiny. U těchto entit platí, že *osoba / korporace* vytváří *dílo* (a *dílo* je vytvářeno *osobou / korporací*), *osoba (korporace)* realizuje *vyjádření*, vyrábí *provedení* a vlastní *jednotku*.

Mezi entitami v modelu FRBR také platí vztahy, které by se daly nazvat jako věcné vztahy, u nichž platí, že *dílo* může mít jako svůj předmět jeden nebo více *pojmu, objektů, akcí, míst*. Stejně tak může existovat věcný vztah mezi entitou *dílo* a zbývajícími entitami první skupiny a obdobně entita *dílo* může mít jako předmět entity druhé skupiny.

3 Analýza bibliografických záznamů

Cílem této kapitoly je snaha o zanalyzování bibliografických záznamů. Nejdříve však bude představeno několik termínů, které s tímto tématem úzce souvisí. V této kapitole budou postupně představeny definice pro termíny knihovní katalog, následovat bude pojednání o Souborném katalogu České republiky, následně budou vysvětleny rozdíly mezi bibliografickým a katalogizačním záznamem s přihlédnutím k bibliografii v širších souvislostech. Tato kapitola byla do této práce zařazena z důvodu na první pohled nejspíše ne očividného a logického. Problematika bibliografických záznamů do této práce alespoň okrajově patří, neboť právě interakce mezi uživatelem a automatizovaným knihovnickým systémem je zásadní pro pochopení uživatelského chování během vyhledávání v sekundárních pramenech. Na první pohled se může zdát, že uživatelské informační potřeby vůbec nesouvisí s bibliografií, avšak opak je pravdou. Právě analýzou bibliografických záznamů se lze přiblížit k pochopení uživatelských potřeb a navrhnout řešení, jak docílit získání relevantních výsledků během vyhledávání, což už je však spíše prací IT pracovníků, tvůrců konceptuálních modelů nebo třeba vývojářů automatizovaných knihovnických katalogů. Nejen na tomto příkladu je vidět, jak se IT proniká do světa reálného a jak je někdy složité je od sebe oddělit.

3.1 Knihovní katalog

První termín, který bude v této kapitole představen, je katalog, respektive knihovní katalog (angl. *library catalogue*) jakožto soubor záznamů, které jsou uspořádány podle předem stanovených pravidel, které se v odborné terminologii nazývají katalogizační pravidla³¹. Tyto uspořádané záznamy představují údaje o dokumentech, jež jsou přítomny v knihovním fondu. Jak lze dohledat v TDKIV, knihovní katalog je sekundárním informačním zdrojem (Balíková, KTD). Sekundárním zdrojem se všeobecně rozumí zdroj, který popisuje, případně obsahuje informace z primárního (původního, originálního) zdroje. Za sekundární zdroj se dají považovat například bibliografie, či katalogizační záznamy (Celbová, KTD). Nabízí se zamyšlení nad tím, zda by se knihovnickému katalogu nemělo říkat spíše databáze

³¹ Více viz podkapitolu 1.2 *Katalogizační pravidla* v této práci.

obsahující sekundární zdroje. Problematikou definic termínů se však tato práce nezabývá.

Budování katalogu je na vstupu silně ovlivněno výběrem katalogizačních pravidel, ta jsou později z bibliografického hlediska tím nejdůležitějším aspektem vstupního zpracování katalogizačních záznamů. Z definice vyplývá, že nejen katalogizační záznamy tvoří základ knihovního katalogu, ale důležité je i jejich opětovné dohledání. Jak již bylo naznačeno ve druhé kapitole, uspořádání podle daných pravidel umožňuje efektivní zpětné vyhledávání dokumentů. Využití zpracovaných a uspořádaných záznamů je primárním cílem knihovních katalogů, které jsou dnes zpravidla v digitální podobě. Pro tvůrce automatizovaného knihovnického katalogu, který si lze zjednodušeně představit jako jednu velkou databázi, v níž je uživateli knihovny umožněno vyhledávat podle nejrůznějších kritérií, je dnes důležitá i zpětná vazba. Díky zpětné vazbě lze totiž vylepšit některé prvky a docílit tak zefektivnění vyhledávání katalogizačních (bibliografických) záznamů a následně dokumentů.

Základní funkcí katalogu bylo od počátku jejich existence hlavně funkce evidenční, postupně se však přidávaly další funkce jako například selekční (jinak též rešeršní) funkce, dále bibliografická (jinak také indikativní) funkce, identifikační (popisná) funkce, lokační a kolokační funkce a částečně funkce propagační. První zmiňovanou funkcí je funkce evidenční, tedy přehled o fondu knihy. Funkce katalogizačního záznamu, jenž informuje o existenci dokumentu, se nazývá bibliografická funkce. Identifikační (nebo také popisná) funkce uživatelům umožňuje zjistit, o jaký dokument se jedná a především odlišit dokument od ostatních. Katalogizační záznam v zásadě také informuje o umístění dokumentu a o organizaci fondu, takováto funkce se nazývá lokační. Kolokace zabezpečuje blízkost výskytu záznamů podobných nebo souvisejících dokumentů. Propagační funkce zastupuje katalogizační záznam tím, že informuje o novém nebo nově zpracovaném dokumentu. Poslední funkcí, jež je uvedena v TDKIV, je selekční (rešeršní) funkce znamená, že daný katalogizační záznam umožňuje vyhledání dokumentu. (Balíková, KTD).

Různé prameny se shodují v tom, že knihovní katalog by měl být efektivní a účinný nástroj, který umožňuje uživateli pět, respektive šest funkcí. Jmenovitě se jedná o tyto funkce: najít bibliografické zdroje ve sbírce jako výsledek vyhledávání prostřednictvím atributů a vztahů mezi zdroji, zadruhé identifikovat

bibliografické zdroje, třetím bodem je funkce odlišit bibliografické zdroje od zdrojů s podobnými charakteristikami, další funkcí podle Mezinárodní federace knihovnických institucí a organizací je vybrat bibliografické zdroje, které odpovídají potřebám uživatele, jinými slovy vybrat zdroj, který splňuje uživatelské informační potřeby. V pořadí předposlední funkcí je získání přístupu k určitým zdrojům a poslední je funkce navigovací, při níž jsou uživatelé katalogu navigováni v katalogu i mimo něj. Poslední jmenovaná funkce je zabezpečena prostřednictvím logického uspořádání bibliografických a autoritních údajů a jejich jasnou prezentací v katalogu (Statement, 2009, s. 3-4).

Teorii knihovních katalogů a definování jejich funkcí se v 19. století začal zabývat Anthony Panizzi. Jeho hlavním cílem bylo, aby měla všechna vydání jednoho díla jedno společné záhlaví. Tím by se podle Panizziho usnadnilo vyhledávání a zpracování knihovního katalogu, ale také by se snížil počet výskytů katalogizačních a bibliografických záznamů. Anthony Panizzi definoval těchto pět základních charakteristik katalogu: normalizovaná forma autorského záhlaví, pouze jedno záhlaví na jednotku a s tím související bod, jenž měl zajistit shromáždění všech vydání a překladů díla, neboť se Panizzi domníval, že dílo je důležitější než vydání, tedy že čtenáře primárně zajímá dílo a až druhotně určité vydání či verze daného díla. Vyhledávání měly uživatelé (případně i knihovníkům a dalším informačním pracovníkům) knihovního katalogu usnadnit křížové odkazy, jež uživatele navedou ke správné formě jména autora a názvu knihy. Samozřejmostí by měl být dostatečně detailní katalogizační záznam, aby mohl uživatel knihu identifikovat (Lubetzky, Svenonius, 2000, s. 3-5).

Nejčastěji citovanou osobností, která se také zasadila o vyjádření funkčnosti a vyjádření funkcí knihovního katalogu, je Charles Ammi Cutter. Ideální katalog podle Cuttera by měl umožnit nalézt knihu (angl. *identifying objective*), u níž je znám autor, název, případně předmět. Druhým zásadním cílem knihovního katalogu by podle Cuttera měla být možnost ukázat, co má knihovna ve svém knihovním fondu (angl. *collocating objective*). Vlastnictvím bylo myšleno to, co knihovna má od určitého autora, o určitém předmětu, v určitém druhu literatury, v konkrétním žánru. Posledním charakterovým rysem, který by knihovní katalog měl mít, je pomoci ve výběru knihy a to buď podle jejího vydání, nebo podle charakteru knihy a to ať už literárně, či tematicky (New world encyclopedia, 2014). Všechny tyto

funkce a cíle knihovního katalogu jsou ve více či méně pozměněné verzi využívány od 19. století až do současnosti.

3.2 Souborný katalog České republiky

Původní typologie katalogů, která představovala řazení podle autora (autorský katalog, angl. *author catalog*), nebo názvu (angl. *title catalog*) se dnes již nepoužívá. Namísto těchto katalogů se dnes knihovní katalogy člení na lokální a souborné (Drobíková, 2011, s. 15).

Dílní knihovní katalog (angl. *partial catalogue*) je „*knihovní katalog zachycující část fondu dané knihovny*“ (Balíková, KTD). Naproti tomu souborný katalog (angl. *union catalogue*) je knihovní katalog zahrnující zkatalogizované záznamy dokumentů více než jedné knihovny a jejich fondů a následnému sdílení vytvořených zpracovaných záznamů. Tato typologie dnes však už téměř neplatí. Většina institucí se totiž snaží o sloučení lokálních katalogů pod ideálně jeden zaštitující souborný katalog.

Asi nejznámějším souborným katalogem v České republice je Souborný katalog České republiky, pro něhož se využívá zkratka SK ČR, případně SKC. Souborný katalog ČR představuje databázi dokumentů uložených ve fondech českých knihoven. Kromě knihoven jsou do spolupráce na bázi SKC zapojeny také další informační instituce, především pak ty, které jsou vedené v Adresáři knihoven a informačních institucí v ČR (ADR). Tuto databázi spravuje Oddělení souborných katalogů Národní knihovny České republiky. Báze ADR vznikla v roce 1996 a obsahuje záznamy o knihovnách a informačních institucích v České republice. Databáze obsahuje údaje o institucích, které spolupracují nebo spolupracovaly na budování Souborného katalogu. Od roku 2015 je původní Adresář knihoven a informačních institucí ČR sloučen s Evidencí knihoven Ministerstva kultury ČR a nese název Centrální adresář knihoven a informačních institucí v ČR (ADR, 2014).

Souborný katalog ČR se dříve nazýval CASLIN (akronymum ze slov *Czech and Slovak Library Information Network*). Katalog CASLIN vznikl ze stejnojmenného projektu, který probíhal od začátku 90. let 20. století a který měl za úkol propojit české a slovenské knihovnictví a jehož cílem bylo vytvořit celostátní knihovní síť. Tato síť měla svým uživatelům poskytovat přístup z jednoho místa k informacím o dokumentech uložených ve fondech českých

a slovenských knihoven, a proto bylo prioritou na projektu podílejících se čtyř významných českých a slovenských knihoven (Národní knihovna ČR, Moravská zemská knihovna v Brně, Slovenská národná knižnica v Martině a Univerzitná knižnica v Bratislavě), aby došlo k zapojení co nejvíce knihoven. Výsledky realizace projektu CASLIN se objevily v oblasti automatizace velkých knihoven, došlo téměř k celoplošnému zavedení internetu do knihoven, knihovny též začaly využívat jednotné knihovnické standardy, začalo se pracovat na retrospektivní konverzi klasických katalogů a vznikl celostátní centralizovaný souborný katalog (Krčmařová, 1999, s. 40-52).

V dnešní době se využívá propracovaná a oproti například lístkovým katalogům uživatelsky přívětivější forma zaznamenávání a vyhledávání dokumentů. Tyto doposud nejmodernější katalogy nesou název elektronické katalogy, či také online přístupné elektronické katalogy, často známé pod zkratkou OPAC z anglického originálního označení *Online Public Access Catalog*. V OPACích je katalogizační záznam o knize zaznamenán pouze jednou a uživatel v tomto speciálním katalogu může vyhledávat podle nejrůznějších hledisek. Pro využívání této formy se rozhodla i SKC, který je od roku 1995 zpřístupněn v elektronické podobě. K dnešnímu dni obsahuje více než 6 milionů záznamů. Databázi spravuje Oddělení souborných katalogů Národní knihovny České republiky. (Národní knihovna ČR, 2016). Jak uvádí Eva Svobodová a Dana Vyorálková: „*několikaletá omezená funkčnost a pomalý vývoj SK ČR spolu s heterogenním prostředím vyhovujícím specifickým potřebám jednotlivých institucí vedly k tomu, že vedle národního SK ČR vznikly ještě další souborné katalogy*“ (Svobodová, Vyorálková, 2007, s. 55-76). Takovými soubornými katalogy, které vznikly na území České republiky, jsou například Souborný katalog LANius nebo Souborný katalog knihoven ústavů Akademie věd ČR, souborné katalogy, které se pojí k nějaké vysoké škole: Centrální katalog Univerzity Karlovy, Souborný katalog Univerzity Palackého v Olomouci, Souborný katalog Masarykovy univerzity v Brně, Souborný katalog Českého vysokého učení technického v Praze, Souborný katalog Vysokého učení technického v Brně, či Souborný katalog Vysoké školy ekonomické (Huňová, 2012).

Od roku 2005 je v SK ČR využíván automatizovaný knihovnický systém ALEPH 500, i přes tento fakt, je však přispívajícím knihovnám umožněno nadále využívat i jiný systém (například LANius, Clavius), požadavkem je ale zpracovávat dokumenty podle předem daných katalogizačních pravidel. SK ČR i přes mnoho

obav především ze stran knihoven a knihovníků funguje od roku 2005 stále a bez sebemenších obtíží zvládá vykonávat funkci národního souborného katalogu. Povinnost přispívat do katalogu mají knihovny pověřené regionální funkcí a takové knihovny, které čerpají příspěvek na katalogizaci od Ministerstva kultury (Národní knihovna ČR, 2016). Na adresách <http://skc.nkp.cz>, <http://aleph.nkp.cz> nebo www.caslin.cz, je možné se dostat k vyhledávání v Souborném katalogu ČR.

3.3 Rozhraní Souborného katalogu ČR³²

Aby bylo zjištěno, zda SK ČR vyhovuje potřebám uživatelů, je považováno za důležité v této kapitole provést analýzu bází SK ČR (SKC – Souborný katalog České republiky (CASLIN) a SKCP – Souborný katalog ČR – Seriály) a jejich webového rozhraní. V ideálním případě by měly být získané závěry aplikovány v praktické části, během kvalitativního průzkumu informačních potřeb uživatelů a mimo jiné se dozvědět, zda uživatelé SK ČR považují za přehledný, zda je jeho rozhraní uživatelsky přívětivé, nebo naopak.

Rozhraní báze SKC je v českém jazyce, v pravém horním rohu je také umožněno zvolit angličtinu (kliknutím na britskou vlajku). Stejně jako ostatní souborné katalogy má i SK ČR kromě vyhledání záznamu o požadovaném dokumentu, především umožnit uživateli daný dokument najít a zjistit, v jakém knihovním fondu je dokument zpřístupněn. Rozhraní je jinými slovy určeno k vyhledávání a lokalizaci dokumentu (Národní knihovna ČR, 2016). V dolní části rozhraní jsou *Nejčastější dotazy za poslední týden* zobrazeny formou tagů, což znamená, že nejvyhledávanější slova a slovní spojení jsou větší, než ostatní. Uživatel rozhraní báze SKC se k uchovávaným záznamům může dostat dvěma způsoby, zaprvé způsobem procházení záznamů, nebo jejich vyhledáním.

Prohlížení rejstříků lze procházet podle *Názvů, Předmětových hesel, Autorů (příjmení, jméno), Korporací / akcí, Nakladatelů, Edic, ISBN / ISMN, ISSN* nebo *MDT*. Po zadání nějakého slova, vyhledávaného hesla, dojde k otevření rejstříku. Uživateli se zobrazí tabulka sestávající se ze dvou sloupců, v prvním je počet záznamů a ve druhém je heslo, které obsahuje uživatelům požadavek. S tímto výsledkem lze dále pracovat a dostat se až k požadovanému záznamu.

³² Pokud není uvedeno jinak, analýza byla provedena s využitím webového rozhraní SKC – Souborný katalog České republiky (CASLIN) a SKCP – Souborný katalog ČR – Seriály.

Druhým způsobem, který uživateli umožňuje vyhledat dokument, je *Základní a Pokročilé vyhledávání*. Na úvodní stránce SK ČR je přednastavené *Základní vyhledávání*. Uživateli je nabídnuto zvolit si z několika údajů pro vyhledávání: *Všechny údaje, Název, Autor (osoba, korporace), Předmět (klíčové slovo), Nakladatel, Místo vydání, Rok vydání, ISBN / ISMN / ISSN, Kód země vydání, Kód jazyka dokumentu, Kód jazyka originálu, Druh dokumentu, Sigla vlastníka záznamu, Sigla vlastníka dokumentu, Sigla vlastníka digit. dokumentu*³³, *Sigla excerpující knihovny, Sigla-id. číslo záznamu*³⁴, *Číslo národní bibl.*³⁵, *Systémové číslo*. Některé údaje jsou specifické, proto je v zápatí možné rozkliknout speciální tabulky, jejichž odkaz se otevře na nové kartě webového prohlížeče. Jedná se o tabulky kódů jazyka, kódů zemí a tabulku kódů druhů dokumentu. Ve třetím řádku si uživatel může vybrat, jaký druh dokumentu hledá, zda se jedná o *Knihy, Seriály (periodika), Mapy, Hudebniny (tištěné), Elektronické zdroje, Digitalizované dokumenty, Mikrodokumenty, Grafika, Zvukové záznamy, Videozáznamy* nebo *Staré tisky*. Údaje jsou přepsány sestupně, včetně zkratk, stejně jako je má možnost najít uživatel. Zároveň je umožněno si zvolit („zaškrtnout“), pokud uživatel preferuje *Pouze dokumenty v češtině*.

Pokročilá varianta vyhledávání – *Rozšířené vyhledávání* nabízí možnost vyhledávání za použití více selekčních polí, do kterých uživatel může zapsat slovo (slovní spojení). Stejně jako u *Základního vyhledávání* je umožněno vyhledávat podle pole *Všechny údaje, Název, Autor (osoba, korporace), Předmět (klíčové slovo), Nakladatel, Místo vydání, Rok vydání, ISBN / ISMN / ISSN, Kód země vydání, Kód jazyka dokumentu, Kód jazyka originálu, Druh dokumentu, Sigla vlastníka záznamu, Sigla vlastníka dokumentu, Sigla vlastníka digit. dokumentu, Sigla excerpující knihovny, Sigla-id. číslo záznamu, Číslo národní bibl. a Systémové číslo*. V jednotlivém poli si uživatel může vybrat, zda preferuje (*Ano*), či nepreferuje *Blízkost slov*, tedy budou vyhledány záznamy, které obsahují zadaná slova vedle sebe v příslušném pořadí. Vyhledávání lze omezit na *Kód jazyka dokumentu, Kód země vydání, Rok vydání a Druh dokumentu (Knihy, Seriály (periodika), Mapy, Hudebniny (tištěné), Elektronické zdroje, Digitalizované dokumenty, Mikrodokumenty, Grafika, Zvukové záznamy, Videozáznamy* nebo *Staré tisky*).

³³ Sigla vlastníka digitalizovaného dokumentu.

³⁴ Sigla-identifikační číslo záznamu.

³⁵ Číslo národní bibliografie.

I v tomto případě jsou k dispozici tabulky kódů jazyka, kódů zemí a kódů druhů dokumentu.

Výše zmíněné charakteristické znaky vyhledávání platí jako pro celou bázi SKC, tak v dílčí bázi *Monografie a speciální dokumenty*, ale i v dílčí bázi *Seriály*. V bázi, jež je zaměřená na seriály a periodika nesoucí název SKC – *Seriály* jsou údaje pro vyhledávání totožné, vyhledávat se zde může podle *Druhu dokumentu*, lze si zvolit pouze *Elektronické zdroje*, *Digitalizované dokumenty* a *Mikrodokumenty*. Rejstřík lze prohledávat pouze podle *Názevů*, *Předmětových hesel*, *Korporací / akcí*, *Nakladatelů*, *ISSN* nebo *MDT*.

Po zadání slova nebo slovního spojení, které může být zapsáno velkými i malými písmeny, se uživateli po kliknutí na tlačítko *OK* (popřípadě *Enter*) zobrazí výsledky dotazu. Uživatel může zadaný dotaz formulovat i bez diakritiky, avšak souhlásky *č*, *ř*, *š* a *ž* je nutné zapsat s diakritickým znaménkem. Dotazové vyhledávání také dokáže pracovat se základní sadou Booleovských operátorů (*AND*, *OR*, *NOT*), stejně tak s pravostranným (případně levostranným) rozšířením termů. Pro krácení (zleva i zprava) se používá znak ***, jako zástupný znak je využíván otazník (*?*). Výsledné záznamy jsou, stejně jako celá databáze rozděleny do několika sloupců. V prvním je pořadí záznamu, ve druhém *Název*, dále *Autor*, *Nakladatel*, *Rok vydání* a *Vlastník*. Kromě pole *Vlastník* jsou všechna zbývající záhlaví tabulky podtržena, takže dávají uživateli signál, že takto může vyhledávat. Když například uživatel klikne na podtržený *Rok vydání*, seřadí se výsledné záznamy sestupně, od nejnovějšího po nejstarší, podle roku vydání. K vylepšeným funkcím lze zařadit například možnost přechodu z vyhledaných záznamů do lokálního záznamu (katalogu) příslušné knihovny. Tato funkce je umožněna díky propojení přes *ADR*, u některých zpracovaných záznamů je možné se dostat přímo k plnému textu (např. ve formátu *PDF*), vytvoření citace, podívat se na anotaci, někdy je k dispozici také naskenovaný obsah nebo dokonce obálka knihy. Samozřejmostí je zjištění dostupnost knihy.

3.4 Bibliografický, katalogizační a minimální záznam

I přes to, že v současné knihovnické praxi dochází ke stírání rozdílů mezi bibliografickými záznamy a katalogizačními záznamy, tato práce krátce

představí odchylky, které byly donedávna zásadní. Dodnes se totiž lze setkat s rozlišováním těchto dvou termínů.

Bibliografický záznam (angl. *bibliographic entry / record*), s jehož ekvivalentem dokumentační či dokumentografický záznam se lze také setkat, je specifickým druhem záznamu. Dnes je bibliografický záznam nejčastěji přenášen strukturovaně elektronickou formou, dříve však nebylo výjimkou, že bibliografický záznam reprezentoval údaje z knihy i v tradiční, tedy tištěné podobě. Cílem takového záznamu je zobrazovat informace, konkrétně bibliografické informace (angl. *bibliographic information*), tedy takové údaje, jež obsahují reprezentaci dokumentu nebo jeho části (Kučerová, KTD). Bibliografický záznam je vlastně souborem bibliografických údajů (angl. *bibliographic element*), jež plní funkci základních jednotek bibliografického záznamu, a zároveň plní identifikační a selekční funkci tím, že pomocí bibliografických vlastností a společnými znaky od sebe odlišují a jednoznačně identifikují další bibliografické jednotky (angl. *bibliographic item / unit*) (Skolek, Vodičková, KTD). Bibliografický záznam se sestává z formalizovaných bibliografických údajů, jež jsou strukturovány podle předem daných a dohodnutých pravidel bibliografického popisu (angl. *bibliographic description*), terminologií FRBR jinak řečeno, jde zejména provedení realizovaného díla.

Z hlediska rozsahu, tedy množství zahrnutých bibliografických dat, lze rozlišovat čtyři stupně bibliografického záznamu (Vodičková, KTD). Rozsah bibliografického popisu ovlivňuje možnost rozlišitelnosti podobných dokumentů. Elementárním stupněm bibliografického záznamu je základní bibliografický popis (angl. *core description*) obsahující takové popisné údaje, které umožňují jednoznačnou identifikaci dokumentu. Takovými údaji jsou zpravidla název, údaje o odpovědnosti, označení vydání, datum a místo vydání, spadá sem samozřejmě také nakladatel, fyzický popis dokumentu (např. rozsah), údaje o edici poznámky a standardní číslo (Vodičková, KTD). Nejobsáhlejším bibliografickým záznamem je úplný popis (angl. *full description*), u jehož zpracování by se měl katalogizátor snažit o zaznamenání všech dostupných údajů a využít je při popisu například významných vědeckých sbírek. Tento druh bibliografického záznamu je podstatný především pro účely národních bibliografických agentur, dále pak pro vědecké, respektive studijní knihovny (Vodičková, KTD). Opakem předchozího popisu je zkrácený popis (angl. *short / brief description*), z něhož vzniká zkrácený

bibliografický záznam. Zkrácený bibliografický záznam zahrnuje údaje nezbytné pro konkrétní knihovnu, například pro její přírůstkový seznam. V tomto případě jsou zásadní údaje jako název, datum a místo vydání, standardní číslo (Vodičková, KTD). Jak uvádí Eva Bratková: „*Bibliografický záznam může být libovolně doplňován i o další údaje nebibliografického charakteru, a to v kontextu jeho konkrétního užití, například pro potřeby registračních databází tvůrčích děl, databází záznamů nově vyráběných knih nakladatelských organizací, databází skladovaných knih v knižním obchodě, registrů publikací různého typu (knih, seriálů, norem apod.), databází lokálních a souborných knihovnických katalogů aj.*“ (Bratková, 2016).

Katalogizační záznam (angl. *catalogue entry / record*) představuje „*záznam v katalogizačním systému, který popisuje, analyzuje a kontroluje bibliografické nebo normalizované údaje o exempláři*“ (Vodičková, KTD) a jehož cílem je zajištění přístupu ke knize v knihovním fondu. Katalogizační záznam je vlastně jakýmsi druhem bibliografického záznamu, neboť kromě bibliografických údajů obsahuje ještě navíc i lokační údaje. Lokační údaje (angl. *location data*), které určují místo uložení konkrétní knihovní jednotky v knihovním fondu knihovny. Za lokační údaje jsou v knihovnické praxi považovány signatury (angl. *call number*), které určuje fyzické umístění jednotky ve fondu (Šnýdr, KTD), a sigly (angl. *library sign*), jež představuje jednoznačnou identifikaci knihovny, která daný dokument vlastní, například v souborných katalozích (Krčmářová, KTD). Jak již bylo zmíněno v úvodu podkapitoly, bibliografický a katalogizační záznam se od sebe moc neliší. Dnes by se dalo terminologií FRBR říci, že cílem katalogizačního záznamu byla lokace jednotky, tedy fyzické podoby díla. Katalogizační záznamy obsahují lokační, exemplářové a služební údaje. Lokační údaje, které zahrnují signaturu a siglu, již byly představeny výše, během definování termínu katalogizační záznam. Exemplářové údaje jsou přírůstkové číslo, označení svazku nebo ročníku a zvláštnosti pojící se s danou jednotkou, tedy zaznamenat údaje o fyzických zvláštnostech díla, kterými se daná jednotka liší od jiných ostatních jednotek téhož provedení (například věnování autora, číslo výtisku u bibliofilie, rukopisné vpisky). Všechny exemplářové údaje se pojí již ke konkrétní jednotce (Stodola, 2014, s. 48-49). Přírůstkové, dříve též akcesní, číslo (angl. *acquisition / accession number*) je jedinečné číslo trvalé identifikace dokumentu, který je součástí konkrétního knihovního fondu, neboť se jedná o nepřenositelný kód, který je přidělován knihovním jednotkám a průběžně zapisován do přírůstkového seznamu (Šnýdr,

KTD). Označení svazku nebo ročníku se pojí k problematice vícesvazkového díla, případně seriálových dokumentů. U těchto druhů dokumentů se totiž může knihovna rozhodnout pro popis jednotlivých svazků (čísel), nebo pro vytvoření souborného bibliografického záznamu. Jiří Stodola za služební údaje považuje dodatečné, nadstavbové údaje, které odlišují jednotlivé katalogizátory, díky služebním údajům je možné dohledat datum zpracování záznamu a podobně (Stodola, 2014, s. 48-49).

Poslední typ popisu, se kterým se lze setkat a který je v katalogizační praxi nejvíce využíván, je minimální záznam (angl. *minimal / minimal level description*). Již z názvu lze odvodit, že se jedná o předem dané minimum údajů, které se zpracovávají. V takovém případě se záznam, který obsahuje pouze nezbytně nutné prvky bibliografického popisu, nazývá minimální záznam. Minimální záznam obsahuje takové údaje, které jsou povinné pro práci v konkrétním souborném katalogu se (Krčmářová, KTD). Jak lze vidět v příloze (viz Přílohu č. 1: Minimální záznam RDA/MARC 21 pro textové monografické zdroje), minimální záznam mimo jiné zahrnuje název, označení vydání, prvního nakladatele, datum vydání, rozsah, poznámky a standardní číslo dokumentu (Vodičková, KTD). Národní knihovna České republiky v rámci přechodu na katalogizační pravidla RDA vytvořila metodiku, podle níž přispěvatelé do SKC vytvářejí bibliografické záznamy. Dodržení alespoň minimální úrovně popisu by mělo být předpokladem pro sdílení záznamů mezi knihovnami. Metodik pro minimální úroveň popisu záznamu je několik (např. pro tištěné monografie, speciální dokumenty, staré tisky apod.). Tato práce se primárně zabývá především monografiemi, proto je i v příloze přiložen Minimální záznam RDA/MARC 21 pro textové monografické zdroje, v němž jsou definována povinná pole a tagy. Doporučená úroveň záznamu je rozšířena o některé atributy děl, vyjádření a provedení podle modelu FRBR.

Knihovny nejen v České republice se dnes snaží o zefektivnění své práce a co nejefektivnějšího využití získaných peněz. Katalogizace jakožto jeden z podstatných a nezbytných procesů v chodu každé knihovny stojí mnoho peněz, avšak nelze jej vynechat. Není výjimkou, že uživatelé stále častěji dbají na kvalitu zpracovaných bibliografických (katalogizačních) záznamů, které jim mohou usnadnit vyhledání dokumentu, případně ušetřit cestu do knihovny, v případě, že se jedná o nesprávné dílo, či jeho provedení, které by neuspokojilo informační potřebu uživatele. Uživatelé knihovny od katalogizátorů očekávají rychlost, správnost a svým způsobem co největší úplnost zpracovaných vstupních údajů. Někteří lidé

v knihovnické praxi si dokonce myslí, že katalogizace je dnes již překonanou a zbytečnou činností. Na katalogizaci se však nedá pohlížet z čistě ekonomického hlediska, neboť z logiky věci se jedná o prodělečnou činnost. Deanna B. Marcum došla k závěru, že potřeba zkušených katalogizátorů nebude v nadcházejících letech snížena. Podle jejích odhadů, budou katalogizátoři i nadále „klíčovými hráči“ při řešení mnoha problémů, kterým čelí knihovny a ostatní instituce, neboť jsou to lidé, kteří se zabývají ukládáním, organizováním, vyhledáváním a následným zpřístupňováním informací o dokumentech. Deanna B. Marcum dále zmiňuje, že se budou zlepšovat vyhledávací nástroje a indexování jako takové. Navíc s příchodem stále většího množství automatizovaných činností v knihovně, budou moci katalogizátoři svoji pozornost zaměřit na věcné zpracování a kontroly bibliografických (katalogizačních) záznamů (Marcum, 2006, s. 10-12).

Možností, jak zefektivnit práci katalogizátorů je plně využívat sdílenou katalogizaci, jejímž primárním cílem je omezení duplicitních činností. V dobách lístkových katalogů se též sdílená katalogizace ekvivalentně označovala jako kooperativní katalogizace (angl. *shared / derived / copy cataloguing / cataloging*) (Vodičková, Krčmářová KTD).

3.5 Analýza bibliografických záznamů v SK ČR

Předmětem této podkapitoly je analýza vybraných bibliografických záznamů, které jsou obsaženy v Souborném katalogu České republiky. Cílem této analýzy je zjistit, jaké atributy *provedení* a *vyjádření* se běžně vyskytují v bibliografických záznamech Souborného katalogu ČR. Sonda bibliografických (katalogizačních) záznamů byla podrobena výběru časového, jazykového, druhového a svým způsobem i teritoriálního, neboť katalogizační záznamy obsažené v SKC byly vytvořeny na území České republiky.

Jako první dílo, které bylo k analyzování bibliografických záznamů vybráno, je Seifertovo³⁶ dílo **Maminka**. Tato lyrická sbírka básní byla vybrána podle žánrové preference jednoho z účastníků průzkumu informačních potřeb. Druhým důvodem zařazení Seifertova díla do analýzy byl fakt, že se jedná o jediného českého zástupce, který obdržel Nobelovu cenu za literaturu a to konkrétně v roce 1984 (Polášková,

³⁶ Jaroslav Seifert (23. 9. 1901, Praha – 10. 1. 1986, Praha) byl jedním ze zástupců českých spisovatelů, básníků, publicistů, překladatelů, publikujících v období po 1. světové válce, v roce 1984 dostal Nobelovu cenu za literaturu (Polášková, 2008, s. 126-127).

2008, s. 127). Analýza tohoto *díla* a jeho *vyjádření* a *provedení* probíhala od prvního do třetího listopadu 2016 v Souborném katalogu ČR. Retrospektiva výběru byla zvolena pro období posledních 16 let 21. století, tedy konkrétně pro léta 2000 (včetně) až 2016 (včetně) a to především z důvodu možnosti sledovat vývoj „současné situace“ této problematiky. Práce se zaměřila především na textové, alfanumerické druhy dokumentů, jaké SK ČR umožňuje vyhledávat, jež se však vztahují pouze k neperiodicky vycházejícím zdrojům, tedy: knihy, kartografické dokumenty, hudebniny a grafika. Vyloučeny byly zvukové dokumenty, videozáznamy, elektronické zdroje, elektronické online zdroje, elektronické knihy, elektronické zdroje na fyzických nosičích, mikrodokumenty, digitalizované dokumenty a také knihy psané v Braillově písmu. Kromě periodicky vycházejících zdrojů byly z analýzy vyloučeny také staré tisky (vydané do r. 1800) a rukopisy, rešerše a šedá literatura. Z hlediska jazykového výběru došlo k vyhledávání bibliografických záznamů vždy v českém jazyce.

Při vyhledávání lyrické sbírky básní s názvem **Maminka** od Jaroslava Seiferta, byla využita možnost *Rozšířeného vyhledávání*. Pokročilá varianta vyhledávání byla zvolena z důvodu možnosti vyhledávání za použití více selekčních polí. Do prvního selekčního pole byl za údaj pro vyhledávání zvolen *Název*, tedy „*Maminka*“. Do druhého pole byl jako údaj pro vyhledávání vybrán *Autor (osoba, korporace)*, kam bylo zapsáno jméno a příjmení autora, jednalo se tedy o dotaz „*Jaroslav Seifert*“. Po zadání těchto dvou kritérií se jako výsledný počet záznamů objevilo 34 záznamů. Do analýzy byly zahrnuty pouze knihy.

Aby bylo docíleno i časového výběru záznamů, bylo zvoleno i třetí selekční pole *Rok vydání*, do něž byl zapsán údaj „20??“ s použitím dvou zástupných znaků (?). Těmito dvěma zástupnými znaky bylo docíleno vyhledání bibliografických údajů obsahujících záznamy z let 2000 až 2016. Další zástupné znaky nebyly v tomto dotazu použity, dokonce ani pravostranné či levostranné zkrácení v prvních dvou selekčních polích, neboť jak název díla, tak konkrétní jméno autora a jejich gramatické podoby byly předem známy. Mezi všemi třemi poli byl použit logický operátor AND, který slouží k zúžení dotazu, neboť výsledné záznamy musí v tomto případě obsahovat všechny zadané údaje pro vyhledávání. Celkový počet bibliografických záznamů, které odpovídaly tomuto dotazu, byl šest (stav k 3. listopadu 2016). S tímto výsledkem bylo složité provádět analýzu, a proto v tomto případě došlo k nezahrnování časového rozmezí do dotazu.

Po odstranění časového omezení bylo tedy dospěno k výsledku 34 záznamů (viz Obr. 15 – Dotaz pro dílo Maminka).

SKC - Rozšířené vyhledávání

Vyberte údaj pro vyhledávání	Zadejte slovo nebo slovní spojení	Blížkost slov?	Počet záz.:
Název	Maminka	☒ Ne ☐ Ano	342
Autor (osoba, korporace)	Jaroslav seifert	☒ Ne ☐ Ano	918
Všechny údaje		☒ Ne ☐ Ano	
Pro zobrazení klikněte na Celkový počet záznamů.			Celkem: 34
			OK <input type="button" value="Vyčistit formulář"/>

Obr. 15 – Dotaz pro dílo Maminka

Jak lze vidět na Obr. 16 – Výsledky dotazu Maminka AND Jaroslav Seifert, ve výsledných záznamech pro dotaz *Maminka AND Jaroslav Seifert* lze vidět FRBRizaci, neboť entitu **dílo** zastupuje název + autor, entita **provedení** je zastoupena nakladatelem + rokem vydání, entitu **jednotka** zastupuje sloupec vlastník, neboť právě u vlastníka se čtenář dostaneme ke konkrétní **jednotce**, k exempláři. Jediná entita z 1. skupiny entit FRBR, která chybí v přehledovém zobrazení SK ČR, je entita **vyjádření**.

Název	Autor	Nakladatel	Rok vyd.	Vlastník
Maminka / Jaroslav Seifert ; ilustrace Jana Kiseková-Steková	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	Praha : Albatros,	2016	LNG001
Maminka [zweksový záznam] / Jaroslav Seifert	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	Praha : Knižovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana,	2009	OSA001
Maminka : výběr básní / Jaroslav Seifert ; ilustroval Jiří Tmka	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	Praha : Albatros,	2008	ABA001 - ABC005 - ABG001 - BOA001 - BOG001 - BRG001 - BSL
Maminka [elektronický záznam] / Jaroslav Seifert,	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	[Brno : Masarykova univerzita, Sféra pro pomoc studentům se specifickými nároky,	2003]	BODE03
Šel myšlí chvilí do světa : Maminka - Chápec a hrdinky - Kouzelo se kradle : Dotazy / Jaroslav Seifert ; elektronická příprava Zuzana Orlíková	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	Praha : Akropolis,	2003	ABA001 - ABA007 - ABB000 - ABC001 - ABC005 - ABG001 - BSL
Maminka / Jaroslav Seifert ; [k vyd. přípr. Jaroslava Vilkové]	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	Praha : Mladá fronta,	2000	CLG001 - KAG005
Maminka / Jaroslav Seifert	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	Praha : Mladá fronta,	1997	ABA001 - ABA004 - ABB000 - ABG001 - BOA001 - CBA001 - BSL
Maminka : výběr z díla / Jaroslav Seifert ; [prezdy Karel Svoboda]	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	Praha : Václav Šmíd,	1995	ABA001 - BR0001 - BR0503 - CLA001 - FNA001 - ULG001
Maminka : Výběr básní : Četba pro žáky zvl. škol / Jaroslav Seifert ; il. Jiří Tmka ; graf. úprava Milan Grygar	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	Praha : Albatros,	1990	ABA001 - ABA012 - ABG001 - BOA001 - BOG005 - CBA001 - BSL
Maminka / Jaroslav Seifert ; With ilustr. by Jiří Tmka	Seifert, Jaroslav, 1901-1906	[S.l. : s.n.],	1989	ABA001

Obr. 16 – Výsledky dotazu Maminka AND Jaroslav Seifert

S výslednými záznamy lze dále v rozhraní SKC pracovat. Jednotlivé výsledné záznamy mají vždy pořadové číslo. Uživatelé SKC mohou dále tyto výsledné záznamy řadit podle *Autora*, *Nakladatele*, nebo *Roku vydání*.

3.5.1 Standardní – uživatelské zobrazení záznamu

Seifertovo dílo **Maminka**, vyšlo poprvé v roce 1954. Pro srovnání nejstaršího a nejnovějšího bibliografického záznamu a údajů v nich obsažených, byl zadán nový dotaz. Tento dotaz vypadal následovně: *Název „Maminka“, Autor (osoba, korporace) „Jaroslav Seifert“ a Rok vydání „1954“*. V dotazování nezáleží na diakritice (výjimkou jsou souhlásky č, ř, š, ž), ani na použití velkých / malých písmen, přesto však byla v dotazu dodržena gramatická úzus pravidel českého jazyka, tedy název díla **Maminka** s velkým počátečním písmenem a zapsání jména a příjmení autora díla Jaroslav Seifert s velkým písmenem J a velkým S. Během dotazování v selekčním poli *Autor (osoba, korporace)* je umožněno zapsat dotaz také formou Příjmení, Jméno (tedy v tomto konkrétním případě *„Seifert, Jaroslav“*), neboť se však docílí stejného počtu výsledků a výskytů bibliografických záznamů, zdá se tento způsob dotazování jako irelevantní. Tomuto dotazu odpovídaly dva bibliografické záznamy tohoto díla. Tyto dva bibliografické záznamy zahrnující **provedení** obsahující nakladatelské údaje z roku 1954 je možné dohledat v SKC.

Po kliknutí na podržení u prvního záznamu (č. záznamu: 004825832) Seifertova díla **Maminka** s datem vydání 1954, se uživatelům objeví tzv. *Úplné zobrazení záznamu*. U tohoto výsledného záznamu je možné dále zvolit formát a to buď *Standardní záznam*, *Katalogizační záznam*, *Stručný záznam*, nebo *MARC*. Doplňkovou, ne však nepodstatnou funkcí je možnost zobrazení *Citace*.

Přednastaveným formátem je *Standardní*. První záznam Seifertovy sbírky poezie (rok vydání 1954) zahrnuje *Hlavní záhlaví*, *Název*, *Nakladatelské údaje*, *Popis (rozsah)*, *Edice*, *Další původce*, *Resumé*, *Předmětové heslo*, *Systémové číslo* a také údaj nazvaný *Ve fondu* (viz Obr. 17 – Porovnání Standardních zobrazení záznamů díla Maminka (Seifert, Jaroslav) vydaných v r. 1954, vlevo).

Druhý bibliografický záznam (číslo záznamu: 001858474), jenž odpovídá dotazu *Název „Maminka“, Autor (osoba, korporace) „Jaroslav Seifert“ a Rok vydání „1954“*, vypadá na první pohled podstatně plněji (viz Obr. 17 – Porovnání Standardních zobrazení záznamů díla Maminka (Seifert, Jaroslav) vydaných v r. 1954, vpravo). *Standardní* formát obsahuje kromě údajů *Hlavní záhlaví*, *Název*, *Nakladatelské údaje*, *Popis (rozsah)*, *Edice*, *Další původce*, *Resumé*, *Systémové číslo*, *Ve fondu*, také údaje o *Vydání*, *Digitalizaci*, *Číslo národní bibliografie*, *Poznámku*,

údaj o *Formě a žánru*. Na rozdíl od prvního záznamu chybí *Předmětové heslo*, ale na první pohled je vidět i vložená naskenovaná obálka knihy.

Oba dva bibliografické záznamy, jak č. záznamu: 004825832, tak č. záznamu: 001858474, tedy obrázky vlevo i vpravo, jsou zpracovány ještě ve formátu MARC21 podle pravidel AACR2. Ve *Standardním* formátu zobrazení lze tuto skutečnost poznat na první pohled především díky zkráceným slovům 92 s. (stran), il. (ilustrace), příl. (přílohy) nebo sv. 137 (svazek 137). Ze záznamů se nedá s jistotou říci, zda se jedná o stejná *provedení* téhož *díla*. Názvové údaje, stejně tak nakladatelské údaje, stejně tak údaje o edici se shodují, avšak u prvního záznamu (vlevo) je méně údajů, a proto nelze s jistotou konstatovat, zda se jsou tato *provedení* Seifertova díla **Maminka** shodná.

1. bibliografický záznam (č. záznamu: 004825832)

2. bibliografický záznam (č. záznamu: 001858474)

Hlavní záhlaví	Seifert, Jaroslav, 1901-1986
Název	Maminka / Jaroslav Seifert : krasby Jiří Trmka
Nakl. údaje	Praha : Československý spisovatel, 1954
Popis (rozsah)	92 s., il. příl.
Ve fondu	ABG001 [Městská knihovna Praha - Staré Město] -- sign. B 12254 Lokální záznam
Edice	České básně ; sv. 137
Další původce	Trmka, Jiří, 1912-1969
Resumé	Knižka jímavých veršů je prodchnuta láskou k matce a vzpomínkami na dětství.
Předmět. heslo	Seifert, Jaroslav, 1901.-1986
System. číslo	004825832
	[http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=004825832&local_base=SKC]
	Citace

Dílo

Provedení

Jednotka

Hlavní záhlaví	Seifert, Jaroslav, 1901-1986
Název	Maminka / Jaroslav Seifert : [s kresbami Jiřího Trmky]
Vydání	1. vyd.
Nakl. údaje	Praha : Československý spisovatel, 1954
Popis (rozsah)	91 s., [5] l. obr. příl. : barev. il. ; 21 cm
Ve fondu	ABA001 [NK ČR Praha] -- prezenčně Lokální záznam Digitalizovaný dokument ABA004 [NK ČR - Stovanská knihovna Praha] -- sign. Ld 011754 Lokální záznam ABA007 [KNAV Praha] Lokální záznam ABA012 [NPMK JAK Praha] Lokální záznam ABB060 [AV ČR - Ústav pro českou literaturu Praha] -- sign. 156 VIII 37 Lokální záznam ABD001 [FF UK - Knihovna Praha] Lokální záznam ABG502 [Husova knih. Říčany u Prahy] Lokální záznam BOA001 [Moravská zemská knihovna Brno] -- sign. 2-0332.461 Lokální záznam Digitalizovaný dokument CBA001 [JVK České Budějovice] Lokální záznam CLG001 [Městská knihovna Česká Lipa] Lokální záznam LJA001 [Krajská věd. knih. Liberec] -- sign. A 8221 Lokální záznam NAG502 [Městská knih. Jaroměř] Lokální záznam OLA001 [Vědecká knihovna Olomouc] -- sign. 220 615 Lokální záznam OPD001 [Slezská univ. v Opavě, UK prac. Opava] Lokální záznam OPG001 [Knih. P. Bezručů Opava] Lokální záznam PNA001 [Studijní a vědecká knihovna Plzeň] -- sign. 117484 Lokální záznam RKG001 [Městská knih. Rychnov nad Kněžnou] Lokální záznam ULG001 [Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem] -- sign. B47133 Lokální záznam
Digitizace	ABA001 [NK ČR Praha] - zdigitalizováno BOA001 [Moravská zemská knihovna Brno] - zdigitalizováno
Číslo nár.bibl.	nb000679235
Edice	České básně ; sv. 137
Další původce	Trmka, Jiří, 1912-1969
Poznámka	20000 výt.
Resumé	Seifertova sbírka básní, naplněná tesklivými vzpomínkami na dětství a mládí. Každá z těchto vzpomínek na dobu, kdy proletářský chlapec vyrůstal v sešlém velkoměstském činžáku s pavlačemi, pod nimiž dýmalyprojíždějícívlaky,jevšvédectvím básníkovy vyspělého slovesného mistrovství. Pocity bezpečí v teplé maminičíně domácnosti, veselé, když bylo mamince dobře, bývaly přerušeny střídavými dětskými zmatky, když synek vytušil, že maminka skrývá nějakou bolest nebo stesk.
Forma a žánr	* česká poezie
MDT	821.162.3-1 0.82-1
Svstém. číslo	001858474
	[http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=001858474&local_base=SKC]
	Citace

Obr. 17 – Porovnání Standardních zobrazení záznamů díla Maminka (Seifert, Jaroslav) vydaných v r. 1954

Srovnání údajů, které jsou obsaženy v těchto dvou bibliografických záznamech díla Maminka vydaného roku 1954, lze vidět zde:

Standardní – uživatelské zobrazení záznamu díla Maminka (Seifert, Jaroslav):

1. bibliografický záznam

(č. záznamu: 004825832)

Hlavní záhlaví

Název

-

Nakladatelské údaje

Popis (rozsah)

Ve fondu

-

-

Edice

Další původce

-

Resumé

-

-

Předmětové heslo

Systémové číslo

2. bibliografický záznam

(č. záznamu: 001858474)

Hlavní záhlaví

Název

Vydání

Nakladatelské údaje

Popis (rozsah)

Ve fondu

Digitalizace

Číslo národní bibliografie

Edice

Další původce

Poznámka

Resumé

Forma a žánr

MDT

-

Systémové číslo

Obálka knihy

Ve *Standardních záznamech* díla Maminka z roku 1954 jsou zastoupeny atributy vyjádření i atributy provedení. Atributy provedení zastupují údaje v Hlavním záhlaví, tedy autor (*údaje o odpovědnosti*), Název (*název provedení*), Vydání (*označení vydání*), Nakladatelské údaje (*místo vydání, nakladatel, rok vydání*), Popis (rozsah) je atributem *rozsah nosiče*, Edice (*údaje o edici*). Ve *Standardním zobrazení záznamů* jsou zastoupeny atributy *provedení*, atributy *vyjádření* chybí.

3.5.2 Odborně-katalogizační zobrazení záznamu

Další formát, který si i neoborný uživatel Souborného katalogu ČR může zvolit, je *Katalogizační záznam*. *Katalogizační záznam* je pro neobornou veřejnost spíše chaotický a nepřehledný, obsahuje téměř stejné údaje jako *Standardní* formát, avšak v trochu pozmeněném a seskupeném pořadí. *Katalogizační záznam* (číslo záznamu: 001858474) díla **Maminka** obsahuje jak názvové záhlaví, nakladatelské a popisné údaje, údaje o edici, tak resumé a základní údaje o dalším původci, v tomto konkrétním záznamu o ilustrátorovi, posledním zahrnutým údajem je forma (žánr) knihy. Oproti *Standardnímu* formátu chybí údaje o tom, v jakém fondu, tedy v jaké knihovně se daný výtisk nachází, také zda bylo dílo digitalizováno, další chybějící informací je číslo národní bibliografie, také MDT a systémové číslo (viz Obr. 18 – Katalogizační záznam (číslo záznamu: 001858474).

Seifert, Jaroslav, 1901-1986

Maminka / Jaroslav Seifert ; [s kresbami Jiřího Trnky]. -- 1. vyd. -- Praha : Československý spisovatel, 1954. -- 91 s., [5] l. obr. příl. : barev. il. ; 21 cm. -- (České básně ; sv. 137)

20000 výt.

Resumé: Seifertova sbírka básní, naplněná tesklivými vzpomínkami na dětství a mládí. Každá z těchto vzpomínek na dobu, kdy proletářský chlapec vyrůstal v sešlém velkoměstském činžáku s pavlačemi, pod nimiž dýmalyprojiždějícívlaky, jesvědectvím básníkovy vyspělého slovesného mistrovství. Pocity bezpečí v teplé mamčině domácnosti, veselé, když bylo mamince dobře, bývaly přechasto střídány dětskými zmatky, když synek vytušil, že maminka skrývá nějakou bolest nebo stesk.

Trnka, Jiří, 1912-1969

* česká poezie

Obr. 18 – Katalogizační záznam (číslo záznamu: 001858474)

Stručný záznam svojí formou připomíná spíše *Citaci*. Jak *Stručný záznam*, tak *Citace* obsahují **názvové údaje** (atributy **název provedení**), **údaje o odpovědnosti** (atribut **provedení údaje o odpovědnosti**), **nakladatelské údaje** (atributy **místo vydání**, **rok vydání**, **nakladatel**), **popisné údaje**, **údaje o rozsahu (rozsah nosiče provedení)** a o **vydání** (atribut **označení vydání**). Velikost knihy v centimetrech je atribut **rozměry provedení**. *Citace* navíc zahrnuje i název edice, která ve *Stručném záznamu* chybí. Níže je srovnání *Stručného záznamu* a vygenerované *Citace* druhého katalogizačního záznamu (číslo národní bibliografie: cnb000679235).

Stručný záznam: **Maminka / Jaroslav Seifert** ; [s kresbami Jiřího Trnky]. -- 1. vyd. -- Praha : Československý spisovatel, 1954. -- 91 s., [5] l. obr. příl. : barev. il. ; 21 cm

Citace: SEIFERT, Jaroslav. **Maminka**. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1954. 91 s., [5] l. obr. příl. České básně; sv. 137.

MARCOvský formát je svým způsobem nejpřehlednější a nejobsáhlejší, neodborná veřejnost se v něm však těžko vyznává. Zvolený bibliografický záznam je ve formátu MARC21. A po přepisu vypadá celý záznam následovně:

LDR	-----nam-a22-----7a-4500	VYJÁDŘENÍ
FMT	BK	PROVEDENÍ
001	001614648	
003	CZ-PrSKC	
005	20130906123849.0	
007	ta	VYJÁDŘENÍ
008	130906s1954----xr-----f----- p-cze-d	VYJÁDŘENÍ
015	a cnb000679235	
020	q (Váz.)	PROVEDENÍ
035	a (OCoLC)23707274	
040	a ABA001 b cze c CBA001 d ABA001 d ABD001	VYJÁDŘENÍ
072 7	a 821.162.3-1 x Česká poezie 2 Konspekt 9 25	
080	a 821.162.3-1 2 MRF	
080	a (0:82-1) 2 MRF	
1001	a Seifert, Jaroslav, d 1901-1986 7 jk01110657 4 aut	DÍLO
24510	a Maminka / c Jaroslav Seifert ; s kresbami Jiřího Trnky]	DÍLO
250	a 1. vyd.	PROVEDENÍ
260	a Praha : b Československý spisovatel, c 1954	PROVEDENÍ
300	a 91 s., [5] l. obr. příl. : b barev. il. ; c 21 cm	PROVEDENÍ
4901	a České básně ; v sv. 137	PROVEDENÍ
500	a 20000 výt.	JEDNOTKA
520	a Seifertova sbírka básní, naplněná tesklivými vzpomínkami na dětství a mládí. Každá z těchto vzpomínek na dobu, kdy proletářský chlapec vyrůstal v sešlém velkoměstském činžáku s pavlačemi, pod nimiž dýmalyprojíždějícívlaky, jesvědectvím básníkova vyspělého slovesného mistrovství. Pocity bezpečí v teplé maminčině domácnosti, veselé, když bylo mamince dobře, bývaly přechasto střídány dětskými zmatky, když synek vytušil, že maminka skrývá nějakou bolest nebo stesk.	
655 7	a česká poezie 7 fd133958 2 czenas	
7001	a Trnka, Jiří, d 1912-1969 7 jk01140140 4 ill	PROVEDENÍ
830 0	a České básně (Československý spisovatel)	PROVEDENÍ
900	a ABD001 b 14	
910	a ABA001 x bk195405727 p prezenčně k r w l	JEDNOTKA
910	a ABA004 x slk20120505251 b Ld 011754 k r w l	JEDNOTKA
910	a ABA007 x 001745372 w l	JEDNOTKA
910	a ABA012 x kpw05413225 w l	JEDNOTKA
910	a ABB060 x 001188681 b 156 VIII 37 w l	JEDNOTKA
910	a ABD001 x 001614648 w l	JEDNOTKA
910	a ABG502 x KN3185000000138658 w l	JEDNOTKA
910	a BOA001 x 000486831 b 2-0332.461 w l	JEDNOTKA
910	a CBA001 x m0151964 w l	JEDNOTKA
910	a CLG001 x KN3184000000030063 w l	JEDNOTKA
910	a LIA001 x 0831047 b A 8221 w l	JEDNOTKA
910	a NAG502 x 001380000111659 w l	JEDNOTKA
910	a OLA001 x vko1000532131 b 220.615 w l	JEDNOTKA
910	a OPD001 x KN3191000000036503 w l	JEDNOTKA
910	a OPG001 x KN3183000000034610 w l	JEDNOTKA

910	a PNA001 x 000384643 b 117484 k r w l	JEDNOTKA
910	a RKG001 x KN3144000000146836 w l	JEDNOTKA
910	a ULG001 x KN3148000000122322 b B47133 w l	JEDNOTKA
911	a ABA001 d zdigitalizováno u http://kramerius4.nkp.cz/search/handle/uuid:f0b85120-9783-11e6-9325-005056827e52	
911	a BOA001 d zdigitalizováno u http://krameriusndk.mzk.cz/search/handle/uuid:f0b85120-9783-11e6-9325-005056827e52	
SYS	001858474	

Prvním a úvodním a neopakovatelným polem představeného záznamu je generované číslo nazývající se *Návěští* zastoupené zkratkou *LDR*, které má následující tvar a formu: „-----nam-a22-----7a-4500“. Podrobnějším rozebráním daného lze zjistit, že se jedná o nový záznam pro tištěnou monografii popsanou podle AACR2 za použití znakové sady Unicode. Lze předpokládat, že tyto informace z pole *Návěští* běžný uživatel Souborného katalogu ČR nerozluští. Pro ujasnění lze doplnit, že písmeno „n“ na 5. pozici představuje status záznamu, v tomto případě se jedná o, jak již bylo předznamenáno, nový záznam. Následující litera „a“ dává najevo, že se jedná o textový dokument. Na 7. pozici je zapsáno „m“, což znamená, že dílo Maminka je monografií. Další vyplněné pozice informují o použité znakové sadě (Unicode) a o úrovni úplnosti záznamu (zde „7“, to znamená minimální úroveň), následující vyplněná pozice „a“ říká, že je forma katalogizačního popisu je AACR2. Ostatní rozepsané pozice řeší délku indikátorů, délku označení podpole, počet znaků délky pole, délku počáteční znakové pozice a implementačně definované části. V tomto tagu jsou údaje atributů **vyjádření**.

Druhým tagem, který je zahrnut do záznamu, je *FMT*. Formátem knihy (*FMT*) je kniha (angl. book, tedy zkratka „BK“), čímž lze rozumět atribut **provedení**. Dalším neopakovatelným polem je *001 - Identifikační číslo*. V uvedeném záznamu obsahuje pole 001 devět číslic („001614648“), toto systémové číslo pro kontrolu přiděluje instituce, která záznam vytvořila nebo rozšířila. Neopakovatelnými poli je též *Identifikátor kontrolního čísla (003)* a *Datum posledního zpracování (005)*.

Vybraný bibliografický záznam (č. 001858474) obsahuje i pole *007*, které je však nad rámec minimálního i doporučeného záznamu. Pole 007 nese název *Pole pevné délky pro fyzický popis*. Katalogizační pravidla rozlišují mezi *specifikací pro tištěný či rukopisný (okem čitelný) text* a *specifikací pro textový elektronický*

zdroj – e-book. Pole v tomto bibliografickém záznamu obsahuje dvě pozice. Na první pozici je v tomto případě zapsané písmeno „t“ představující text, čímž je nepřímo vyjádřeno **vyjádření díla** a písmeno „a“ dává najevo, že se jedná o normální písmo (dalšími variantami jsou například zvětšené, či Braillovo písmo), což je atribut **druh a velikost písma provedení**. Dá se s jistotou říci, že katalogizace pole byla vytvořena podle specifikace pro tištěný text,

Dalším polem je 008, do něhož se zapisují *Údaje pevné délky*. Toto pole nemá vyplněno všech 40 pozic. Prvních šest pozic vyjadřuje datum ve tvaru (rok-měsíc-den) prvního uložení. Toto datum je neměnné a je zpravidla generováno automaticky. Písmeno „s“ na sedmé pozici udává, že se jedná o právě jedno známé datum. Dalším uvedeným datem je rok vydání díla (to znamená, že Seifertovo dílo Maminka bylo vydáno v roce 1954). Dalšími zaznamenanými pozicemi je 14. a 15., které reprezentuje dvoumístný kód země vydání („xr“ oznamuje, že bylo dílo vydáno na území českého státu). Další specifikací knihy je, že obsahuje ilustrace, to se lze dozvědět z 21. pozice, jež je vyjádřena literou „f“, která zastupuje informaci o obrazových přílohách obsažených v knize. Literární forma je dohledatelná taktéž v tomto poli a to konkrétně na 33. pozici, která říká, že jde o poezii („p“). Kód obsahující tři znaky na téměř posledních pozicích značí, že se jedná o dokument, jejímž jazykem je český jazyk („cze“). Proto lze říci, že v poli 008 je zastoupen atribut **jazyk vyjádření**. Poslední, tedy 40. pozice, dává písmenem „d“ na srozuměnou, že dokument obsahuje i bibliografické informace.

Dále je do bibliografického záznamu zahrnuto neopakovatelné pole 015, v němž je uvedeno *Číslo národní bibliografie*, též známé pod zkratkou čČNB. V tomto konkrétním záznamu se jedná o „cnb000679235“. Pole 015 je jedinečné a nepřirazuje se všem dokumentům.

Mezi další opakovatelná pole patří 020, v němž se zpravidla zapisuje *Mezinárodní standardní číslo knihy*, známé pod zkratkou anglického ekvivalentu ISBN. Kniha z roku 1954 ISBN ještě neobsahovala, proto chybí podpole \$a, které je vyhrazeno pro toto číslo. Pole 020 však obsahuje podpole \$q, v katalogizaci známé jako *Zpřesnění*, kde se nejčastěji uvádí údaje o svazku nebo vazbě. Tento výtisk je vázaný („Váz.“, podle RDA by tento údaj nebyl zkrácený a podpole \$q by tedy bylo

rozepsáno a vypadalo takto: „vázáno“). Údaj o typu by se mohl řadit mezi atributy *provedení*, avšak ve FRBR není definován.

Pole 035 – *Systémové číslo* obsahuje identifikační číslo souvisejícího záznamu předřazené kódem formátu MARC, jež je uveden v kulatých závorkách („(OCoLC)23707274“).

Pole 040 zahrnuje informace o *Zdroji katalogizace*. Toto pole je neopakovatelné. V podpoli \$a je uvedena sigla instituce, která provedla prvotní katalogizaci, podpole \$b zastupuje údaje o jazyku katalogizace, podpole \$c obsahuje taktéž siglu knihovny, která převedla výsledný záznam do strojem čitelné podoby. Posledním podpolem pole 020 je podpole \$d, v němž se lze dozvědět informace o institucích, které daný záznam nějak upravili, či opravili. Tento bibliografický záznam byl vytvořen Národní knihovnou ČR („ABA001“), je v českém jazyce („cze“), převedení záznamu provedla ústřední knihovna v Českých Budějovicích („CBA001“, kdy „CB“ = České Budějovice a „A“ = ústřední knihovna) a záznam opravovala Národní Knihovna ČR („ABA001“) společně s vysokoškolskou knihovnou sídlící v Praze („ABD001“, detailněji „AB“ = Praha a „D“ = vysokoškolská knihovna).

Následujícími dvěma opakovatelnými poli je *Skupina Konspektu (072)* a *Mezinárodní desetinné třídění (080)*, známé též pod zkratkou MDT. Tyto dva údaje jsou taktéž povinné v minimálním záznamu pro SKC, musí být zastoupeno jedno z polí 072 nebo 080, případně obě. V tomto případě se o slovní vyjádření skupiny Konspektu zasloužilo slovní spojení „Česká poezie“, které slovně vyjadřuje klasifikační znak skupiny Konspektu „821.162.3-1“, jehož pořadovým číslem předmětové kategorie je číslo „25“. Neboť je i pole 080 opakovatelné, je v analyzovaném záznamu zastoupeno dvakrát. V prvním případě je v podpoli \$a zaznamenán klasifikační znak „21.162.3-1“, ve druhém případě se jedná o číselné zapsání „(0:82-1)“. Obě čísla Mezinárodního desetinného třídění jsou znaky MDT označeny v rozsahu souboru znaků MDT (angl. *Master Reference File*, MRF).

Pole 100 – *Hlavní záhlaví pro osobní jména* úzce souvisí s polem *Údaje o názvu (245)* a polem 700, proto budou na tomto místě rozebrána společně.

Povinným údajem v minimálním záznamu je hlavní název a první údaj o odpovědnosti, tyto údaje by se primárně měly zpracovávat z titulního listu daného provedení, případně z obálky, hlavičky, rubu titulní stránky, nebo z tiráže. V tomto příkladu se v oblasti údajů o názvu a odpovědnosti vyskytují údaje o názvu („Maminka“), údaje o odpovědnosti („Jaroslav Seifert ; [s kresbami Jiřího Trnky]“). Z údajů o odpovědnosti je zřejmé, že autorem knihy je Jaroslav Seifert, který jako osoba primárně zodpovědná za vznik díla, bude zapsán také do pole 100. V podpoli \$a je vždy uvedeno Osobní jméno ve formě Příjmení, Jméno („Seifert, Jaroslav“), podpole \$d uvádějí data, která souvisejí s daným původcem, nejčastěji se jedná o datum narození, případně úmrtí. Z údaje „1901-1986“ je patrné, kdy se autor narodil a kdy zemřel. Podpole \$7 zastupuje alfanumerickou kombinaci čísla autority („jk01110657“), které je jednotné pro daného původce v rámci souboru národních autorit. Posledním podpolem, je \$4, v němž je uveden kód role („aut“ znamená autor). Dalším údajem, který je zapsán v poli 245, je ilustrátor knihy Jiří Trnka, jakožto další původce umělecké formy popisovaného dokumentu, se tato osoba, podílející se na vzniku umělecké formy díla, zapíše do pole *Vedlejší záhlaví pro osobní jména* (700). Obdobně jako v tagu 100, je možné dohledat informace o tom, kdy se Jiří Trnka narodil a kdy zemřel (podpole \$d „1912-1969“), jaké je jeho číslo autority v souboru národních autorit („jk01140140“) a kód role „ill“ znamená, že je zodpovědný za ilustrace v knize. Tagy 100 i 700 nesou **údaje o odpovědnosti provedení**.

Dalším povinným a opakovatelným údajem v minimálním záznamu je označení vydání. *Údaje o vydání* lze najít v poli 250. V tagu 250 je zaznamenán atribut **provedení označení vydání**. Obdobně jako u názvových údajů a údajích o odpovědnosti, i údaje o vydání by měly být čerpány z titulní strany, obálky, hlavičky, rubu titulní stránky nebo tiráže. Tento bibliografický záznam byl zpracován ještě podle pravidel AACR2, proto se v podpoli \$a nachází zkráceně zapsaný údaj o vydání, tedy „1. vyd.“, podle nových pravidel by tento údaj musel být zapsán v plném znění, tedy „1. vydání“, případně „První vydání“, podle toho, jak je údaj o vydání zapsán v prameni, z něhož katalogizátor získával údaje pro popis.

Nakladatelské údaje, údaje o vytvoření díla a údaje o autorských právech katalogizátoři zapisují do pole 264, dříve to bylo pole 260. Tag obsahuje údaje

o místě vydání („Praha“, tedy atribut *provedení místo vydání*), jméno nakladatele („Československý spisovatel“, atribut *provedení nakladatel*) a rok vydání („1954“, atribut *provedení rok vydání*). Tyto údaje jsou údaji povinnými, pokud byl dokument vydán.

Dalšími údaji, které jsou v předloženém bibliografickém záznamu Seifertovy Maminky zapsány, jsou údaje o fyzickém popisu (atribut *rozsah nosiče*). Pole 300 – *Fyzický popis* by mělo uživatelům představit údaje o rozsahu (zde „91 s.“ znamená 91 stran), také informace o tom, zda dané provedení obsahuje ilustrace, přílohy a podobně. Číslo pět v hranaté závorce značí, že tato sbírka poezie obsahuje pět nečíslovaných listů („l.“ rovná se zkratka pro listy) obrazových příloh („obr. příl.“). Dalším dostupným údajem v podpoli \$b je informace o tom, že kniha je vybavena barevnými ilustracemi („barev. il.“). Neopomenutelným údajem fyzického popisu je též údaj, 21 cm (atribut *provedení rozměry nosiče*), jež lze najít v podpoli \$c a udává rozměr popisovaného zdroje. Další údaje o fyzickém vybavení nejsou v tomto tagu zaznamenány. Lze se tedy domnívat, že Seifertova Maminka z roku 1954 nemá žádné jiné fyzické zvláštnosti nebo neobsahuje doprovodný materiál, či přílohy.

Tag 490 – *Údaje o edici* patří také mezi opakovatelná pole a podle FRBR se jedná o atribut *provedení* označovaný jako *údaje o edici*. Bibliografický záznam nese v podpoli \$a název edice „České básně“ a v podpoli \$v je obsažena informace o označení pořadí svazku. Údaj „sv. 137“ znamená, že dílo Maminka (rok vydání 1954) vyšlo v edici České básně jako 137. svazek. Indikátor 1 znamená, že bylo vytvořeno vedlejší záhlaví. To však s sebou nese i další povinnost a to, zapsat tuto informaci ještě do pole 830 – *Vedlejší záhlaví pro edici*. Do tohoto pole se údaj o edici zaznamenává především proto, aby byl vytvořen jako selekční údaj, nejčastěji v podobě Název (autor), Název (korporace), nebo unifikovaný název. Zde se jedná o druhou zmiňovanou variantu zápisu („České básně (Československý spisovatel)“).

Dalším blokem údajů pro vyhledávání jsou pole poznámek, tedy 500 – *Všeobecná poznámka* a 520 – *Resumé*. V poli 500 \$a je zapsán záznam o tom, že toto dílo vyšlo v počtu 20 000 výtisků („20000 výt“). Do pole 520 byla zapsána neformalizovaná poznámka týkající se obsahu popisované jednotky.

Následuje *Rejstříkový termín – žánr / forma* (tag 655), kam se zapisují termíny označující žánr, či formu popisovaného dokumentu. Podpole \$a *Žánr / forma* či *základní termín* je neopakovatelné. Termín „česká poezie“ je jednoznačný a dostatečně specifický na to, aby i neodborný uživatel pochopil, o jaký žánr se jedná. Podpole \$7 je zastoupeno číslem autority ze souboru autorit („fd133958“). Doplňková informace je zaznamenána v podpoli \$2, kam se zapisují informace o zdroji záhlaví nebo termínu, v tomto případě.

Takzvané „devítistovkové tagy“ jsou poli charakteristickými a zároveň povinnými údaji pro Souborný katalog ČR. Pole 900 je neopakovatelné a zapisuje se do něj údaj o *Vlastníku a úrovni zpracování záznamu*. Tento údaj se dělí na pospole \$a, do něhož se ukládá sigla vlastníka záznamu („ABD001“) a v podpoli \$b váha záznamu („14“). Lokační údaje, a tedy údaje o tom, kde se nachází konkrétní *jednotka*, jsou zapsány v poli 910, tato informace je taktéž důležitá pro předání záznamu do SKC. Z bibliografického záznamu ve formátu MARC21 lze také zjistit, že toto provedení Seifertovy Maminky bylo digitalizováno, neboť obsahuje pole 911 – *Informace o digitalizaci*. V tomto tagu lze najít informace o instituci (vyjádřeno siglou), dále pak informaci o statusu digitalizace („zdigitalizováno“), ale i URL adresu, na níž je zdigitalizovaný dokument dostupný.

Seifertovo dílo Maminka, vyšlo poprvé v roce 1954, nejstarší záznam, který je možné dohledat v SKC je taktéž bibliografický záznam zahrnující provedení obsahující nakladatelské údaje z roku 1954 (vpravo). Nejnovější bibliografický záznam díla Maminka vznikl již v RDA v roce 2016 (vlevo). Na Obr. 19 – Porovnání záznamu v MARC21 a v RDA je možné vidět změny v katalogizační praxi při použití pravidel MARC21 a RDA.

Na obrázku 19 jsou barevně zachyceny entity FRBR. Entitu *dílo* (zakresleno modře) představuje tag 245 – *Údaje o názvu*, včetně údajů o odpovědnosti (atribut *provedení údaje o odpovědnosti*). Entita *vyjádření* (zakresleno červeně) je zastoupena v RDA novým polem 336 – *Typ obsahu*. Tento tag představuje *formu vyjádření*, v níž je dílo vyjádřeno, v tomto konkrétním případě se jedná o text. Entita *provedení* (zakresleno zeleně) se v bibliografickém (katalogizačním) záznamu

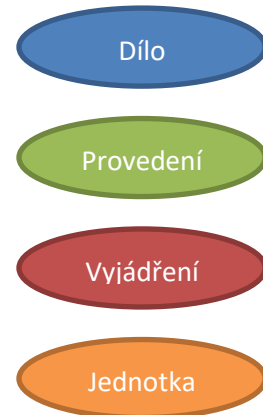
vyskytuje nejvíce, neboť zastupuje ztělesnění, či také zhmotnění, fyzickou podobu zaznamenání obsahu *díla* a jeho *vyjádření*. *Provedení* se v RDA vyskytuje v několika polích. Sestupně prvním polem je 250 – *Údaje o vydání*. Do tohoto v minimálním záznamu povinného tagu se zapisuje *označení vydání* a další údaje související s vydáním. Pole 264 (dříve 260) – *Nakladatelské údaje, údaje o vytvoření díla a údaje o autorských právech*, zahrnuje oblast údajů související se vznikem díla, nejčastěji se jedná o *místo a datum* (copyright) *vydání*, zároveň tento tag také obsahuje jméno *nakladatele*. Poslední pole, které obsahuje údaje označující se podle FRBR jako entita *provedení*, je tag 300 – *Fyzický popis*, v němž se lze, jak už sám název pole napovídá, dozvědět informace o fyzických vlastnostech popisovaného zdroje (například *rozsah a rozměr provedení*, pokud katalogizovaný zdroj obsahuje nějaký doprovodný materiál, nebo ilustrace, tak také tyto doplňující informace). V uvedeném příkladu bibliografického záznamu díla Maminka z roku 1954 je možné do provedení zařadit také pole 490 – *Údaje o edici* (atribut *provedení údaje o edici*) Záznam zpracovaný podle pravidel RDA, tedy dílo Maminka z roku 2016, obsahuje taktéž atribut entity *provedení* pole 338 - *Typ nosiče*, který se stal povinným údajem, neboť zrcadlí formát paměťového média. Že se jedná o textové *vyjádření*, je taktéž znázorněno v prvním poli bibliografického záznamu. V *Návěští* písmeno „a“ na 6. Pozici signalizuje, že se jedná o textový dokument. Ve druhém řádku seshora, v poli *FMT – BK*, tedy formát kniha (angl. *book*, proto kód druhu dokumentu BK) je také vyjádřeno provedení. Entitu *jednotka*, pro niž bylo na Obr. 19 – Porovnání záznamu ve formátu MARC21 podle pravidel AACR2 a v RDA vybráno oranžové zbarvení, zastupují pole 900 – *Vlastník a úroveň zpracování záznamu* a 910 - *Údaje pro souborný katalog*, kam se píše sigla vlastníka záznamu, neboť právě u vlastníka lze dohledat exemplář konkrétního díla, jeho vyjádření a provedení.

RDA:

```

LDR      ----na n-a22-----i-4500
FMT      BK
001      KN3182000000112592
003      CZ-PrSKC
005      20161026153001.0
008      161026s2016----xr-|||||||||||||cze-d
020      |a 978-80-00-04499-6 |q (vázáno) : |c Kč 249.00
040      |a LNG501 |b cze |e rda
1001     |a Seifert, Jaroslav, |d 1901-1986 |7 jk01110657 |4 aut
24510    |a Maminka / |c Jaroslav Seifert : |ilustrovala Jana Kiselová-Siteková
250      |a 9. vydání (1. v této podobě)
264 1    |a Praha : |b Albatros, |c 2016
300      |a 75 stran : |b ilustrace
336      |a text |b txt |2 rdacontent
337      |a bez média |b n |2 rdamedia
338      |a svazek |b nc |2 rdacarrier
6530     |a verše |a poezie |a česká poezie
7001     |a Kiselová-Siteková, Jana, |d 1942- |7 in19981001630 |4 ill
900      |a LNG501 |b 14
910      |a LNG501 |x KN3182000000112592 |w |
SYS      007192112
[ http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=007192112&local_base=SKC ]

```


AACR2:

```

LDR      ----na n-a22-----a-4500
FMT      BK
001      101707
003      CZ-PrSKC
005      19980101000000.0
008      980101s1954---cs-----|-----cze--
040      |a ABG001 |b cze |c ABG001
1001     |a Seifert, Jaroslav, |d 1901-1986 |7 jk01110657 |4 aut
24510    |a Maminka / |c Jaroslav Seifert |kрасby Jiří Trnka
260      |a Praha : |b Československý spisovatel, |c 1954
300      |a 92 s., il. příl
4901     |a České básně ; |v sv. 137
5209     |a Knižka jímavých veršů je prodchnuta láskou k matce a vzpomínkami na dětství.
60014    |a Seifert, Jaroslav, |d 1901 -1986
7001     |a Trnka, Jiří, |d 1912-1969 |7 jk01140140 |4 ill
900      |a ABG001 |b 7
910      |a ABG001 |x 101707 |b B 12254 |w |
SYS      004825832
[ http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=004825832&local_base=SKC ]

```


4 Průzkum informačních potřeb uživatelů

V této kapitole bude charakterizován a popsán výzkum informačních potřeb uživatelů, bude zde rozebrána zvolená metodologie a detailněji popsána jak struktura dotazníku a průběh pozorování, tak zde budou představeny výzkumné otázky a jejich výsledky uskutečněného průzkumu informačních potřeb.

V sociálních výzkumech se rozlišují dva základní přístupy ke zkoumání, jsou jimi kvantitativní a kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkumy pracují se strukturovaným sběrem dat (například dotazníky a testy), který následně umožňuje lepší měřitelnost a porovnatelnost odpovědí velkého vzorku, a tím potvrzení, či vyvrácení předem definovaných hypotéz (Hendl, 2016, s. 42). Jak uvádí Disman, kvantitativní výzkum přináší omezené množství informací od velkého počtu jedinců, na rozdíl od kvalitativního průzkumu, u něhož je to naopak. Na druhou stranu velkou nevýhodou použití kvalitativního výzkumu je nemožnost generalizování výsledků na populaci, což je způsobeno právě zařazením menšího vzorku dotazovaných do průzkumu (Disman, 2002, s. 286), avšak „*kvalitativní výzkum má pomoci porozumět pozorované realitě*“ (Disman, 2002, s. 291). U kvalitativních výzkumů se lze setkat s relativně nestandardizovanými odpověďmi, proto je jejich statistické zpracování a zobecňování téměř nemožné, případně o poznání složitější, než je tomu v případě kvalitativních průzkumů. Nutno však podotknout, že jak kvalitativní, tak kvantitativní zkoumání mají své výhody, i nevýhody, a proto slovy Petruska: „*Kvalitativní metodologie není ani lepší a snad ani horší než kvantitativní postupy*“ (Petrusek, 1993, s. 128). V některých pracích se lze setkat s kombinací těchto dvou metod, v této práci je však upřednostněna kvalitativní metodologie. Pro tuto konkrétní práci byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s jednotlivými respondenty a jako doplňující metoda stínování (jinými slovy též pozorování) během vyhledávání konkrétních knih.

I přes fakt, že FRBR bylo prvotně zamýšleno jako uživatelsky orientovaný model, neexistovaly žádné studie zabývající se uživatelskou přívětivostí a jejich potřebami. Ba naopak, studijní skupina IFLA zaměřená na funkční požadavky na bibliografické záznamy (angl. *IFLA Study Group*) se před vytvořením modelu rozhodla, že především z časových důvodů, ale také kvůli mezinárodnímu přesahu studie, nebude provádět žádný předvýzkum uživatelských potřeb (Madison, 2005,

s. 15-37). Studijní skupina IFLA zaměřená na FRBR během příprav na vytvoření nového konceptuálního modelu FRBR pracovala s odborníky (často světové úrovně), kteří svými poznámkami, podněty a připomínkami přispěli do diskuze. Jak ve své práci uvádí Carlyle, nebylo však jisté, zda FRBR plní své cíle (Carlyle, 2006, s. 264-73). Na tuto poznámku reagovala také Pracovní skupinou k budoucnosti bibliografické kontroly při Knihovně Kongresu (angl. *Working Group on the Future of Bibliographic Control*), která navrhovala pozastavit činnost. K tomuto kroku se také přimlouvali ostatní odborníci z oboru knihovnictví a informační vědy, kteří řadili otázku spojenou s uživatelskými potřebami mezi velmi podstatné a důležité. Všechny tyto výzkumy a předvýzkumy probíhaly spíše na teoretické úrovni, proto se tato práce chtěla zaměřit také na to, jak FRBR uživatelé využívají v praxi, především během vyhledávání v SKC. Jak již bylo uvedeno v teoretickém úvodu, autoři studie FRBR vycházeli ze čtyř obecných uživatelských potřeb, které považovali za nejdůležitější při využívání knihovních katalogů. Tyto čtyři body byly taktéž více méně zahrnuty do průzkumu informačních potřeb dotazovaných uživatelů. V průzkumu informačních potřeb bylo cílem také prozkoumat i tyto skutečnosti, tedy zda se uživatelům Souborného katalogu ČR podařilo najít a identifikovat entitu, následně ji vybrat a získat k ní přístup.

Před průzkumem uživatelských potřeb byly definovány následující výzkumné otázky:

1. „*Nachází se v bibliografických záznamech Souborného katalogu České republiky dostatečný počet atributů provedení a vyjádření?*“
2. „*Jaké jsou nejčastější a nejvyhledávanější atributy provedení / vyjádření?*“
3. „*Jaké jsou další atributy provedení a vyjádření, které uživatelům v bibliografických záznamech chybí?*“
4. „*Jsou pro uživatele důležitější atributy provedení (fyzická podoba), než atributy vyjádření?*“
5. „*Je pravdivá Pannizzioho teorie, že pro uživatele (čtenáře) je nejdůležitější vyhledat konkrétní dílo?*“

Pro rozhovor byly vybrány konkrétní osoby, a tím se zvýšila adresnost otázek. Všem účastníkům rozhovoru a pozorování bylo v úvodu zmíněno, že v diplomové práci nebudou uváděny konkrétní osobní údaje spojované s jejich

jménem. V praktické části práce jsou v souvislosti s odpověďmi na otázky a stínování uváděna fiktivní jména respondentů. Do výzkumu bylo vybráno a také se zapojilo 30 respondentů. Dotazovaní byli lidé různého věku, nejmladšímu bylo v době polostrukturovaného rozhovoru 16 let, nejstaršímu 50 let. Nejvíce zastoupenou skupinou byli respondenti mezi 23. a 30. rokem stáří věku. Mezi respondenty byli jak středoškoláci, tak osoby, které studovaly nebo již vystudovaly vysokou školu. Ač prvotním cílem bylo nezahrnovat do průzkumu studenty knihovnictví, dvě osoby studující knihovnictví nakonec do průzkumu byly zařazeny. Rozhovory probíhaly v nejrůznějších prostorách, většina průzkumu probíhala v knihovně, několik také v kavárenských zařízeních. Potřebným vybavením byl počítač, respektive notebook, aby dotazovaný mohl být pozorován během vyhledávání díla v SKC.

4.1 Polostrukturované rozhovory

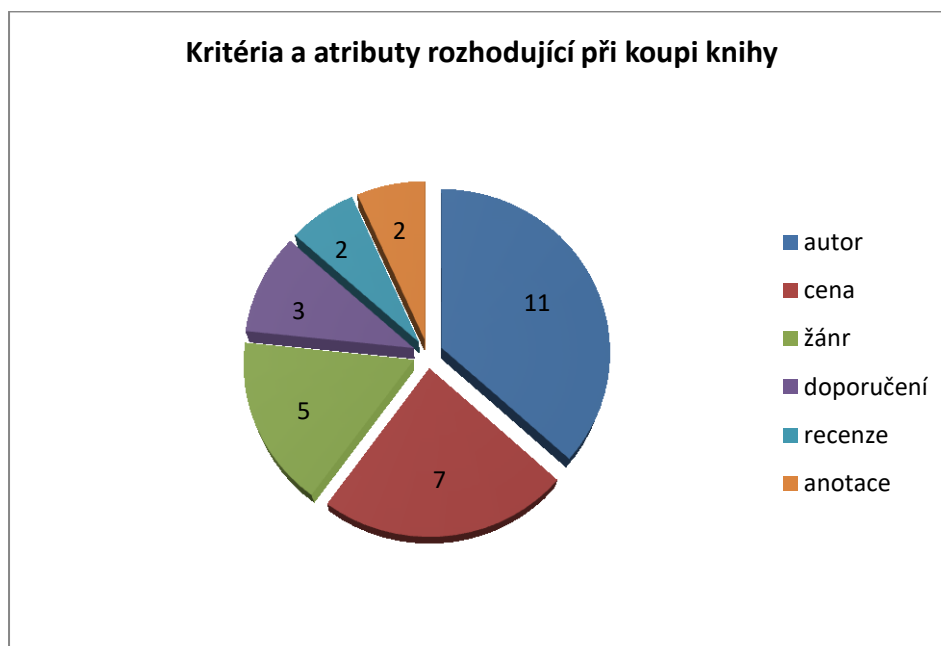
Výzkumným cílem bylo získat odpovědi na výzkumné otázky. Pro tento průzkum informačních potřeb uživatelů byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor (někdy též označován jako interview) byl zvolen pro průzkum uživatelských potřeb s ohledem na úspěšnost dokončeného rozhovoru (návratnost dotazníků je totiž o poznání nižší), dotazovaný také nemůže vynechat otázku, na kterou se tazatel ptá, a během rozhovoru je snadnější doptat se na detaily, případně na nejasnosti, které v dotazníkovém šetření mohou vzniknout (Disman, 2002, s. 141). Tato kvalitativní metoda je využívána v nejrůznějších oborech, nejčastěji však v sociologii a psychologii a to především proto, že dotazovaný může rozvinout svoji myšlenku a nemusí se například vejít do kolonky, nebo vybrat z předpřipravených variant, jak je tomu u dotazníkového šetření. Polostrukturovaný rozhovor se od rozhovoru liší tím, že dotazovaný má připravené otázky. Polostrukturovaný rozhovor je tedy jinými slovy charakteristický tím, že je částečně řízený. V tomto případě má dotazovaný připravené otázky, případně okruh, na který se chce ptát, není však daná přesná posloupnost jednotlivých pokládaných otázek. Největší výhodou dotazování je, že tazatel může pokládat doplňující otázky a v případě nejasností je přeformulovat do takové podoby, aby byly dotazovanému snadněji pochopitelné a nedošlo tak k nepochopení. Tato relativní volnost rozhovoru vede k vytvoření přirozenějšího dialogu (Reichel, 2009, s. 110-112).

Struktura polostrukturovaného rozhovoru se již z logiky věci u jednotlivých dotazovaných lišila. Organizace otázek byla rozdílná, avšak u všech respondentů se cíl odvíjel od výzkumného cíle, jímž bylo získat odpovědi na výzkumné otázky. Předběžná struktura byla koncipována a rozdělena do třech částí. U všech dotazovaných došlo během úvodních pár minut rozhovoru k představení, krátkému popisu studovaného oboru a několika slovy byla nastíněna diplomová práce. Také byla zmíněna předběžná doba trvání a ujištění o pracování s daty v co největší anonymitě. Co se týče řazení a obsahu otázek, úvodní otázky měly za úkol navázání kontaktu s dotazovanými. První dvě otázky byly zvoleny záměrně krátké a jednoduché, aby se dotazovaný nezalekl. Jednalo se o otázku „*Čtete knihy?*“, u níž byla předpokládána odpověď „*ano*“, či „*ne*“. Druhá otázka byla taktéž spíše „zahřívací“, v úvodu polostrukturovaného rozhovoru byla snaha zařadit nějakou neproblémovou, ale alespoň z části zajímavou otázku. Jako otázka, která splňuje zmíněné požadavky, byla vybrána otázka: „*Kolik knih za měsíc přečtete?*“. U této druhé otázky, která byla pro všechny dotazované stejná, byla předpokládána odpověď číselné vyjádření. Druhá a nejdůležitější třetina otázek se zaměřovala již na **provedení** a **vyjádření** s přihlédnutím k FRBR. Na závěr rozhovoru byly zahrnuty tři sociodemografické otázky, které se dotazovaly na pohlaví, věk a místo bydliště respondenta. Na závěr polostrukturovaného rozhovoru zaznělo též poděkování za čas věnovaný danému dialogu a rozloučení.

Odpovědi na úvodní otázky se velice různily, neboť se do průzkumu zapojili jak lidé, kteří čtou hodně (například i 10 knih za měsíc), tak se samozřejmě našli i tací jedinci, kteří čtou zřídka (spíše periodika, noviny a časopisy, knihy spíše méně často). Tyto dvě otázky („*Čtete? Pokud ano, kolik knih za měsíc?*“) byly pro všechny stejné. Další otázky se různily, ale s většinou dotazovaných dialog sklouzl hlavně k rozebírání, zda a jak často chodí do knihovny, jestli nakupují knihy (ať už pro sebe, nebo jako dárek pro někoho blízkého) v kamenné prodejně, či v internetovém knihkupectví, zda chodí do antikvariátů a podobně.

Cílem uvedených příkladových v zásadě nenápadných otázek bylo také zjistit, podle jakých atributů **provedení** a **vyjádření** se čtenáři rozhodují. Z dialogů vyplynulo, že většina lidí si knihu vybírá podle autora, druhou nejčastější odpovědí bylo, že je zajímavá cena, třetí nejfrekventovanější odpověď byl žánr knihy. Dalšími variantami bylo: doporučení známých a kamarádů (během studií doporučení vyučujících), dále pak podle recenzí, případně anotace. Na výšečovém grafu

(viz Graf 1: Kritéria a atributy rozhodující při koupi knihy) jsou uvedeny nejčastější odpovědi na otázky, podle čeho se čtenáři (někteří jsou zároveň uživateli jedné nebo více knihovny) orientují při výběru (koupi) knih pro sebe, nebo známé a to jak v kamenném, ale i internetovém knihkupectví, bazaru knih, antikvariátu a podobně.

Graf 1 – Kritéria a atributy rozhodující při koupi knihy

4.1.1 Atributy provedení

Nadpoloviční většina dotazovaných (17) uvedla, že do kamenné prodejny jdou již pro konkrétní knihu, zaměřují se tedy na atribut **název provedení**. A následně se v knihkupectví orientují podle autora (to znamená podle atributu **provedení údaje o odpovědnosti**), případně si najdou sekci s příslušným žánrem, oborem (atribut není ve FRBR definován), kde pak vyhledávají podle autora konkrétní **dílo**. Několik jedinců přiznalo, že se často v knihkupectví neorientují a raději se zeptají obsluhy u informačních pultů. Obdobně to platilo i v případě knihovny, kdy si čtenáři raději nechají knihu najít a zaplatí poplatek (tak je tomu například v Městské knihovně v Praze), než „*abych ji složitě hledala a bloudila mezi regálama*“ (Jana, studentka gymnázia, čtenářka MKP, 19 let, Praha).

Zbývající dotazovaní (13) odpověděli, že do kamenné prodejny chodí, aniž by šli pro konkrétní knihu. Tři z těchto 13 dotazovaných uvedli, že stejným

způsobem se orientují v knihovně, když nevědí, jakou knihu si půjčit, když tedy nejsou rozhodnutí pro konkrétní knihu od konkrétního autora. V takovém případě pak chodí po knihkupectví (knihovně) a buďto je zaujme obálka knihy (častěji se takovéto odpovědi vyskytovaly v souvislosti s knihkupectvím, neboť zde jsou knihy často seskupené v různých pyramidách a jsou řazeny obálkou dopředu, jakožto snaha zaujmout přebalem (tento vnější znak také není ve FRBR definován), nebo je kniha zaujme (případně odradí) svojí tloušťkou, jinými slovy počtem stran (ve FRBR jde o atribut ***provedení rozsah nosiče***).

Z polostrukturovaných rozhovorů taktéž vyplynulo, že konkrétní ***dílo***, kdy je znám autor a název, si spíše objednájí přes internet, kdy mohou využít různé srovnávací portály (i v tomto případě tedy rozhoduje cena). Pro nakupování knih přes internet by se rozhodli spíše mladší dotazovaní, starší preferují osobní výběr. Osobní návštěvy upřednostňují spíše také ti, kteří nejdou pro konkrétní dílo. V tomto druhém případě jsou pro dotazované důležité především vnější znaky knihy, tedy přebal a obálka titulu, tloušťka knihy (počet stran) a následně již zmiňovaná cena. V bibliografických záznamech se údaje o ceně píší do pole 020, ve FRBR se cenou zabývají ***údaje o dostupnosti***, což je atribut ***provedení***.

Z rozhovorů lze taktéž vyvodit závěr, že nakladatelské údaje, jež jsou v modelu FRBR definovány jako atributy provedení ***místo vydání / distribuce*** a ***nakladatel / distributor*** nejsou pro uživatele klíčové. Deset dotazovaných však zmínilo, že mají rádi, když jim knížky „*ladí do poličky, líp se na to kouká, takže si vždycky vybírám knížky stejný edice a nejlíp i stejný vydání*“ (Aneta, studentka VŠE, 24 let, Praha). Jak lze odvodit z této odpovědi, pro Anetu jsou také zásadní ***označení vydání***, případě ***datum vydání nebo distribuce*** a taktéž ***údaje o edici***. Všechny tři zmiňované údaje se podle FRBR řadí do atributů ***provedení díla***.

Těchto deset dotazovaných uvedlo i jaké edice, jaká vydání a od jakých autorů knihy vlastní. Pro zajímavost zde budou tato díla uvedena, jsou to následující autoři a jejich díla (řazeno abecedně podle autora):

Dick, Philip K. – jeho díla

Gabaldon, Diana – série Cizinka

Moyes, Jojo – její díla

Nesbø, Jo – série o Harrym Holeovi

Ottův slovník naučný

Pratchett, Terry – série Úžasná Zeměplocha

Riggs, Ransom – knihy o Sirotčinci slečny Peregrinové

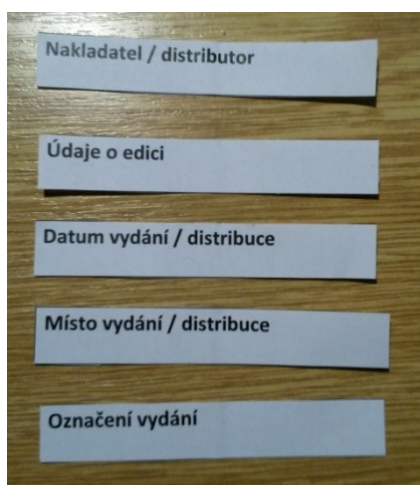
Rowlingová, J. K. – a její knihy o Harrym Potterovi

Tolkien, J. R. R. – a jeho trilogie Pán prstenů

Žemlička, Zdeněk – série Vlčice

V některých případech se lze domnívat, že je víc čtenářů, kteří mají stejné vydání (atribut **provedení označení vydání**), popřípadě vlastní stejnou edici (atribut **provedení údaje o edici**), avšak během rozhovoru si na tuto informaci nevzpomněli.

Těmto deseti dotazovaným, kteří potvrdili domněnku, že jsou pro ně důležité nakladatelské údaje a údaje o vydání, byl zadán úkol. Dotazovaní dostali papírové kartičky (o velikosti cca 2 cm x 10 cm), na nichž byly zapsány **atributy vyjádření** pojící se k nakladatelským údajům. Kartičky obsahovaly následující údaje (řazeno abecedně): *datum vydání / distribuce, místo vydání / distribuce, nakladatel / distributor, označení vydání a údaje o edici*.

Obr. 20 – Preference atributů provedení

Na Obrázku 20 – Preference atributů provedení lze vidět preference Honzy, studenta FF UK. Honzovým úkolem, neboť splňoval požadavky, že vlastní nějakou edici, nebo knihy od jednoho autora, bylo seřadit papírové kartičky, na nichž byly zapsány výše zmíněné atributy **provedení** tak, aby odpovídaly jeho preferencím, které následně vedou k výběru konkrétního titulu v knihkupectví.

Druhým úkolem bylo k tomuto slovnímu vyjádření atributů **provedení díla** přiřadit konkrétní příklady. Pozorovaní obdrželi připravené kartičky. Cílem tohoto zdánlivě primitivního úkolu bylo zjistit, zda dotazovaný opravdu ví, co slovní vyjádření znamená. Na předpřipravených kartičkách byly následující informace (řazeno abecedně): *2. vydání, Albatros, Brno, 1954, 2002, České básně, Československý spisovatel, Laskavé čtení, První vydání, V Praze*.

Výsledkem tohoto úkolu bylo, že dva pozorovaní si v tomto případě spletli *označení vydání* a *datum vydání / distribuce*. Zbývající pozorovaní nakladatelským údajům a údajům o vydání a edici rozuměli a dokázali je správně přiřadit.

Jak již bylo zmiňováno, pro některé čtenáře je důležitým kritériem výběru také údaj o *rozsahu nosiče* (atribut *provedení*). Výsledné odpovědi se v tomto případě špatně sumarizují, neboť tento atribut je pro čtenáře velice individuálním znakem. Dá se však zhodnotit, že převažují čtenáři, kterým na počtu stran nezáleží.

Posloupně dalším atributem *provedení*, jenž je definován v modelu FRBR, je atribut *materiál*. U tištěných publikací je jasné, že do materiálu se řadí papír. Doplnující otázky na čtenáře však zněly trochu jinak, zda se jim dobře čte z bílých, či preferují „žluté“ recyklované papíry. V běžné tiskové praxi je nejpoužívanějším papírem bezdřevý ofsetový papír, již z názvu lze vyvodit, že jde o hladký papír vyznačující se nejvyšší bělostí. Pro velmi silné knihy se doporučuje použít tenký bezdřevý tiskový (tzv. bibliový) papír. Knihy vytištěné na dřevitém papíře se zdají lehčí, i přes fakt, že jsou silnější, než knihy vytištěné na bezdřevém ofsetovém papíře. Pro brožované knihy (paperbacky) a spotřební knihy je nejlepší volbou dřevitý novinový papír. Dřevité papíry se používají díky svojí neprůsvitnosti (Pistorius, 2011, s. 66-67). Z doplňujících otázek vyplynulo, že čtenáři preferují jako by zažloutlé papíry, než lesklé bílé.

Rozměry, další atribut *provedení*, o nichž se většina dotazovaných vyjádřila jako o nepotřebném údaji. Výjimkou však byli opět „sběratelé“, tedy ti čtenáři, kteří si knihy kupují domů a rozměr pro ně je jedním z důležitých parametrů knihy. Stejně důležitým údajem pro tyto dotazované bylo, o jakou formu nosiče se jedná (atribut *provedení forma nosiče*) a zda se jedná o vazbu typu paperback (brožovanou knihu) nebo vázanou (tento atribut *provedení* ve FRBR není definován).

Jedny z posledních otázek druhé a nejzásadnější části polostrukturovaného rozhovoru se zaměřovaly na atribut *provedení druh a velikost písma*. Na otázku *druhu písma* nedokázala většina dotazovaných odpovědět. Domnívali se, že jsou převážně všechny knihy tištěné jedním fontem. Jak uvádí Pistorius, volba fontu písma se liší podle typografa. V knižní produkci převládají patková (serifová) písma, která se kvůli dolnímu zakončení docilují lepšího toku textu a lépe se čtou. Nejčastějšími druhy patkového písma jsou například Times (New) Roman, Bodoni, Goudy, Garamond, Baskerville a Bookman (Pistorius, 2011, s. 86). Atribut *velikost*

písma je důležitým atributem nejen pro děti a starší čtenáře, avšak jeho dohledání je ještě problematictější, než údaj o druhu písma.

4.1.2 Atributy vyjádření

Tato analýza se zabývala pouze tištěnými textovými dokumenty, jejichž atributem *vyjádření (název a forma vyjádření)* je tedy abecedně-číselný zápis *vyjádření díla*. Avšak v některých rozhovorech byly otázky položeny i s ohledem na atribut *forma vyjádření*. Kdy dotazovaní přiznali, že nejčastěji během jízdy ve vlaku, autem, nebo před spaním poslouchají audioknihy, u kterých už nejde o *vyjádření* alfa-numerické, ale už zvukové. Tato díla jsou často kromě jiného *vyjádření* také upravená, v tom případě se pak už jedná o jiná díla.

Více než polovina dotazovaných poznamenala, že čte knihy jak v češtině, tak v angličtině (případně v jiném jazyce), a proto je pro ně informace o *jazyku* (tedy atribut *jazyk vyjádření*) velice důležitá. Nikdo z dotazovaných však nevyhledává knihy podle překladatele (atribut *provedení údaje o odpovědnosti*).

Další atribut pojící se k *provedení*, k němuž se vztahovaly otázky, bylo *datum vyjádření* tedy údaj, který by měl čtenáři přiblížit, v jakém roce dílo vzniklo, případně atribut *souvislost s vyjádřením* (období, v němž dílo vzniklo). U těchto dvou zmiňovaných atributů lze říci, že jsou pro dotazované důležité jenom z části. Většina dotazovaných tyto atributy během vyhledávání knihy (v knihovním katalogu, na internetu a tak podobně) vůbec nepoužívá. Našli se však tací, kteří by tento údaj uvítali. Například v případě, že se jedná o knihu, která je vyjádřena v jiné, než v moderní češtině a její obsah by byl tedy obtížněji pochopitelný a složitější během čtení.

4.2 Pozorování – stínování během vyhledávání v SK ČR

Druhá metoda sběru dat, která byla během průzkumu informačních potřeb využita, je stínování. Pozorování (někdy také pojmenované jako stínování) je technika sběru dat, s níž se lze setkat u mnoha kvalitativních průzkumů jako s doplňkovou metodou. Rozhovory například kombinaci toho, co si dotazovaný o něčem myslí. U stínování tazatel pozoruje projevy chování, snaží se zachytit, co respondent dělá (Hendl, 2016, s. 195).

V tomto konkrétním případě se vždy jednalo o otevřené pozorování, neboť pozorovaný věděl, že je sledován. Dalším bodem byla snaha pozorovatele

nezúčastňovat se pozorování, tedy snažit se nezasahovat do chodu a činnosti pozorovaného. Pozorování bylo zasazeno do reálné, relativně přirozené situace, neboť pozorovaný vyhledával v SKC. Metoda sběru dat pozorováním byla částečně strukturovaná díky předem připravené předběžné struktuře toho, o co budou pozorování účastníci průzkumu žádáni a jaký úkol jim bude zadán. Cílem pozorování bylo potvrdit výsledky získané v předchozím polostrukturovaném rozhovoru a prověřit si je na praktických příkladech.

Pozorování probíhalo po ukončení polostrukturovaného rozhovoru. Stejně tak jako polostrukturované rozhovory, tedy i pozorování probíhalo v nejrůznějších prostorách (většina v knihovně, několik také v kavárenských zařízeních). Potřebným vybavením byl počítač, respektive notebook, aby dotazovaný mohl být pozorován během vyhledávání díla v SKC. K pozorování byl využit pouze počítač s připojením na internet a to z důvodu možnosti navštívení webové stránky www.skc.nkp.cz. Pozorování se konalo od 1. listopadu 2016 do konce roku 2016.

Na tomto místě je nutné ještě poznamenat, že ne všichni pozorovaní využívají, případně vůbec znají Souborný katalog České republiky. Zároveň je potřeba podotknout, že i když se práce zaměřuje na atributy provedení a atributy vyjádření, nešlo během pozorování oddělit to, jak jsou data prezentována v OPACu. Ač se práce zaměřuje na atributy vyjádření a provedení, nepodařilo se odloučit software a uživatelskou přívětivost webového rozhraní katalogu od zaznamenaných bibliografických údajů. V mnoha případech proto došlo k problému ne s atributy, ale s jejich prezentováním, případně s formulací dotazu během vyhledávání. Z dotazování na toto téma vyplynulo, že čtenáři, kteří online knihovní katalogy, OPACy knihoven, které navštěvují, používají, vyhledávají pouze v knihovním katalogu své konkrétní knihovny (například knihovní systémy LANius, Clavius, Carmen), nikoli v Souborném katalogu ČR. První rozdíl se proto objevily hned na začátku. Pozorovaní byli nejprve požádáni, aby zkusili v Souborném katalogu ČR najít dílo **Maminka**, jejímž autorem je Jaroslav Seifert. Našli se tací čtenáři, kteří do selekčního pole *Zadejte slovo nebo slovní spojení* na úvodní stránce SKC, zadali dotaz „*Maminka Jaroslav Seifert*“. Jen pět účastníků pozorování využilo možnost *Rozšířeného vyhledávání*, kdy využili možnost vyhledávat podle nejrůznějších údajů. V obou případech se pozorovaným objevilo 34 výsledných záznamů. Znejistění nastalo následně, kdy byli pozorovaní požádáni o selektování textových dokumentů a knih, jinými slovy, aby se jako výsledné záznamy neobjevovaly bibliografické

záznamy zhudebněných děl a další speciální dokumenty, ale pouze knihy. S tímto požadavkem si většina pozorovaných nevěděla rady.

Následně byli dotazovaní požádáni, aby si vybrali vydání z roku 2016 a rozklikli si jeho detailnější *Standardní* bibliografický záznam (tento záznam byl zvolen s ohledem na provedenou analýzu v praktické části této práce).

Všem pozorovaným byl nejdříve nabídnut čas na seznámení se s bibliografickým záznamem. Všichni pozorovaní nejdříve trochu zmateně rolovali na konec bibliografického záznamu, ani jeden pozorovaný během tohoto úvodního seznamování s prostředím nevyužil záložky *Katalogizační záznam*, *Stručný záznam*, *MARC*, ani *Citace*. Následně měli pozorovaní vyjádřit svoje pocity a první dojmy a pokusit se shrnout klady a zápory, co se jim líbí, čemu nerozumí a tak podobně. Všichni do jednoho oceňovali naskenovanou obálku, zmiňovali, že je zaujala na první pohled, pak také, že díky obálce se stal záznam zajímavějším a našli se i tací, kteří tvrdili, že díky vloženému obrázku obálky by si někteří jiní čtenáři mohli vzpomenout, zda chtějí opravdu tuto edici, toto vydání a podobně. Někteří mezi klady zařadili také zvýraznění názvových údajů a údajů o odpovědnosti tučným písmem.

Jako nejčastěji zmiňované negativum byly zmiňovány abecedně-číselné kódy u knihoven v sekci *Ve fondu*. V tomto případě byla pozorovaným položena otázka, zda tedy nerozumí, v jaké knihovně by danou knihu **Maminka** od Jaroslava Seiferta našli. Na otázku: „*Víte, jaká knihovna danou knihu vlastní?*“ odpovídali pozorovaní zmateně. Více než polovina začala číst jména knihoven (NK ČR Praha, Městská knihovna Praha, Moravská zemská knihovna Brno atd.), několik zvědavějších kliklo na tlačítko *Zobrazit na mapě*, kdy se jim následně zobrazila mapa České republiky s trojúhelníky, které směřují k názvům těch měst, která mají jednotku ve fondu. Potvrdila se také domněnka, že uživatelé moc nečtou návody a okolní poznámky, neboť ani jeden pozorovaný si po položení otázky směřující k nalezení knihy v konkrétním fondu nepřečetl poznámku nahoře v SKC: „*V základním (standardním) zobrazení získáte kliknutím na údaje v poli Ve fondu informace o příslušné knihovně, která dokument vlastní. Pokud knihovna poskytla údaje k propojení do lokální báze, kliknutím na tlačítko Lokální záznam zjistíte aktuální stav exemplářů/jednotek a možnost výpůjčky (otevře se samostatné okno prohlížeče).*“ Mezi další zápor řadili dotazovaní popisek, slovní vyjádření u autora knihy. V tomto případě se dalo setkat s názory, že *Hlavní záhlaví* není dostatečně

správné pojmenování pro autora, namísto *Hlavní záhlaví* respondenti navrhovali zjednodušení na *Autor*.

Dotazovaným byly pokládány otázky typu: „*Přijde vám tento záznam přehledný?*“, na níž reagovali zpravidla kladně. Další otázky směřovaly na atributy **vyjádření** a **provedení**. „*O jaké vydání knihy se jedná?*“ nebo „*V jakém městě byla kniha vydána?*“. Na takové otázky byli dotazovaní schopni odpovědět správně. Další o trochu složitější dotazy směřovaly na vazbu knihy. V tomto případě ne všichni dotazovaní dokázali najít odpověď na tuto otázku, která se skrývá v závorce za ISBN. Dotaz také padl na *Poznámku* (v poli 500 je uvedeno: „*Terminologický slovník*“), kdy pozorovaným nebylo jasné, co má tento údaj znamenat. A doptávali se, zda se nejedná o chybu, protože „*Seifert psal přece poezii, co s tím má co dělat slovník?*“ (Karolína, studentka, 18 let, Kutná Hora).

Jako druhá část pozorování bylo vybrat si jakýkoli titul (například co pozorovaný čte, někomu daroval, nebo o které publikaci v poslední době zaznamenal jakékoli informace) a ten se pokusit v Souborném katalogu vyhledat.

Při pozorování se začala rýsovat odpověď na pátou výzkumnou otázku: „*Je pravdivá Pannizzioho teorie, že pro uživatele (čtenáře) je nejdůležitější vyhledat konkrétní dílo?*“, protože se začalo potvrzovat, že nejčastěji pozorované a pozorovaní vyhledávali podle jména a příjmení autora (atribut **provedení údaje o odpovědnosti**) a podle názvu díla (atribut **název provedení**). Častokrát se stalo, že pozorovaní nebyli spokojení s počtem výsledných záznamů. Problémy nastávaly právě proto, že kromě jména autora a názvu díla pozorovaní nezadávali další specifická kritéria. Proto se často stalo, že se objevilo například sto, ale i dvě stě a více výsledných záznamů, se kterými ovšem pozorovaní nedokázali dále pracovat.

Atribut **Označení vydání**

Jedna z pozorovaných, budeme ji pro tuto chvíli nazývat Hana, se například rozhodla vyhledat dílo **Malý princ** (Saint-Exupéry, Antoine de, 1900-1944) a přesně to vydání, které má doma. Nevýhodou v tomto případě bylo, že si však nepamatovala ani jméno nakladatele, ani další specifické údaje. Byla si jistá názvem (**Malý princ**), autorem (Antoine de Saint-Exupéry), věděla, že daná kniha, kterou vlastní, má tvrdé desky (tedy typ vazby je vázáno), obálka je bílá a je na ní zobrazen princ na fialové planetě. Dalším důležitým údajem, na který si Hanka vzpomněla, bylo, že knihu

dostala po roce 2000, ale nejpozději v roce 2010. Během vyhledávání Hana postupovala následovně: do vyhledávacího pole zadala dotaz „*Malý princ*”. Po tomto dotazu se jí zobrazilo 223 výsledků, se kterými nebyla spokojena. Co víc, všimla si, že hned první bibliografický záznam není kniha, ale že se jedná o zvukový záznam, jehož autorem je Michal Pavlíček³⁷. Mezi prvními bibliografickými záznamy se na prvních deseti pozicích také objevil interpret Kryštof³⁸. Hanka se tedy doptávala, jak může vyřadit dané interprety a autory, aby se jí zobrazilo jenom dílo **Malý princ** od Antoina de Saint-Exupéry.

Po seřazení autorů abecedně, kdy Hana klikla na podtržené slovo *Autor*, začala prohlížet jednotlivé záznamy nejprve podle názvu a obálky. Obálky odpovídaly té, kterou má doma ve své vlastní knihovně. Hned první bibliografické záznamy od autora Saint-Exupéra měly přesně tu obálku, kterou Hanka hledala. Nepříjemné však bylo to, že kvůli nezvolení kritéria jazyk “*cze*” se zobrazily záznamy děl v němčině, angličtině, francouzštině a tak podobně. Tato dvacetiletá studentka z Prahy náhle prohlásila, že konkrétní **provedení** nezvládne najít. Došlo tedy k úpravě dotazu, do něhož byla snaha zahrnout všechny údaje, na které si Hanka vzpomněla. Do prvního selekčního pole byl zadán dotaz „*Malý princ*” (*Název*), „*Saint-Exupéry, Antoine de*” (do pole *Autor (osoba, korporace)*), dále do pole *Rok vydání „200?”*. Nezanedbatelným údajem se stalo také vyplnit *Kód jazyka „cze”* a určit *Druh dokumentu „Knihy”*. Po zadání tohoto dotazu se zobrazily tři výsledné bibliografické záznamy, mezi kterými bylo následně nalezeno konkrétní **provedení** knihy. Vyhledávání v tomto případě bylo téměř stoprocentně úspěšné. Studentka Hana knihu poznala podle naskenované obálky (podle atributu, který není ve FRBR definován), názvových údajů (atribut **název provedení**), podle autora (atribut **provedení údaje o odpovědnosti**), souhlasil také typ vazby (ve FRBR není definováno), a částečně **rozsahu** (atribut **provedení díla**), v tomto případě studentka z Kutné Hory odhadla, že její kniha má asi 100 stran. Hana taktéž ocenila uvedenou velikost v centimetrech (atribut **provedení rozměry nosiče**), neboť díky tomuto údaji dokázala odhadnout, jak je kniha veliká, jaké má kniha rozměry. Vyhledání konkrétní **jednotky** trochu zkomplikoval rok vydání (atribut **provedení datum vydání**), protože v kombinaci s předchozími údaji se nabízely jako hledané

³⁷ Pavlíček, Michal a Saint-Exupéry, Antoine de. *Malý princ: hudba k baletnímu představení* [zvukový záznam]. Czech Republic: Sony Music Entertainment, 2004. 1 zvuková deska (79:30)

³⁸ Kryštof. *Jeviště* [zvukový záznam]. Praha: EMI, 2011. 2 zvukové desky.

tři **provedení** (z roku 2000, 2002 a 2005). Uživatelka však byla s tímto výsledkem spokojená. Došlo tedy k uspokojení její informační potřeby. V tomto případě se tedy Hanka přesvědčila, že zadáním co nejvíce atributů do selekčních polí, dospěje k nejpřesnějšímu výsledku.

Nedefinovaný atribut **Typ a velikost písma a Omezení a určení**

K dílu **Malý princ** a jeho **vyjádření a provedení** se ještě vztahovala další vyhledávání, která provedli pozorovaní z tohoto průzkumu. U jedné pozorované, pro tuto chvíli ji budeme říkat Aneta, došlo k vyhledávání podle těchto kritérií (viz Obr. 21 – Dotaz pro dílo Malý princ):

Základní vyhledávání

Vyberte údaj pro vyhledávání:	Název
Zadejte slovo nebo slovní spojení:	Malý princ
Druh dokumentu:	Knihy ☒ pouze dokumenty v češtině
Blížkost slov?	☒ Ne ☐ Ano

Obr. 21 – Dotaz pro dílo Malý princ

Po tomto zadání se Anetě zobrazilo 91 záznamů, které si následně seřadila podle *Roku vydání*. Cílem k uspokojení informační potřeby této bylo zjistit, jakým **typem písmem** a jakou **velikostí písma** jsou knihy napsány, pokud knihy obsahují obrázky a případně, zda je v bibliografických záznamech uvedeno **určení** nebo **omezení**. Jinými slovy, zda je písmo vhodné i pro mladší (začínající) čtenáře.

Během procházení bibliografických záznamů Aneta zjistila, že pro její potřebu jsou nejdůležitější informace v sekci *Poznámka*. Poznámky byly následující: *Tištěno ve formě rukopisu* nebo *Knihy s pohyblivými prostorovými obrázky* a podobně. U jedné knihy bylo například v *Resumé* zapsáno: *Komiksové zpracování animovaného televizního seriálu inspirovaného knihou Antoina de Saint-Exupéryho. Kniha pro děti kolem 10 let, tato kniha však byla adaptací, tedy jiným dílem, než je dílo Malý princ od Antoina de Saint-Exupéryho*³⁹. Po zobrazení tohoto záznamu se Aneta vrátila na úvodní stránku SKC a chtěla upravit svůj dotaz. Tentokrát již využila *Pokročilé vyhledávání* a vložila údaje „*Malý princ*“ (*Název*), „*Antoine de Saint-Exupéry*“ (*Autor, osoba, korporace*), *Druh dokumentu* „*Knihy*“, *Kód jazyka dokumentu* „*cze*“. Po upřesnění kritérií pozorovaná Aneta získala přístup

³⁹ BRUNEAU, Clotilde. *Malý princ a Aškarbarova planeta: nová dobrodružství inspirovaná nesmrtelným příběhem Antoina de Saint-Exupéryho*. Překlad Veronika Sysalová. První vydání. Praha: Mladá fronta, 2016. 47 stran. ISBN 978-80-204-2612-3.

k 75 výsledným záznamům, ve kterých se zaměřovala na *Poznámky*, *Resumé*, ale také *Konspekt* a *Formu a žánr*, neboť v konspektu objevila konspekt 821-93 pojící se k *Literatuře pro děti a mládež (beletrie)*. Ve věcném zpracování *Forma a žánr* se zaměřovala na *publikace pro děti*. Této pozorované ale stále v bibliografických záznamech chyběl atribut pojící se k písmu a určení, které opravdu ve *Standardním formátu* zobrazení nefiguruje.

Nedefinovaný atribut *Související jednotky knih z řady / série*

(u neseriálových publikací)

Jeden pozorovaný – Jakub – chtěl najít díla série od autora Jo Nesbø a zjistit, jak následují posloupně po sobě. Jeho úkolem bylo tedy najít knihy ze série s hlavním hrdinou Harrym Holeem. Kuba věděl, že knihy z této série mají spíše jednoslovné názvy, nebyl si však zcela jistý, zda má tato série 10 nebo 11 knih a jak na sebe navazují. Do Souborného katalogu ČR zadal dotaz „Nesbo” a protože již v SKC vyhledával, vybral jako údaj pro vyhledávání *Autor (osoba, korporace)* a také zaškrtnl *pouze dokumenty v češtině*. Po zobrazení výsledků si Jakub uvědomil, že se mu po zadání tohoto dotazu kromě knih zobrazily i jiné druhy dokumentů. Vrátil se proto zpět na hlavní stránku SKC do *Jednoduchého vyhledávání* a z nabídky *Druh dokumentu* vybral variantu *Knihy*.

Po této úpravě si Jakub začal prohlížet výsledných 39 bibliografických záznamů. Podle naskenovaných obálek poznal jednu z knih, která vypráví o příbězích Harryho Holea. Tento záznam otevřel a zjistil, že v poznámce se nachází informace: *Na hřbetu označení: HH3*. Po krátké odmlce si domyslel, že by se mohlo jednat o označení třetího dílu ze série. Jakub taktéž ocenil naskenovaný obsah knihy a anotaci, z níž se dozvěděl, že se opravdu jedná o knihu, jejímž hlavním hrdinou je kriminalista Harry Hole. Kuba však také zmínil, že je škoda, že si nějak snadněji nemůže zobrazit i další knihy z řady, například kliknutím na hypertextový odkaz jména Harry Hole, které je uvedeno v anotaci nebo označení svazku HH3, což je údaj zapsaný v poznámce. K dalším dílům série se dostal pomocí prohledávání přes tlačítko *Další záznam*. Ve výsledku docílil uspokojení informační potřeby, neboť zjistil, jak posloupně knihy vycházely (*Netopýr, Švábi, Červenka, Nemesis, Pentagram, Spasitel, Sněhulák, Levhart, Přízrak a Policie*) a že prozatím je ve fondech českých knihoven deset dílů této série. Jakub také přiznal, že procházení jednotlivých bibliografických záznamů je zdlouhavé a že by bylo

rychlejší si názvy knih vyhledat například v Databazeknih.cz⁴⁰ nebo v Československé bibliografické databázi ČBDB⁴¹ nebo na podobných webových stránkách, a pak již v SKC (případně jiných OPACích knihovny, kterou navštěvuje) vyhledat konkrétní *jednotku* a prezenčně si ji vypůjčit domů. Jakubovi tedy v bibliografických záznamech chybí atribut *o posloupnosti v řadě*, jenž by mu usnadnil vyhledávání děl, která na sebe logicky navazují, případně vyhledávání podle *předmětu díla* (kdyby byl předmětem například hlavní hrdina).

Nedefinovaný atribut *Typ vazby*

Další atribut, který pozorovaným v bibliografických záznamech chyběl, a na který se během pozorování narazilo, byl údaj o typu vazby (ve FRBR není definováno). Jedna z pozorovaných subjektů – Marie – například chtěla zjistit, zda je dílo **Než jsem tě poznala** v brožovaném nebo vázaném *provedení*. V Souborném katalogu ČR zadala dotaz: „*Než jsem tě poznala*” v *Základním vyhledávání* a umístila jej do selekčního políčka *Zadejte slovo nebo slovní spojení*. SKC zobrazil osm záznamů, z nichž jeden byl v anglickém jazyce a jeden měl jiný název (neboť SKC vzhledal také druhý díl od stejné autorky). Marie také nezvolila typ dokumentu, proto jí SKC nabídl i dva plakáty. Prohlížením bibliografických záznamů se dostala k informacím, které měly uspokojit její informační potřebu, tedy zjistit, zda jsou jednotlivá *provedení* v brožované nebo vázané. V jednotlivých záznamech Maruška uspokojila svoji informační potřebu, neboť zjistila, které publikace mají pevnou vazbu a které jsou paperbacky.

Obdobnou informační potřebu měl další pozorovaný – Martin, který však vyhledával jiné dílo. Tímto dílem byl **Muž z Vysokého zámku** od Philipa K. Dicka. Tento pozorovaný chtěl zjistit, zda (případně v jakém roce) vyšlo Dickovo dílo **Muž z Vysokého zámku** v brožované vazbě. Proč právě takovýto dotaz? Martin má ve své knihovně Dickova díla v brožované vazbě a chybí mu právě tento titul, který však v knihkupectví sehnal jenom vázaně. Zajímalo ho proto, zda jde o jiné vydání, dotisk, nebo konkrétní dílo nevyšlo v brožovaném *provedení*. Tento pozorovaný měl již dřívější zkušenost s vyhledáváním v SKC, proto využil *Rozšířené vyhledávání*, kam zadal do selekčního pole název díla a do druhého pole jméno

⁴⁰ Databáze knih zobrazuje informace o vydaných knihách a jejich autorech, zahrnuje také komentáře, žebříčky oblíbenosti knih, recenze.

⁴¹ Československá bibliografická databáze, též známá pod zkratkou ČBDB, zahrnuje údaje o knihách, spisovatelích, uživatelé si mohou vytvořit vlastní účet, komentovat a hodnotit knihy.

autora. Ač byl tento dotaz relativně jednoduchý, zobrazily se mu pouze tři výsledné bibliografické záznamy. Z těchto záznamů pozorovaný zjistil, že nejstarší *provedení* bylo vydáno v roce 1992, šlo o paperbackové *provedení* vydané plzeňským nakladatelstvím Laser ve formátu o rozměrech 20 centimetrů. Novější *provedení* vydal jiný nakladatel (nakladatelství Argo) v roce 2007, je o centimetr menší (má tedy 19 centimetrů) a vyšlo taktéž brožovaně. Nejnovější vydání pochází z roku 2016 a podle doplňujících otázek se pozorovaný setkal v knihkupectví právě s tímto *provedením*. Toto třetí (v nakladatelství Argo druhé) vydání má o dva centimetry větší rozměr, než nejstarší vydání a je v pevné vazbě. Martin poznamenal, že právě toto *provedení* do své knihovny nechce, protože by se mu nehodilo k ostatním publikacím od tohoto autora. U prvního vydání (nakladatelství Argo, rok vydání 2007) si Martin všiml naskenované obálky a poznal téměř totožnou grafickou úpravu, jakou mají ostatní Dickova díla, která vlastní. V tomto případě by se pozorovanému subjektu líbilo, kdyby mělo nakladatelství vlastní autoritní záznam, který by byl hypertextový a v kombinaci se jménem autora, by byl umožněn snadnější a rychlejší přístup k dalším dílům autorovy publikační činnosti. Je však pravdou, že *Rozšířené vyhledávání* umožňuje prohledávat také podle *Nakladatele*, takže tento nedostatek a Martinův požadavek je svým způsobem splněn. Nepříjemným faktem však zůstává částečně nepohodlná a složitější cesta k vyhledání titulu, kdy se uživatel musí vrátit z bibliografického záznamu a zadávat složitě svůj dotaz do SKC. I přes tento fakt, však nutno poznamenat, že Martinova informační potřeba byla uspokojena, neboť zjistil, v jakém roce vyšlo přesně to *provedení*, které se svojí grafickou úpravou nejvíce podobá zbývajícím Dickovým dílům.

Nedefinovaný atribut *Téma / Žánr / Předmětová hesla*

S obdobným problémem se setkal další pozorovaný, který chtěl v Souborném katalogu České republiky (CASLIN) vyhledat jakékoli dílo od autora Terry Pratchetta s tematikou Zeměplochy⁴². Strategie vyhledávání byla u Milana odlišná, než u zbývajících pozorovaných subjektů, neboť nezadal do selekčního pole jméno autora, ani konkrétní název knihy, ale v Jednoduchém vyhledávání vybral jako údaj pro vyhledávání *Předmět (klíčová slova)*, a pak zadal dotaz *Zeměplocha*. Po tomto dotazu se Milanovi zobrazilo 20 výsledných záznamů. Těchto několik

⁴² Zeměplocha (v původním anglickém znění *Discworld*) je fantastický svět, o kterém píše spisovatel Terry Pratchett ve svých knihách ze série *Úžasná Zeměplocha*.

bibliografických záznamů si prohlédl a zhodnotil je jako dostačující. Milan v tomto případě cenil kromě naskenované obálky, klíčových slov a atributu *rozsah knihy*, také „*přehledné zobrazení, má to opakující se strukturu, jsou to přehledné záznamy*“ (Milan, student, 25 let, Ostrava). Jako negativum zhodnotil chybějící „proklik“ přes nakladatele. V tomto se shoduje i s pozorovaným, který byl v rámci zachování anonymity pojmenován jako Martin, jenž vyhledával titul **Muž z Vysokého zámku**. Řešením by bylo, kdyby atribut *provedení nakladatel (distributor)* byl zároveň samostatnou entitou.

Nedefinovaný atribut *Obálka / přebal knih*

Dalším atributem, který není ve FRBR definován je obálka (přebal) knihy. Jak se lze přesvědčit z mnoha pozorování, naskenovaná obálka knihy nebo zjednodušeně obrázek přebalu *provedení díla* bibliografický záznam ozvláštní a uživatele zaujme na první pohled. Je všeobecně známo, že vizuální stránka věci je pro člověka zajímavější a lépe si ji zapamatuje, případně si ji snadněji vybaví z paměti. S principem lidské představivosti pracují i novější bibliografické záznamy, kdy jsou k nim doplňovány obrázky knížek. Knihy, podle kterých byly natočeny filmy, seriály, dnes nově vycházejí. Takováto *provedení díla* mají často přebaly s fotografiemi filmových postav, které propůjčily tvář stejnojmenným knižním hrdinům. Z pozorování vyplynulo, že je mnoho knih, které tento typ přebalu, případně i obálky mají. Pro představivost zde bude uvedeno pouze několik titulů, jejichž *provedení* mají různé obálky. První takovou knihou je již zmiňovaná **Než jsem tě poznala** od Jojo Moyesové.

Dalším příkladem, který se snažila vyhledat jedna pozorovaná, bylo *provedení díla Cizinka* od autorky Diany Gabaldon. Zuzana v tomto případě zadala dotaz „*Cizinka*“ (selekční pole *Název*) a „*Gabaldon*“ (do vyhledávacího pole *Autor*). Zuzka již měla dřívější zkušenosti s vyhledáváním v SKC, proto znala výhody *Pokročilého vyhledávání*. Po tomto dotazu, jenž byl zadán do *Pokročilého vyhledávání*, Zuzana uviděla sedm výsledných bibliografických záznamů.

U těchto výsledných záznamů je dobré se na chvíli pozastavit, neboť kromě *díla* s názvem **Cizinka**, které bylo předmětem vyhledávání, se objevila i *provedení* ne pouze knižní, ale i omalovánky a především dvě publikace s jiným názvem. Konkrétně se jednalo o **Hořící keř** (autorkou Diana Gabaldon) a **Vážka v jantaru** (autorkou taktéž Diana Gabaldon). Pozorovanou Zuzanu tyto výsledné záznamy

zarazily a snažila se přijít na to, proč je Souborný katalog ČR vyhodnotil jako správné výsledky na její dotaz. Rozklikla proto bibliografický záznam (č. záznamu: 007261953) pro **Vážku v jantaru** a díky *Poznámce* a sekci *Související jednotky* vyhodnotila, že jde o jeden z dílů série **Cizinka**. Poznámka obsahovala následující informace: *Přeloženo z angličtiny. Druhý díl série. 1.: Cizinka; 3.: Mořeplavec; 4.: Bubny podzimu; 5.: Hořící kříž; 6.: Ledový dech*. V souvisejících jednotkách Zuzce vyhledala obdobné informace, avšak v jiné grafické úpravě (viz Obr. 22 – Související jednotky – Vážka v jantaru). V tomto bibliografickém záznamu Zuzanu upoutal naskenovaný obal knihy a jako přínosná jí přišla *Anotace*, z níž se v rozvitých větách dozvěděla, o jaké **dílo** se jedná, a o čem pojednává.

Související jedn.	1. díl série: Cizinka
	3. díl série: Mořeplavec
	4. díl série: Bubny podzimu
	5. díl série: Hořící snih
	6. díl série: Ledový dech

Obr. 22 – Související jednotky – Vážka v jantaru

U bibliografického záznamu **Hořící keř** (č. záznamu: 006464920), který však na rozdíl od **Vážky v jantaru** nebyl zpracován podle pravidel RDA, se údaje a obsažené informace trochu lišily. Jak je vidět na Obr. 23 – Související jednotky – Hořící keř, forma zapsaných údajů se liší, ale i informace jsou poněkud rozdílné oproti *Souvisejícím jednotkám* v bibliografickém záznamu **Vážka v jantaru**. Může to být také způsobeno tím, že toto *provedení* vyšlo v nakladatelství Plejáda, jde o první vydání a za překlad zodpovídá jiná osoba, než u novějších vydání série, které vychází v nakladatelství Dobrovský a mají také jiného původce překladu. Pro upřesnění, novější vydání knih ze série **Cizinka** jsou vydávány nakladatelstvím Dobrovský, překladatelkou je Marie Fulková, na obálkách knih jsou vyobrazení hlavní hrdinové seriálové zpracování. V nakladatelství Plejáda byly knihy této série vydávány chronologicky pod názvy: **Cizinka**, **Vážka v jantaru**, **Mořeplavec**, **Bubny podzimu**, **Hořící kříž**. **První část a Hořící kříž. Druhá část.** Názvy novějších *provedení* se shodují třemi prvními názvy, čtvrtý díl série se v nakladatelství Dobrovský jmenuje **Hořící snih** a doposud poslední nese název **Ledový dech**. Již tyto údaje mohou být pro uživatele SKC a následně čtenáře knih matoucí. Jde však s jistotou říci, že v tomto případě za zpracování zaznamenaných údajů nemůže katalogizátor, protože ten pouze přepisuje vybrané údaje z knihy

a zapisuje je do předem definovaných polí podle stanovených katalogizačních pravidel.

Související jedn.	Navazuje na: Cizinka
	Navazuje na: Vážka v jantaru
	Navazuje na: Mořeplavec
	Navazuje na: Bubny podzimu
	Navazuje na: Hořící kříž. První část

Obr. 23 – Související jednotky – Hořící keř

Jinými příklady knih, jejichž **provedení** se změnilo po odvysílání filmu, je první díl série o podivných dětech, který nese název **Sirotčinec slečny Peregrinové pro podivné děti** od Ransoma Riggse. První vydání tohoto **díla** vyšlo v nakladatelství Jota v roce 2012, druhé vydání, a tedy jiné **provedení**, vyšlo v roce 2016 ve stejném nakladatelství. Obě **provedení** obsahují téměř stejné údaje, liší se pouze rozsahem (počtem stran) a přebalem. V tomto případě novější **provedení** má opět na obálce fotografii z filmu, konkrétně ze stejnojmenného filmového zpracování od režiséra Tima Burtona.

4.3 Závěr průzkumu informačních potřeb uživatelů

Před průzkumem uživatelských potřeb bylo definováno následujících pět výzkumných otázek:

1. „*Nachází se v bibliografických záznamech Souborného katalogu České republiky dostatečný počet atributů provedení a vyjádření?*“
2. „*Jaké jsou nejčastější a nejvyhledávanější atributy provedení / vyjádření?*“
3. „*Jaké jsou další atributy provedení a vyjádření, které uživatelům v bibliografických záznamech chybí?*“
4. „*Jsou pro uživatele důležitější atributy provedení (fyzická podoba), než atributy vyjádření?*“
5. „*Je pravdivá Pannizziho teorie, že pro uživatele (čtenáře) je nejdůležitější vyhledat konkrétní dílo?*“

Z průzkumu informačních potřeb uživatelů pozorováním a dotazováním byly zjištěny odpovědi na všech pět výzkumných otázek.

Odpověď na první výzkumnou otázku, která zněla: „*Nachází se v bibliografických záznamech Souborného katalogu České republiky dostatečný počet atributů provedení a vyjádření?*“ vyšla v průzkumu uživatelských potřeb kladně. Z polostrukturovaných rozhovorů a pozorování bylo zjištěno, že uživatelům připadá počet atributů *provedení* a *vyjádření* dostatečný.

S první výzkumnou otázkou úzce souvisí i druhá, která zněla takto: „*Jaké jsou nejčastější a nejvyhledávanější atributy provedení / vyjádření?*“ Z rozhovorů vyplynulo, že nejčastějšími vlastnostmi, které vedou ke koupi knihy, jsou jméno a příjmení autora, cena, třetí nejčastější odpovědí byl žánr knihy, ale také doporučení známých a kamarádů s přihlédnutím na anotace, resumé a recenze.

Z rozhovorů dále vyplynulo, že konkrétní titul si spotřebitelé chodí kupovat v případě, kdy znají údaje o názvu, údaje o odpovědnosti, tedy jméno a příjmení autora. Často si také nejdříve najdou cenu a mladší dotazovaní taktéž využívají srovnávače cen na webu. Někteří čtenáři chodí do kamenného knihkupectví, aniž by věděli název knihy. V tomto případě je pro ně důležitý žánr knihy a kniha je musí něčím zaujmout, například přebalem nebo obálkou knihy.

Z pokládání otázek v rozhovoru také vyplynul závěr, že pro některé čtenáře je důležité konkrétní *provedení díla*. V takovém případě se čtenáři orientují podle nakladatele, typu vazby a údajích o edici. Dalšími už méně frekventovanými atributy *provedení* a *vyjádření*, které uživatelům SKC přišly jako důležité, byl rozsah nosiče, materiál, rozměr a forma nosiče, druh a velikost písma.

Třetí výzkumná otázka „*Jaké jsou další atributy provedení a vyjádření, které uživatelům v bibliografických záznamech chybí?*“ nepřinesla tolik rozličných odpovědí, kolik bylo předpokládáno.

Mnoho pozorovaných ocenilo naskenované obálky knih, což je atribut, který ve FRBR není definován. Dalším nedefinovaným atributem *provedení*, kterého si mnozí pozorovaní všimli, a zajímal je, byl typ vazby. Také se objevily odpovědi stěžující si na nepřítomnost údaje o velikosti písma a druhu písma, ale i omezení nebo určení. Tedy například zda je kniha vhodná pro začínající čtenáře,

komu je určená, zda má vhodný obsah, kdy vznikla a podobně. U některých pokračujících knih by čtenáři určitě ocenili odkazy na související *jednotky* knih z řady (série). U knih, které mají další navazující díly, by uživatelé SKC také ocenili, kdyby nakladatel byl vlastní entitou, případně měl vlastní autoritní podobu a vyskytla se tedy možnost přes něj „prokliknout“ na další pokračující díly.

Čtvrtá výzkumná otázka se zaměřovala na *provedení* a *vyjádření*, její přesné znění bylo: „*Jsou pro uživatele důležitější atributy provedení (fyzická podoba), než atributy vyjádření?*“. Na tuto otázku je téměř jednoznačná odpověď. Uživatelé v první řadě zajímá, zda je kniha knihou, tedy o jaký druh dokumentu jde, další atributy *vyjádření* ale nezkoumají, neboť předpokládají, že s knihou se pojí alfa-numerická forma *vyjádření*, tedy textové *vyjádření*.

K zodpovězení již spíše doplňující výzkumné otázky „*Je pravdivá Pannizziho teorie, že pro uživatele (čtenáře) je nejdůležitější vyhledat konkrétní dílo?*“ a nalezení odpovědi na tuto závěrečnou výzkumnou otázku bylo nejvíce užitečné pozorování, neboť právě díky pozorování se dala s jistotou potvrdit Pannizziho teorie. *Vyjádření* a *provedení* s sebou nesou až sekundární znaky a vlastnosti, které někteří čtenáři řeší, jiní se jimi vůbec nezabývají. Z uvedených odpovědí lze tedy potvrdit pátou výzkumnou otázku. Jak z uskutečněných rozhovorů, tak z pozorování během vyhledávání v SKC vyplynulo, že nejčastěji se čtenáři orientují podle autora knihy a díla. Jinými slovy pro čtenáře je nejdůležitější najít konkrétní *dílo* a k tomu jim pomáhá atribut *provedení údaje o odpovědnosti*. Jako sekundární atributy pak lze zařadit nakladatelské údaje, údaje o edici a podobně.

Závěrem lze říci, že pro většinu dotazovaných jsou údaje obsažené v Souborném katalogu České republiky (CASLIN) dostačující.

S přihlédnutím k získaným informacím z průzkumu informačních potřeb, kterým byly polostrukturované rozhovory a pozorování, lze však také konstatovat, že výčet FRBR atributů *provedení* a *vyjádření* není vyčerpávající. V modelu FRBR se nevyskytují definice atributy *provedení* a *vyjádření* podávající informace o údajích o velikosti písma, druhu písma, ale i omezení nebo určení.

Uživatelé během průzkumu informačních potřeb také oceňovali naskenované obálky knih a typ vazby, což jsou také atributy *provedení*, které nejsou ve FRBR definovány.

Co se *vyjádření díla* týče, někteří dotazovaní měli specifické požadavky na typ papíru. Dotazovaní přiznali, že se jim čte hůře z křídových lesklých papírů, které jsou sice krásné a kvalitní, ale kvůli lesklému natírání nevhodné pro dlouhodobé čtení. Někteří čtenáři by tedy ocenili informace, zda je kniha z dřevitého, recyklovaného, případně křídového nebo jiného druhu papíru.

V neposlední řadě z průzkumu vyvstal požadavek na zařazení údajů o době vzniku díla. Předěšlo by se tak situacím, kdy si čtenář půjčí (zakoupí) knihu, u které má následně problém s pochopením, či v horším případě ji nemůže plynule číst, neboť vznikla o pár desítek let dříve. Tím pádem může obsahovat zastaralé jazykové prostředky, slova, která jsou dnes již zastaralá, archaická, či se považují za historismy.

Závěr

Stěžejním tématem práce bylo představit konceptuální model *Funkční požadavky na bibliografické záznamy* se zaměřením na atributy provedení a atributy vyjádření. Model FRBR s sebou přinesl novou hierarchii ve vnímání bibliografického záznamu, neboť dřívější katalogizační postupy v sobě takové hierarchické vnímání neobsahovaly. Z dnešní katalogizační praxe vyplývá, že katalogizátor se zabývá dílem až v té chvíli, kdy bylo ztělesněno, tedy kdy existuje jeho provedení, a tedy i popis díla probíhá na úrovni provedení. Cílem diplomové práce proto bylo zjistit, jaké atributy vyjádření a atributy provedení se nacházejí v bibliografických záznamech a porovnat je s informačními potřebami uživatelů.

V teoretické části diplomové práce byly kromě modelu a studie FRBR krátce představeny a definovány úzce související termíny z oboru knihovnictví, stejně tak uvedeny spíše přehledové informace z informační vědy a IT technologií o datovém modelování a konceptuálních modelech nejen typu entita-vztah. Na základě odborné literatury byly též představeny nejpodstatnější etapy vývoje pravidel bibliografického popisu včetně historického exkurzu do vývoje katalogizačních pravidel.

Praktická část diplomové práce byla rozdělena do dvou větších celků. V prvním z nich byla provedena obsahová analýza několika bibliografických záznamů a to především s přihlédnutím k problematice atributů vyjádření a atributů provedení z konceptuálního modelu FRBR. Autentické bibliografické záznamy byly převzaty ze Souborného katalogu České republiky – CASLIN. Pro analýzu bibliografických záznamů bylo vybráno dílo *Maminka* od Jaroslava Seiferta. Více děl do průzkumu zařazeno nebylo, o to větší a podrobnější analýze však Seifertovo dílo a jeho provedení bylo podrobena. Obsahová analýza zohlednila kromě údajů obsažených v bibliografických záznamech také software a zobrazení pro uživatele OPACu. Je totiž složité, a v dnešní době virtuálního prezentování bibliografických záznamů možná již zbytečné, oddělovat software od katalogizačně zpracovaných bibliografických údajů. V rámci obsahové analýzy mimo jiné došlo k rozdělení na podkapitoly o uživatelském zobrazení záznamů, které je v SKC nastaveno primárně, a to standardní a odborně-katalogizačním zobrazení záznamu.

Jakožto druhý typ zobrazení záznamu je myšleno představení údajů ve formátu MARC21. Z obsahové analýzy vyplynulo, že bibliografické záznamy jsou zpravidla zpracovány podrobně a obsahují mnoho atributů provedení, které jsou na první pohled viditelné, atributy vyjádření jsou pro laickou veřejnost spíše skryty (např. písmena „a“ nebo „m“ v tagu LDR).

Ve druhém celku praktické části práce došlo k sepsání vybraných výsledků průzkumu informačních potřeb několika uživatelů knihoven a jedinců, kteří používají automatizované knihovnické systémy. Do průzkumu bylo zařazeno 30 respondentů. Průzkum informačních potřeb uživatelů byl proveden pomocí dvou kvalitativních metod zkoumání. Jako první kvalitativní metoda byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Z rozhovorů vzešlo několik zajímavých myšlenek, jejichž potvrzení či vyvrácení by se mohlo stát zajímavým impulsem pro další zkoumání. Nadpoloviční většina dotazovaných uvedla, že do kamenné prodejny, ale také knihovny jdou již pro konkrétní knihu, je pro ně tedy nejdůležitějším atributem název provedení. A následně se v knihkupectví orientují podle autora (to znamená podle atributu provedení údaje o odpovědnosti). Kromě těchto dvou možností je pro dotazované taktéž důležitá cena, třetí nejfrekventovanější odpověď byl žánr knihy. Z rozhovorů také vyplynulo, že kniha musí na první pohled zaujmout, proto čtenáři preferují vidět obálky a přebaly knih, což je marketingová strategie, s níž se lze ve větších kamenných knihkupectvích setkat. Relativně překvapivým závěrem z rozhovorů je, že čtenáře zpravidla nezajímá ani počet stran (atribut rozsah nosiče). Jen málokterý čtenář se zajímá o nakladatelské údaje (atributy místo vydání a označení vydání). V rámci průzkumu se však našli jedinci, kteří se zajímají o rok vydání, případně označení vydání a také jsou zainteresováni do údajů o edici, takových čtenářů je však minimum a jednalo se o sběratele knih od určitého autora nebo knih konkrétní ediční řady.

V průzkumu informačních potřeb bylo cílem také prozkoumat i skutečnosti, zda se uživatelům Souborného katalogu ČR podaří najít a identifikovat entitu, následně ji vybrat a získat k ní přístup. Pro získání těchto dat bylo vybráno stínování (pozorování), další nezanedbatelná kvalitativní metoda výzkumů. Do průzkumu se zapojily stejné osoby jako do rozhovorů. Jejich prvním úkolem bylo vyhledat alespoň jedno provedení díla Maminka od Jaroslava Seiferta a to byl pro uživatele OPACů bezproblémový úkol. Následně již měli v SKC vyhledat konkrétní provedení z roku 2016, které bylo mimo jiné také analyzováno v praktické části této práce.

I přes to, že se práce zaměřovala na atributy provedení a vyjádření, nešlo oddělit vnímání a uživatelskou přívětivost knihovního katalogu a v něm prezentovaných záznamů. Všichni pozorovaní uvedli, že je na první pohled zaujala naskenovaná obálka a zmiňovali ji jako výhodu a ozvláštňení bibliografického záznamu.

Jak z uskutečněných rozhovorů, tak z pozorování během vyhledávání v SKC vyplynulo, že nejčastěji se čtenáři orientují podle autora knihy a díla. Jinými slovy pro čtenáře je nejdůležitější najít konkrétní dílo a tomu jim pomáhá atribut provedení údaje o odpovědnosti. Z průzkumu informačních potřeb uživatelů vyplynulo, že atributy vyjádření a atributy provedení v bibliografických záznamech Souborného katalogu České republiky jsou pro uživatele dostačující. Mezi nejvyhledávanější, a tedy asi nejpodstatnější, atributy, podle nichž uživatelé vyhledávají, jsou údaje o odpovědnosti, a údaje o názvu.

Pro uživatele je podle závěrů z polostrukturovaných rozhovorů a pozorování důležitější fyzická podoba díla, tedy zajímají se více o atributy provedení. Co se týče atributů vyjádření, uživatele v první řadě zajímá, zda je kniha knihou, tedy o jakou formu vyjádření se jedná. Další atribut vyjádření, který vyšel jako podstatný z rozhovorů a stínování, je jazyk vyjádření.

Čtenáři, pro které je primární sehnat určité provedení díla, jsou kromě již zmíněných údajů, nejdůležitější nakladatelské údaje, údaje o edici a typ vazby (v modelu FRBR jde o nedefinovaný atribut). Atributy provedení a vyjádření, které jsou pro uživatele z různých důvodů důležité a nejsou definovány ve FRBR, jsou následující: obálky knih, typ vazby, velikosti písma, druhu písma, ale i omezení nebo určení, u monografií ještě údaje o souvisejících jednotkách knih z řady. Ne všechny atributy entit jsou ve FRBR definovány, ale i tak jsou součástí bibliografických záznamů (např. typ vazby v poli 020).

Studie *Funkční požadavky na bibliografické záznamy* byla publikována již v roce 1998. Od té doby se však touto problematikou mnoho tuzemských, ani zahraničních prací nezabývalo. Kromě atributů vyjádření a provedení, na které se snažila zaměřit tato diplomová práce, stále zůstává mnoho neprobádaných oblastí, entit, vztahů, které čekají na další zkoumání.

Seznam použité literatury

ADR - Adresář knihoven a informačních institucí [online]. Praha: Národní knihovna České republiky, ©2014 [cit. 2016-09-20]. [Informace o bázi]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/cze/adr> .

American Library Association. Cataloging Legend Seymour Lubetzky Dies at 104. In: *American libraries*. Chicago, 2013 [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: <https://americanlibrariesmagazine.org/cataloging-legend-seymour-lubetzky-dies-at-104/> .

BALÍKOVÁ, Marie. Dílčí katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001433&local_base=KTD.

BALÍKOVÁ, Marie. Katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-29]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001443&local_base=KTD.

BALÍKOVÁ, Marie. Věcná katalogizace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-09]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/XI69ID5M9X33KQVX44ELF2B2E42GJ1EDSXPMMKI428JF3ULQES-33414?func=full-set-set&set_number=031166&set_entry=000009&format=999.

BAY, J. Christian. James Christian Meinich Hanson: 1864-1943. In: *The Library Quarterly: Information, Community, Policy* [online]. Vol. 14, No. 1 s. 57-59, 1944 [cit. 2016-08-30]. DOI: 10.1086/616521.

BERNERS-LEE, Tim. *Metadata Architecture* [online]. W3C, 1997, last edited 1998-12-30 [cit. 2016-09-13]. Přístup z: <http://www.w3.org/DesignIssues/Metadata.html> .

BLÜMELOVÁ, Kristina. Nejpoužívanější font Times New Roman slaví 80 let. [online] 3. 10. 2011 [cit. 2016-02-02]. Dostupný z: <http://magazin.e15.cz/pel-mel/nejpouzivanejsi-font-times-new-roman-slavi-80-let-705391>.

BRATKOVÁ, Eva. Definice: Bibliografický záznam. In: *Bibliografické systémy a služby* [online]. ©2000-2016 [cit. 2016-10-05]. Dostupné z: <http://www1.cuni.cz/~brt/formaty/bs/bs6.htm> .

CARLYLE, Allyson. Understanding FRBR as a conceptual model, *Library Resources & Technical Services*, Vol. 50 No. 4, pp. 264-73.

CELBOVÁ, Ludmila. Metadata. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-09]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/XI69ID5M9X33KQVX44ELF2B2E42GJ1EDSXPMMKI428JF3ULQES-55216?func=full-set-set&set_number=035747&set_entry=000011&format=999.

CELBOVÁ, Ludmila. Sekundární dokument. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003-[cit. 2016-09-30]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000921&local_base=KTD.

CEJPEK, Jiří, Ivan HLAVÁČEK a Pravoslav KNEIDL. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 192 s. ISBN 80-7184-163-3.

CABONERO, David A., DOLENDO, Russel B. *Cataloging and classification skills of Library and information science practitioners in their workplaces: A case analysis*. *Library Philo. and Pract.* (e- journal), 2013 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2337&context=libphilprac>.

DISMAN, Miroslav. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-822-9.

DROBÍKOVÁ, Barbora. *Problém funkcí katalogu v digitálním prostředí: vývoj a trendy v budování knihovních katalogů z bibliografického pohledu* [online]. Praha, 2011 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/24882>. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

GORMAN, Michael. Michael Gorman (1941-), Papers 1957-2007 (bulk 1988-2005), 7 linear feet. Fresno: Henry madden library, California state university, 2007 [cit. 2016-07-03]. 15 s. (PDF). Dostupné z: <http://www.fresnostate.edu/library/subjectresources/specialcollections/Michael-Gorman-papers1.pdf>.

GORMAN, Michael. The Five Laws of Library Science: Then & Now. *School Library Journal*. 1998, 44(7), s. 20-23. ISSN 0362-8930.

HEANEY, Mike. An Interview with Tom Delsey. *Cataloging & Classification Quarterly* [online]. 2000, 28(3), s. 3-18 [cit. 2016-10-10]. DOI: 10.1300/J104v28n03_02. Dostupné z: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J104v28n03_02?src=recsys.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HUŇOVÁ, Jana. Souborné katalogy v ČR. In: *Souborný katalog České republiky* [online]. 2016 [cit. 2016-10-06]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/sluzby/mvs-ifla-sk>.

CHEN, Peter Pin-Shan. The entity-relationship model-toward a unified view of data. *ACM Transactions on Database Systems* [online]. New York, 1976, 1 (1), 9-36 [cit. 2016-10-09].

DOI: 10.1145/320434.320440. Dostupné z:

<https://pdfs.semanticscholar.org/fdc8/b4381a3d9e81d308ac7c37a6cddde567383d.pdf>

IFLA. *Functional Requirements for Bibliographic Records : Final Report*. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Record. München : Saur, 1998. 136 s. Dostupné také z: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.htm> .

IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. FRBR, 2002. Funkční požadavky na bibliografické záznamy. Přeložila Ludmila Celbová. Praha: Národní knihovna České republiky. 117 s. ISBN 80-7050- 400-5.

ISBD International Standard Bibliographic Description: Consolidated Edition. International Standard Bibliographic Description [online]. 2011 [cit. 2016-08-30]. Dostupné z:http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-cons_20110321.pdf

Joint Steering Committee for Revision of RDA. *Joint Steering Committee for Revision of RDA* [online]. Toronto: JSC, 2009 [cit. 2016-09-10]. A brief history of AACR. Dostupný z: <http://www.rda-jsc.org/history.html> .

Joint Steering Committee for Revision of RDA. *Joint Steering Committee for Revision of RDA* [online]. Toronto: JSC, 2009 [cit. 2016-07-10]. RDA: Resource Description and Access: frequently asked questions. Dostupné z: <http://www.rda-jsc.org/rdafaq.html> .

KUČEROVÁ, Helena. Bibliografická informace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003-[cit. 2016-10-07]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000386&local_base=KTD.

KUČEROVÁ, Helena. *Organizace znalostí* [online]. Verze 1.0. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2014, 138 s. [cit. 2016-04-28]. Elektronické studijní texty ÚISK. Dostupné z: <http://uisk.ff.cuni.cz/listing.do?categoryId=20240>.

KUČEROVÁ, Helena. Konceptuální model databáze. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-01-05]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/Y35X3NHEUJMLMFHK98G1PSVI3RD4U3BXMGESQXVCTRVL7292JB-13304?func=full-set-set&set_number=113490&set_entry=000002&format=999.

KOVÁŘOVÁ, Dana. *Model FRBR a jeho aplikace* [online]. Brno, 2009 [cit. 2016-10-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/146677/ff_m/ . Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce Zdeněk Kadlec.

KRČMAŘOVÁ, Gabriela. CASLIN - Souborný katalog ČR. In: *CASLIN '99*. Praha: Národní knihovna ČR, 1999, s. 40-52. ISBN 80-7050-340-8.

KRČMAŘOVÁ, Gabriela. Sigla. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-07]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001492&local_base=KTD.

LA BOEUF, Patrick. FRBR and Further, *Cataloging & Classification Quarterly*, 32:4, 15-52, DOI: 10.1300/J104v32n04_03.

LAYNE, Sara Shatford. Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR). *Encyclopedia of Library and Information Sciences*, Third Edition. Taylor and Francis: New York, Published online: 23 Sep 2011. ISSN 1884-1891.

LUBETZKY, Seymour, SVENONIUS, Elaine. 2000. The vicissitudes of ideology and technology in Anglo-American cataloging since Panizzi and a prospective reformation of the catalog for the next century. In: *The future of cataloging : insights from the Lubetzky symposium*. Chicago: American Library Association, 2000, s. 3-11.

MADISON, Olivia. The origins of the IFLA study on functional requirements for bibliographic records, *Cataloging & Classification Quarterly*, Vol. 39 Nos 3/4, pp. 15-37.

MARCUM, Deanna B. *The future of cataloging*. Ebsco Information Services' Executive Seminar at 2006 Midwinter meeting of the American Library Association, 2005 [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/library/reports/CatalogingSpeech.pdf> .

MITCHELL, Martha. Jewett, Charles C. In: *Encyclopedia Brunoniana* [online]. Brown: Brown University Library, ©1993 [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: http://www.brown.edu/Administration/News_Bureau/Databases/Encyclopedia/search.php?serial=J0050 .

MYALL, Carolynne a Dorothy MCGARRY. An Interview with Elaine Svenonius. *Cataloging & Classification Quarterly* [online]. 2000, 29(4), s. 5-17 [cit. 2016-10-10]. DOI: 10.1300/J104v29n04_02. Dostupné z: http://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1300/J104v29n04_02?scroll=top&needAccess=true .

MYALL, Carolynne a Martin Kurth MALIS. An Interview with Barbara B. Tillett. *Cataloging & Classification Quarterly* [online]. 2001, 32(3), s. 3-24 [cit. 2016-10-10]. DOI: 10.1300/J104v32n03_02. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J104v32> .

Národní knihovna ČR. Co je Souborný katalog ČR (SK ČR): základní informace pro uživatele Souborného katalogu ČR. In: *Souborný katalog České republiky* [online]. 2016 [cit. 2016-10-06]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/caslin/o-nas/co-je-souborny-katalog-cr> .

Národní knihovna ČR. Jak vyhledávat v SK ČR. In: *Souborný katalog České republiky* [online]. 2016 [cit. 2016-10-06]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/caslin/databaze-pro-vyhledavani/jak-vyhledavat-v-sk-cr> .

Národní knihovna ČR. Nejčastější dotazy. In: *Souborný katalog České republiky* [online]. 2016 [cit. 2016-10-06]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/caslin/> .

New World Encyclopedia. Library catalog. In: *New World Encyclopedia* [online]. 2014 [cit. 2016-09-02]. Dostupné z: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Library_catalog#cite_note-2 .

OCLC. How one library pioneer profoundly influenced modern librarianship. In: *OCLC* [online]. ©2016 [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: <http://www.oclc.org/dewey/resources/biography.en.html> .

PETRUSEK, Miloslav. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-799-0.

PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2011. ISBN 978-80-87053-50-8.

PLANKOVÁ, Jindra. Katalogizátor. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-09]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/XI69ID5M9X33KQVX44ELF2B2E42GJ1EDSXPMMKI428JF3ULQES-03394?func=full-set-set&set_number=032102&set_entry=000001&format=999.

PONNIAH, Paulraj. *Data modeling fundamentals: A practical guide for IT professionals*. First edition. New Jersey: John Wiley & Sons, 2006. ISBN 9780471790495.

POLÁŠKOVÁ, Taťána, MILOTOVÁ, Dagmar a DVOŘÁKOVÁ, Zuzana. *Literatura: přehled středoškolského učiva: včetně současné literatury*. Dotisk 2. vyd. Třebíč: Petra Velanová, 2008. 207 s. Maturita. ISBN 80-902571-6-X.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

RICHTEROVÁ, Alena. Kolace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-01-20]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/Y35X3NHEUJMLMFHK98G1PSVI3RD4U3BXMGESQXVCTRVL7292JB-31552?func=full-set-set&set_number=092522&set_entry=000002&format=999.

ŘEPA, Václav. *Vývojové trendy metodik vývoje informačních systémů – výzva BPR*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Katedra informačních technologií. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z:

<http://nb.vse.cz/~repa/veda/EurOpen99%20Paper.pdf>.

SHEOLA, Noah. Charles Ammi Cutter. In: *Boston athenaeum* [online]. 2010 [cit. 2016-08-30].

Dostupné z: <http://www.bostonathenaeum.org/library/book-recommendations/athenaeum-authors/charles-ammi-cutter> .

SKOLEK, Jaroslav. Bibliografický údaj. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003-[cit. 2016-10-07]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000308&local_base=KTD.

SODOMKOVÁ, Jana. Knihovna. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-14-09]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001990&local_base=KTD.

SOUČEK, Jirí, SOUČEK, Martin, DROBÍKOVÁ, Barbora. Konceptuální model informace a FRBR. *ProInflow*, 2013. ISSN 1804-2406.

Statement of Principles Adopted at the International Conference on Cataloguing Principles. London: IFLA Committee on Cataloguing, 1961. Dostupné z:

http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/IMEICC/IMEICC1/statement_principles_paris_1961.pdf .

Statement of International Cataloging Principles [online]. ICP, 2009. By IFLA Cataloguing Section and IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code. IFLA, 2009 [cit. 2016-09-20].

Dostupné z: <http://www.ifla.org/publications/statement-of-international-cataloguing-principles> .

STODOLA, Jirí. *Sémantické aspekty katalogizace* [online]. Brno, 2014 [cit. 2016-10-06]. Dostupné z:

<https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/js14/katalogizace/web/media/semanticke-aspekty-katalogizace.pdf> . Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

STROUT, Ruth French. The development of the catalog and cataloging rules. *Library Quarterly*. 1956, **26**(4), s. 254-275. DOI: 10.1086/618341.

SVOBODOVÁ, Eva. VYORÁLKOVÁ, Dana. Vývoj, současný stav a koncepce dalšího rozvoje Souborného katalogu ČR. In: *Knihovna* [online]. 2007, roč. 18, č. 1, s. 55-76 [cit. 2016-10-06].

Dostupný z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna61/svobod.htm> . ISSN 1801-3252

ŠKOPÍK, Pavel. Život a dílo S. R. Ranganathana. *Ikaros: elektronický časopis o informační společnosti*. 2004, 8(10). Dostupné také z: <http://ikaros.cz/zivot-a-dilo-s-r-ranganathana> .

ŠNÝDR, Mirko. Lokační údaj. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-07]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000773&local_base=KTD.

ŠNÝDR, Mirko. Přírůstkové číslo. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-07]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000789&local_base=KTD

ŠNÝDR, Mirko. Signatura. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-07]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000834&local_base=KTD.

TIKKANEN, Amy. Sir Anthony Panizzi. In: *Encyclopaedia Britannica Online* [online]. 2008 [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Anthony-Panizzi> .

TYULINA, Natalia (1976). National libraries. In: KENT, Allen, LANCOUR, Harold, DAILY, Jay E. (eds.). *Encyclopedia of library and information science*. Vol. 19, Names to Nigeria, Academic libraries in. New York: Marcel Dekker, 1976, s. 94–113.

UHLÍŘ, Zdeněk. Explicit. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-30]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002153&local_base=KTD .

UHLÍŘ, Zdeněk. Foliace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/Y35X3NHEUJMLMFHK98G1PSVI3RD4U3BXMGESQXVCTRVL7292JB-38696?func=full-set-set&set_number=092634&set_entry=000002&format=999.

UHLÍŘ, Zdeněk. Incipit. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-30]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002157&local_base=KTD.

VODIČKOVÁ, Hana. Bibliografický záznam. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003-[cit. 2016-09-24]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001238&local_base=KTD.

VODIČKOVÁ, Hana. Jmenná katalogizace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-09]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/XI69ID5M9X33KQVX44ELF2B2E42GJ1EDSXPMMKI428JF3ULQES-33414?func=full-set-set&set_number=031166&set_entry=000009&format=999.

VODIČKOVÁ, Hana. Katalogizace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-09]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/XI69ID5M9X33KQVX44ELF2B2E42GJ1EDSXPMMKI428JF3ULQES-33414?func=full-set-set&set_number=031166&set_entry=000009&format=999

VODIČKOVÁ, Hana. Katalogizační pravidla. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-11]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/25578DR4GHI8RDEBJL92S9XRIDX8JXKNYCKCVYJM334QMDMU6J-28513?func=full-set-set&set_number=033686&set_entry=000001&format=999

VODIČKOVÁ, Hana. Katalogizační standard. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-11]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/25578DR4GHI8RDEBJL92S9XRIDX8JXKNYCKCVYJM334QMDMU6J-21134?func=full-set-set&set_number=035341&set_entry=000002&format=999

VODIČKOVÁ, Hana. Katalogizační záznam. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-09-24]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001278&local_base=KTD.

VODIČKOVÁ, Hana. Popisná jednotka. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003-[cit. 2016-10-07]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000292&local_base=KTD.

VODIČKOVÁ, Hana. Úplný popis. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-07]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001395&local_base=KTD.

VODIČKOVÁ, Hana, KRČMAŘOVÁ, Gabriela. Sdílená katalogizace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001491&local_base=KTD.

VODIČKOVÁ, Hana, SVOBODOVÁ, Jaroslava. Minimální popis. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit.

2016-10-07]. Dostupné

z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000015150&local_base=KTD.

VODIČKOVÁ, Hana, SVOBODOVÁ, Jaroslava. Základní popis. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-07]. Dostupné

z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001413&local_base=KTD.

VODIČKOVÁ, Hana, SVOBODOVÁ, Jaroslava. Zkrácený popis. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2016-10-07]. Dostupné

z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001416&local_base=KTD.

WEISS, Paul J. LARKIN, Molly R. T. *AACR3 Is Coming - What Is It?* In: *Serial Librarians* 50, no. 3/4 (2006): 285–94 [cit. 2016-08-20]. Dostupné z:

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J123v50n03_13 .

Seznam obrázků

Obr. 1 – Entity modelu FRBR	30
Obr. 2 – Entity 1. skupiny	31
Obr. 3 – Entita dílo	32
Obr. 4 – Entita vyjádření.....	33
Obr. 5 – Entita provedení.....	34
Obr. 6 – Entita jednotka	35
Obr. 7 – Entita osoba	36
Obr. 8 – Entita korporace.....	37
Obr. 9 – Entita pojem.....	38
Obr. 10 – Entita objekt.....	39
Obr. 11 – Entita místo.....	40
Obr. 12 – Entita akce	41
Obr. 13 – Vztahy 1. skupiny	51
Obr. 14 – Vztahy 1. a 2. skupiny	51
Obr. 15 – Dotaz pro dílo Maminka	65
Obr. 16 – Výsledky dotazu Maminka AND Jaroslav Seifert	65
Obr. 17 – Porovnání Standardních zobrazení záznamů díla Maminka (Seifert, Jaroslav) vydaných v r. 1954	68
Obr. 18 – Katalogizační záznam (číslo záznamu: 001858474)	70
Obr. 19 – Porovnání záznamu v AACR2 a v RDA	79
Obr. 20 – Preference atributů provedení.....	86
Obr. 21 – Dotaz pro dílo Malý princ	93
Obr. 22 – Související jednotky – Vážka v jantaru	98
Obr. 23 – Související jednotky – Hořící keř	99

Seznam příloh

Příloha 1 – Minimální záznam RDA/MARC 21 pro textové monografické zdroje	117
--	-----

Přílohy

LDR		Návěští	p
001		Identifikační číslo	p
003 *)		Identifikátor kontrolního čísla	p
005		Datum posledního zpracování	p
008		Údaje pevné délky	p
		00-05 datum uložení do souboru (RRMMDD)	p
		06 typ data/publikační status (kód)	p
		07-10 datum 1	p
		15-17 místo vydání, produkce nebo realizace (kód země)	p
		35-37 jazyk popisné jednotky	p
		38 modifikace záznamu	p
020		Mezinárodní standardní číslo knihy (ISBN)	a
	\$a	ISBN	a
	\$q	vysvětlivka	a
	\$z	zrušené/chybné ISBN	a
040		Zdroj katalogizace (neopakovatelné pole)	p
	\$a	agentura zajišťující původní katalogizaci	p
	\$b	jazyk katalogizace	p
	\$c	agentura převádějící záznam do strojem čitelné podoby	a
	\$d	agentura, která záznam modifikovala (opakovatelné)	a
	\$e	použitá pravidla popisu	p
041		Kód jazyka (vždy v případě opakovaných výskytů \$a u vícejazyčných publikací)	a
	\$a	kód jazyka textu	a
044		Kód země vydání (vždy v případě opakovaných výskytů \$a, např. u koedic)	a
	\$a	kód země vydání	a
072 **)		Kód předmětové kategorie	**
	\$a	klasifikační znak jako součást skupiny Konspektu	
	\$x	slovní označení skupiny Konspektu	
	\$2	kód zdroje - Konspekt	
080 **)		Mezinárodní desetinné třídění (MDT)	**
	\$a	klasifikační znak MDT	
	\$2	vydání	
100		Hlavní záhlaví - osobní jméno	a
	\$a	osobní jméno	a
	\$b	římské číslice	a
	\$c	doplňky ke jménu jiné než data	a
	\$d	data související se jménem	a
	\$q	rozpis iniciál rodného/křestního jména	a
	\$7	číslo autority	a
110		Hlavní záhlaví - jméno korporace	a
	\$a	jméno korporace nebo jurisdikce jako vstupní prvek	a
	\$b	podřízená složka	a
	\$c	místo konání akce	a
	\$d	datum konání akce nebo podpisu smlouvy	a
	\$g	další různé informace	a
	\$n	číslo části/sekce/akce	a
	\$7	číslo autority	a

111		Hlavní záhlaví - jméno akce	a
	\$a	jméno akce nebo jurisdikce jako vstupní prvek	a
	\$c	místo konání akce	a
	\$d	datum konání akce	a
	\$e	podřízená složka	a
	\$g	další různé informace	a
	\$n	číslo části/sekce/akce	a
	\$q	jméno akce následující ve vstupním prvku za jménem jurisdikce	a
	\$7	číslo autority	a
245		Údaje o názvu	p
	\$a	název	p
	\$b	další údaje o názvu	a
	\$c	údaj o odpovědnosti atd.	a
	\$n	číslo označení části/sekce díla	a
	\$p	název části/sekce díla	a
250		Údaje o vydání	a
	\$a	označení vydání	a
264_0 (***)		Vytvoření/Vznik	p
	\$c	datum vytvoření/vzniku	p
264_1 (***)		Nakladatel	p
	\$a	místo vydání	p
	\$b	jméno nakladatele	p
	\$c	datum vydání	p
300		Fyzický popis	p
	\$a	Rozsah	p
336 *)		Typ obsahu	p
	\$a	slovní označení typu obsahu	p
	\$b	kód typu obsahu	p
	\$2	zdroj	p
338 *)		Typ nosiče	p
	\$a	slovní označení typu nosiče	p
	\$b	kód typu nosiče	p
	\$2	zdroj	p
490		Údaje o edici (neselekční)	a
	\$a	údaj o edici	a
	\$v	označení svazku/pořadí	a
5XX		Poznámky (povinné pouze v případech jednoznačně vymezených v RDA)	a
	\$a	Poznámka	a
655 **)		Žánr/Forma	p
	\$a	Žánr/forma či základní termín	p
	\$2	Zdroj záhlaví nebo termínu	a

Příloha 1 – Minimální záznam RDA/MARC 21 pro textové monografické zdroje

Vysvětlivky:

p – údaj je povinný vždy

a – údaj je povinný, pokud je aplikovatelný, tzn. je v předepsaném prameni popisu, lze ho zjistit

Zdroj: Národní knihovna ČR